

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL'DA DÖRT FARKLI BÖLGEDE BULUNAN MİMAR SİNAN ESER
VE ÇEVRELERİNİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMLERİNİN TARİHSEL SÜREÇ
İÇERİSİNDE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Necdet DEMİR

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

OCAK 2023

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL'DA DÖRT FARKLI BÖLGEDE BULUNAN MİMAR SİNAN ESER
VE ÇEVRELERİNİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMLERİNİN TARİHSEL SÜREÇ
İÇERİSİNDE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Necdet DEMİR
(502171608)**

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma Ayçim TÜRER BAŞKAYA

OCAK 2023

ISTANBUL TECHNICAL UNIVERSITY ★ GRADUATE SCHOOL

**AN EXAMINATION OF THE INTERACTIONS OF THE MIMAR SINAN
WORKS AND ITS ENVIRONMENTS IN FOUR DIFFERENT DISTRICTS IN
ISTANBUL IN THE HISTORICAL PROCESS**

M.Sc. THESIS

**Necdet DEMİR
(502171608)**

Department of Landscape Architecture

Landscape Architecture Programme

Thesis Advisor: Associate Prof. Dr. Fatma Ayçim TÜRER BAŞKAYA

JANUARY 2023

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502171608 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Necdet DEMİR, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “İSTANBUL’DA DÖRT FARKLI BÖLGEDE BULUNAN MİMAR SİNAN ESER VE ÇEVRELERİNİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMLERİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE İNCELENMESİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Fatma Ayçim TÜRER BAŞKAYA**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Gülşen AYTAÇ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Gökçen Firdevs YÜCEL CAYMAZ
İstanbul Aydın Üniversitesi

Teslim Tarihi : 28 Aralık 2022
Savunma Tarihi : 19 Ocak 2023

Aileme,

ÖNSÖZ

Çalışma kapsamında yaptığım araştırma her ne kadar zorlu olsa da benim için son derece keyifliydi. Megakent diye tabir edilen İstanbul'un tarihine bu şekilde tanık olmak ve analizlerle ışık tutmak heyecan vericiydi. Bu süreçte hiçbir zaman desteğini esirgmeden yanımda olan tez danışmanım Doç. Dr. Fatma Ayçim Türer Başkaya'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca beni her konuda destekleyen anneme ve tüm aileme, özellikle tez aşamasında kaybettiğim ve neredeyse tezi bırakma aşamasına geldiğimde aklıma gelip devam etmeme vesile olan babama sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Mekânın cennet olsun baba.

Ocak 2023

Necdet Demir
(İç Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xv
ÇİZELGE LİSTESİ	xvii
ŞEKİL LİSTESİ	xix
ÖZET.....	xxiii
SUMMARY	xxv
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	2
1.2 Tezin Kapsamı.....	2
2. MİMAR SİNAN, ESERLERİ VE BÖLGELER HAKKINDA BİLGİ	5
2.1 Mimar Sinan'ın Hayatı.....	5
2.2 Beşiktaş Bölgesi ve Tarihi.....	8
2.2.1 Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi	9
2.2.2 Hüsrev Kethuda Hamamı	11
2.2.3 Sinan Paşa Camii	13
2.3 Eyüp Bölgesi ve Tarihi.....	15
2.3.1 Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi.....	17
2.3.2 Zal Mahmud Paşa Camii.....	19
2.3.3 Siyavuş Paşa Türbesi	21
2.4 Fatih Bölgesi ve Tarihi	23
2.4.1 Şehzade (Şehzadebaşı) Mehmet Camii	27
2.4.2 Rüstem Paşa Medresesi	29
2.4.3 Süleymaniye Camii	31
2.4.4 Rüstem Paşa Camii	34
2.5 Üsküdar Bölgesi ve Tarihi	37
2.5.1 Mihrimah Sultan Camii.....	39
2.5.2 Atik Valide Sultan Camii	43
2.5.3 Şemsi Ahmed Paşa Camii	45
3. ALANLARIN KARŞILAŞTIRILMASINI YÖNLENDİREN KRİTERLER 47	47
3.1 Yapı ve Çevrelerinin Değerlendirme Kriterleri	47
3.1.1 Erişilebilirlik	48
3.1.2 Görünebilirlik.....	48
3.1.2.1 Yürüyerek görünebilirlik.....	48
3.1.2.1.1 Topografya	49
3.1.2.1.2 Silüetten görünebilirlik.....	49
3.1.2.1.3 Görünebilir alanda yeşil alanın varlığı	49
3.1.2.1.4 Görünebilir alanda kamusal açık alan varlığı	50
3.1.3 Merkezilik	50
3.1.4 Çekim noktası	50

3.1.5 Çevre değişimi.....	51
3.1.6 Kentsel alanlara yakınlık	51
3.2 Coğrafi Bilgi Sistemi	51
3.2.1 Hava fotoğrafları ve eski Pervititch haritaları ile değerlendirme	52
3.3 DWG Çizimlerinden Faydalanılarak Analizlerin Oluşturulması	52
4. YAPILARIN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	53
4.1 Beşiktaş.....	53
4.1.1 Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi	53
4.1.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	53
4.1.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	57
4.1.2 Sinan Paşa Camii.....	59
4.1.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	59
4.1.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	62
4.1.3 Hüsrev Kethuda Hamamı	64
4.1.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	64
4.1.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	67
4.2 Eyüp.....	69
4.2.1 Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi.....	69
4.2.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	69
4.2.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	72
4.2.2 Zal Mahmud Paşa Camii.....	74
4.2.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	74
4.2.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	77
4.2.3 Siyavuş Paşa Türbesi.....	79
4.2.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	79
4.2.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	82
4.3 Fatih.....	83
4.3.1 Şehzade (Şehzadebaşı) Mehmet Camii	83
4.3.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	83
4.3.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	88
4.3.2 Rüstem Paşa Medresesi	89
4.3.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	89
4.3.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	91
4.3.3 Süleymaniye Camii	93
4.3.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	93
4.3.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	98
4.3.4 Rüstem Paşa Camii.....	99
4.3.4.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	99
4.3.4.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	102
4.4 Üsküdar	103
4.4.1 Mihrimah Sultan Camii.....	103
4.4.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	103
4.4.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	106
4.4.2 Atik Valide Sultan Camii	107
4.4.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	107
4.4.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	110
4.4.3 Şemsi Ahmed Paşa Camii	112
4.4.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi	112
4.4.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması	115
5. SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	117

KAYNAKLAR	125
------------------------	------------

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
dwg	: DraWinG (çizim)
GIS	: Geographical Information Systems
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Bld	: Belediye
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 5.1 : Beşiktaş bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu	117
Çizelge 5.2 : Eyüp bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu	118
Çizelge 5.3 : Fatih bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu	119
Çizelge 5.4 : Üsküdar bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu	121
Çizelge 5.5 : 4 bölgede öne çıkan yapıların değerlendirme kriterleri tablosu	122
Çizelge 5.6 : 4 bölgede geride kalan yapıların değerlendirme kriterleri tablosu	123

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : İstanbul haritasında Beşiktaş ilçesinin konumu	8
Şekil 2.2 : Sinan'ın Beşiktaş'ta inşa ettiği üç yapının haritada görünümü.....	9
Şekil 2.3 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi konumu	9
Şekil 2.4 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi dış görünümü.	10
Şekil 2.5 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı görünümü.	11
Şekil 2.6 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı konumu.	12
Şekil 2.7 : Sinanpaşa Camii konumu.	13
Şekil 2.8 : Sinanpaşa Camii görünümü.	14
Şekil 2.9 : Sinanpaşa Camii görünümü	14
Şekil 2.10 : İstanbul haritasında Eyüp ilçesi konumu	15
Şekil 2.11 : Pierre Loti tepesinden Haliç görünümü.....	16
Şekil 2.12 : Araştırma yapılacak yapıların konumları	17
Şekil 2.13 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi lokasyonu	17
Şekil 2.14 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi görünümü.	18
Şekil 2.15a : Minarenin tepesindeki hokkanın görünümü.....	19
Şekil 2.15b : Hokka düştükten sonraki görünüm	19
Şekil 2.16 : Zal Mahmud Paşa Camii konumu	19
Şekil 2.17 : Zal Mahmud Paşa Camii görünümü.	20
Şekil 2.18 : Siyavuş Paşa Türbesi konumu.....	21
Şekil 2.19 : Siyavuş Paşa Türbesi görünümü	22
Şekil 2.20 : Fatih bölgesinin harita üzerindeki konumu.	23
Şekil 2.21 : Fatih bölgesi M.S 330 sonrası.	24
Şekil 2.22 : Tarihi Yarımada bölgesi 1950'li yıllar görünümü	26
Şekil 2.23 : Sinan'ın Fatih bölgesindeki dört eserinin konumu.....	27
Şekil 2.24 : Şehzade Camii Fatih ilçesindeki konumu	27
Şekil 2.25 : Şehzade Camii görünümü	28
Şekil 2.26 : Şehzade Camii ve Süleymaniye Camii görünümeleri.....	29
Şekil 2.27 : Rüstem Paşa Medresesi konumu.....	30
Şekil 2.28 : Rüstem Paşa Medresesi görünümü.	30
Şekil 2.29 : Süleymaniye Camii konumu.	31
Şekil 2.30 : Süleymaniye Camii görünüm ve perspektifi	32
Şekil 2.31 : Rüstem Paşa Camii konumu	34
Şekil 2.32 : Rüstem Paşa Camii görünümü.	36
Şekil 2.33 : Üsküdar ilçesi konumu.	37
Şekil 2.34 : Üsküdar ilçesi denizden görünümü	38
Şekil 2.35 : Üç yapının Üsküdar ilçesindeki konumu	39
Şekil 2.36 : Mihrimah Sultan Camii'nin Üsküdar ilçesindeki konumu.....	40
Şekil 2.37 : Mihrimah Sultan Camii'nin denizden görünümü.....	41
Şekil 2.38 : Mihrimah Sultan Camii'nin aksonometrik çizim ve perspektifi	42
Şekil 2.39 : Atik Valide Camii konumu.	43
Şekil 2.40 : Atik Valide Camii ve bahçesi görünümü.	44

Şekil 2.41 : Şemsi Ahmed Paşa Camii konumu	45
Şekil 2.42 : Şemsi Ahmed Paşa Camii denizden görünümü.....	46
Şekil 4.1 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi 1966 yılı bölge analizi.	53
Şekil 4.2 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi 2011 yılı bölge analizi ...	55
Şekil 4.3 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi 2017 yılı bölge analizi	56
Şekil 4.4 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi görünebilirlik analizi.....	57
Şekil 4.5 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi panoramik görünüm.....	58
Şekil 4.6 : Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi erişilebilirlik analizi.	59
Şekil 4.7 : Sinan Paşa Camii 1966 yılı bölge analizi.	60
Şekil 4.8 : Sinan Paşa Camii 2011 yılı bölge analizi ...	61
Şekil 4.9 : Sinan Paşa Camii 2017 yılı bölge analizi.	62
Şekil 4.10 : Sinan Paşa Camii görünebilirlik analizi.	63
Şekil 4.11 : Sinan Paşa Camii panoramik görünümü.	63
Şekil 4.12 : Sinan Paşa Camii erişilebilirlik analizi.....	64
Şekil 4.13 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı 1966 yılı bölge analizi.....	65
Şekil 4.14 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı 2011 yılı bölge analizi ...	66
Şekil 4.15 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı 2020 yılı bölge analizi.....	67
Şekil 4.16 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı görünebilirlik analizi.....	67
Şekil 4.17 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı panoramik görünüm.	68
Şekil 4.18 : Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı erişilebilirlik analizi ...	68
Şekil 4.19 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi 1982 yılı bölge analizi.	69
Şekil 4.20 : Defterdar bölgesinin 1980'lerdeki denizden görünümü.	70
Şekil 4.21 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi 2011 yılı bölge analizi	71
Şekil 4.22 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi 2020 yılı bölge analizi.	72
Şekil 4.23 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi görünebilirlik analizi.	72
Şekil 4.24 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi panoramik görünüm ...	73
Şekil 4.25 : Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi erişilebilirlik analizi.....	74
Şekil 4.26 : Zal Mahmut Paşa Camii 1982 yılı bölge analizi	75
Şekil 4.27 : Zal Mahmut Paşa Camii 2011 yılı bölge analizi.	76
Şekil 4.28 : Zal Mahmut Paşa Camii 2020 yılı bölge analizi.	77
Şekil 4.29 : Zal Mahmut Paşa Camii görünebilirlik analizi.	77
Şekil 4.30 : Zal Mahmut Paşa Camii panoramik görünüm.....	78
Şekil 4.31 : Zal Mahmut Paşa Camii erişilebilirlik analizi.....	79
Şekil 4.32 : Siyavuş Paşa Türbesi 1982 yılı bölge analizi	79
Şekil 4.33 : Siyavuş Paşa Türbesi 2011 yılı bölge analizi.	80
Şekil 4.34 : Siyavuş Paşa Türbesi 2020 yılı bölge analizi ...	81
Şekil 4.35 : Siyavuş Paşa Türbesi görünebilirlik analizi.	82
Şekil 4.36 : Siyavuş Paşa Türbesi panoramik görünüm	82
Şekil 4.37 : Siyavuş Paşa Türbesi erişilebilirlik analizi.....	83
Şekil 4.38 : Şehzade Camii Türkiye haritası altlığı üzerinde coğrafi referansı.	84
Şekil 4.39 : Şehzade Camii 1982 yılı bölge analizi.	84
Şekil 4.40 : Şehzade Camii 1900'lü yıllar ...	85
Şekil 4.41 : Şehzade Camii Pervititch haritası.....	86
Şekil 4.42 : Şehzade Camii 2011 yılı bölge analizi.	86
Şekil 4.43 : Şehzade Camii 2020 yılı bölge analizi.	87
Şekil 4.44 : Şehzade Camii görünebilirlik analizi..	88
Şekil 4.45 : Şehzade Camii panoramik görünüm.	88
Şekil 4.46 : Şehzade Camii erişilebilirlik analizi ...	89

Şekil 4.47 : Rüstem Paşa Medresesi 1982 yılı bölge analizi.	89
Şekil 4.48 : Rüstem Paşa Medresesi 2011 yılı bölge analizi	90
Şekil 4.49 : Rüstem Paşa Medresesi 2020 yılı bölge analizi	91
Şekil 4.50 : Rüstem Paşa Medresesi görünebilirlik analizi	92
Şekil 4.51 : Rüstem Paşa Medresesi panoramik görünüm	92
Şekil 4.52 : Rüstem Paşa Medresesi erişilebilirlik analizi.....	93
Şekil 4.53 : Süleymaniye Camii coğrafi referans yöntemi	94
Şekil 4.54 : Süleymaniye Camii 1982 yılı bölge analizi	94
Şekil 4.55 : Süleymaniye Camii hava fotoğrafı 1900'lü yıllar.....	95
Şekil 4.56 : Süleymaniye Camii Alman Mavileri haritası.....	96
Şekil 4.57 : Süleymaniye Camii 2011 yılı bölge analizi.	96
Şekil 4.58 : Süleymaniye Camii 2020 yılı bölge analizi.	97
Şekil 4.59 : Süleymaniye Camii silüetten görünebilirlik	98
Şekil 4.60 : Süleymaniye Camii görünebilirlik analizi.....	98
Şekil 4.61 : Süleymaniye Camii erişilebilirlik analizi	98
Şekil 4.62 : Rüstem Paşa Camii 1982 yılı bölge analizi.....	100
Şekil 4.63 : Rüstem Paşa Camii 2011 yılı bölge analizi.....	100
Şekil 4.64 : Rüstem Paşa Camii 2020 yılı bölge analizi.....	101
Şekil 4.65 : Rüstem Paşa Camii görünebilirlik analizi	102
Şekil 4.66 : Rüstem Paşa Camii panoramik görünüm	102
Şekil 4.67 : Rüstem Paşa Camii erişilebilirlik analizi	103
Şekil 4.68 : Mihrimah Sultan Camii 1982 yılı bölge analizi.	104
Şekil 4.69 : Mihrimah Sultan Camii 2011 yılı bölge analizi	104
Şekil 4.70 : Mihrimah Sultan Camii 2020 yılı bölge analizi.	105
Şekil 4.71 : Mihrimah Sultan Camii görünebilirlik analizi	106
Şekil 4.72 : Mihrimah Sultan Camii panoramik görünüm	106
Şekil 4.73 : Mihrimah Sultan Camii erişilebilirlik analizi.....	107
Şekil 4.74 : Atik Valide Sultan Camii 1966 yılı bölge analizi	107
Şekil 4.75 : Atik Valide Sultan Camii Pervititch haritası.....	108
Şekil 4.76 : Atik Valide Sultan Camii 2011 yılı bölge analizi	109
Şekil 4.77 : Atik Valide Sultan Camii 2020 yılı bölge analizi	109
Şekil 4.78 : Atik Valide Sultan Camii görünebilirlik analizi.....	110
Şekil 4.79 : Atik Valide Sultan Camii panoramik görünüm.....	111
Şekil 4.80 : Atik Valide Sultan Camii erişilebilirlik analizi.....	111
Şekil 4.81 : Şemsi Ahmed Paşa Camii 1966 yılı bölge analizi.	112
Şekil 4.82 : Şemsi Ahmed Paşa Camii 2013 yılı bölge analizi.	113
Şekil 4.83 : Şemsi Ahmed Paşa Camii 2020 yılı bölge analizi	114
Şekil 4.84 : Şemsi Ahmed Paşa Camii görünebilirlik analizi.....	115
Şekil 4.85 : Şemsi Ahmed Paşa Camii panoramik görünüm.....	115
Şekil 4.86 : Şemsi Ahmed Paşa Camii erişilebilirlik analizi.....	116

İSTANBUL'DA DÖRT FARKLI BÖLGEDE BULUNAN MİMAR SİNAN ESERLERİ VE ÇEVRELERİNİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMLERİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE İNCELENMESİ

ÖZET

Yapı ve peyzaj kavramları birbirlerinden farklı kavramlar olarak görünse de aslında birbirlerini tamamlayan iki kavramdır. Yapılar ve bulunduğu çevrelerin birbirleri arasındaki etkileşimleri kentlerin kimliklerini oluşturmaktadır. Yapı çevresinde bulunan kent peyzajının yapı için önemi ne kadar fazla ise kent dokusu için de önemi büyüktür. Kentlerin tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişimler, kent dokularının oluşmasında aynı zamanda kent peyzajının değişmesinde de büyük bir etkindir.

İstanbul, tarih içerisinde pek çok egemenlik altına girmiştir. Birçok farklı ilçe, farklı uygarlıklar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgaller esnasında şehir birçok kez değişim geçirmiştir. Bölgede bulunan ilçeler bundan yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Gerçekleşen bu değişim ve gelişmeler ilçelerin ve kentin kimliğinin oluşmasında büyük bir etken olmuştur.

Bu çalışmada Mimar Sinan'ın İstanbul'da yapmış olduğu eserlerden, konum ve tarihsel önem gözetilerek seçilen ve 4 farklı bölgede bulunan 13 yapı ve çevresinin geçmişten günümüze kadar geçirmiş olduğu değişimler farklı yöntemler kullanılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda yapı ve çevrelerinin karşılıklı etkileşimleri birbirinden farklı analizler ile ortaya konmuş ve incelenmiştir.

Yapıların kentsel peyzaj üzerindeki etkilerini ve yapı-peyzaj arasındaki karşılıklı etkileşimi ortaya koymak üzere yapılan bu çalışma aynı zamanda açık alan ve kapalı alan arasındaki ilişkiyi de yapılmış olan analiz ve değerlendirmeler ile birlikte gözler önüne sermektedir.

Araştırma esnasında öncelikle Mimar Sinan'ın hayatı hakkında genel bilgiler verilmiş olup, Sinan'ın geçmişte ne gibi hizmetler yaptığı, nasıl dünyaca ünlü bir mimar olduğu, ne gibi eserler ortaya koyduğu hakkında gerekli bilgiler aktarılmıştır.

Daha sonra Sinan'ın eserlerinin bulunduğu bölgeler detaylı şekilde incelenmiş, tarihleri hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Eserlerin tarihsel süreci ve yapılara dair gerekli bilgiler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bölgeler ve tarihleri, geçmişteki yaşanmışlıkları, kentsel kimlikleri hakkında detaylı bilgiler edinilmiştir. Bölgeler hakkında gerekli bilgiler edinildikten sonra analiz ve değerlendirme aşamasına geçilmiştir.

Bu analiz ve değerlendirme sürecinde bazı kriterler belirlenmiş, bölgeler bu kriterler doğrultusunda incelenmiştir. Kriterlerin belirlenmesinde; bölgelerin yapısı, eserlerin bulunduğu noktalar, kentsel ve tarihi doku gibi etkenler önemli rol oynamıştır. Erişilebilirlik, görünebilirlik, merkezilik, çevre değişimi, doğal alanlara yakınlık gibi kriterler söz konusu bölgeler için yapılan analizlerde kullanılmıştır. Bu kriterlerin

evrelere olan etkileri detaylı bir biçimde açıklanmış ve şematize edilmiştir. Bölgede bulunan eserlerin çevreye sağladığı katkılar, olumlu veya olumsuz yöndeki etkiler belirlenmiş ve bunların kent dokusuna ve peyzajına etkileri ortaya konmuştur. Ayrıca yapı-peyzaj arasındaki karşılıklı etkileşimlerin nasıl olduğu, birbirlerine ne derece etki ettikleri belirlenmiştir.

Değerlendirme süreci kapsamında bölgelerin geçmiş dönem hava fotoğrafı verileri, coğrafı bilgi sistemleri kullanılarak referans edilmiş ve evre hakkındaki alanlar sayısallaştırılmıştır. Yapı çevreleri hakkında geçmiş ve günümüz değişimleri, kentsel yapıya getirilen yenilikler ve bu doğrultuda tarihsel mekân kurgusunun değişimleri gözlemlenerek analizler oluşturulmuştur. Genel olarak 1966-2020 tarihleri arasındaki dönemleri kapsayan üç farklı dönemden hava fotoğrafları kullanılmıştır. Geçmiş ile günümüz arasında çok fazla değişim yaşanmış olan bölgeler bu şekilde belirlenmiş ve bu değişimler yapısal noktaların tek tek kategorize edilmesiyle ortaya konmuştur. Yine bölgenin tarihsel ve kültürel dokusu eski Pervititch haritaları ile ortaya konulmuş, bu haritalar bölgelerin geçmiş yaşantıları hakkında söz sahibi olmamıza katkı sağlamıştır. Aynı zamanda bazı yapıların tarihi fotoğraflarından faydalanılarak geçmişteki kentsel mekân kategorileri belirlenmiştir.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bölgelerin DWG izimleri veritabanından elde edilmiş ve bu çizimler daha sağlıklı bir evre analizi yapılabilmesi için düzenlenmiştir. Düzenlenen bu çizimler ile depthmapX programı kullanılarak erişilebilirlik, görünebilirlik gibi kriterler göz önüne alınarak çeşitli analizler yapılmıştır. Yapının evre üzerindeki etkileri ve bölge halkının yapı ile etkileşiminin nasıl olduğu belirlenmiştir. Analizler ile grafikler oluşturulmuş ve elde edilen grafiksel analiz sonuçlarının yapı ve çevresi üzerine etkileri değerlendirilmiştir.

Görünebilirlik analizinin daha iyi anlatılabilmesi için farklı programlar kullanılmış ve bu programlar üzerinde silüete dair birkaç çalışma yapılmıştır. Photoshop programında yapının panoramik fotoğrafı üzerinde görünebilirliği vurgulanmış ve çevresindeki peyzaj alanlarının daha iyi anlaşılabilmesi için renklendirme çalışması yapılmıştır. Aynı fotoğraf üzerinde yapı konumu işaretlenmiş olup yine harita üzerinde de aynı renklendirme ve vurgulama çalışması yapılmıştır.

Bu alışma kapsamında bazı bölgelerde diğerlerine nazaran daha fazla değişim olduğu, yapı çevrelerinde iyileştirmeye gidildiği görülmüş ve bu iyileştirmelerde yapının da konumunun katkısı olduğu sonucuna varılmıştır. Yine tarihi değere sahip olan bölgelerde değişimlerin daha çok yapısal alanlara yönelik olup, tarihi çevreye çok fazla uymayan değişiklik yapılmamasına dikkat edildiği de grlmştir.

Yapı-peyzaj ilişkisinin kenti ne denli etkilediği, açık-kapalı alanların birbirleri ile etkileşimleri değişimler sonucunda ortaya konmuştur. Bu sistemlerin bütünlüklerin korunmasının önemi vurgulanmış ve peyzajın kent dokusuna ve yapıya sağladığı katkılar belirlenmiştir.

rnek yapılar baz alınarak bölgeler üzerine yapılmış olan bu çalışma sonucunda elde edilen analizler, veriler ve değerlendirmeler sonucunda Sinan'ın tarihi miras değerindeki eserlerinin tarihsel süreci içerisinde çevrelere büyük bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Bu eserler baz alınarak yapılan çevresel değişimler sonucunda bölgelerde büyük bir ilerleme kaydedildiği grlmştir. Bu alışmada yapılan analizlerin, elde edilen verilerin yapılacak olan gelecek araştırmalara da katkı sağlaması amalanmaktadır.

AN EXAMINATION OF THE INTERACTIONS OF THE MIMAR SINAN WORKS AND ITS ENVIRONMENTS IN FOUR DIFFERENT DISTRICTS IN ISTANBUL IN THE HISTORICAL PROCESS

SUMMARY

Although the concepts of building and landscape may seem different from each other, they are actually two concepts that complement each other. The interactions between the buildings and their environments form the identities of the cities. The more important the urban landscape around the building is for the building, the more important it is for the urban texture. The changes that cities have undergone in the historical process are a major factor in the formation of urban textures, as well as in the change of urban landscape.

Istanbul has been under many sovereignty throughout history. Many different counties have been occupied by different civilizations. During these occupations, the city underwent many changes. Districts in the region were heavily affected by this. These changes and developments have been a major factor in the formation of the identity of the districts and the city.

In this study, 13 buildings in 4 different regions, selected from the works of Mimar Sinan in Istanbul, and the changes they have undergone from past to present, are examined and evaluated using different methods. In line with these evaluations, the mutual interactions of the building and its environment have been revealed and examined with different analyzes.

This study, which is carried out to reveal the effects of buildings on the urban landscape and the mutual interaction between structure and landscape, will also reveal the relationship between open space and indoor space, together with the analyzes and evaluations made.

During the research, first of all, general information about the life of Mimar Sinan was given, and necessary information was given about what kind of services Sinan did in the past, how he became a world-famous architect, and what kind of works he produced.

Later, the regions where Sinan's works were found were examined in detail and information about their history was obtained. The historical process of the works and the necessary information about the structures are explained in detail. Detailed information was obtained about the regions and their history, past experiences and urban identities. After obtaining the necessary information about the regions, the analysis and evaluation phase was started.

In this analysis and evaluation process, some criteria were determined and regions were examined in line with these criteria. In determining the criteria; Factors such as the structure of the regions, the points where the artifacts are located, the urban and historical texture played an important role. Criteria such as accessibility, visibility,

centrality, environmental change, proximity to natural areas were used in the analyzes made for these regions. The effects of these criteria on the environment are explained in detail and schematized. The contributions of the works in the region to the environment, positive or negative effects were determined and their effects on the urban texture and landscape were revealed. In addition, it has been determined how the mutual interactions between the structure and the landscape and how they affect each other.

Within the scope of the evaluation process, the historical aerial photograph data of the regions were referenced using geographic information systems and the areas about the environment were digitized. Analyzes were created by observing the past and present changes about the building environments, the innovations brought to the urban structure and the changes in the historical space setup in this direction. In general, aerial photographs from three different periods covering the periods between 1966 and 2020 were used. Regions that have experienced a lot of change between the past and the present have been determined in this way and these changes have been revealed by categorizing the structural points one by one. Again, the historical and cultural texture of the region was revealed with the old Pervititch maps, and these maps contributed to us having a say about the past lives of the regions. At the same time, urban space categories in the past were determined by making use of historical photographs of some buildings.

In the following parts of the study, DWG drawings of the regions were obtained from the database and these drawings were arranged for a healthier environmental analysis. Various analyzes were made with these edited drawings, using the depthmapX program, considering criteria such as accessibility and visibility. The effects of the building on the environment and the interaction of the people of the region with the building were determined. Graphs were created with the analyzes and the effects of the graphical analysis results on the building and its environment were evaluated.

In order to better explain the visibility analysis, different programs have been used and several studies have been carried out on silhouettes on these programs. In the Photoshop program, the visibility of the building on the panoramic photograph was emphasized and a coloring study was carried out in order to better understand the surrounding landscape areas. The location of the building is marked on the same photograph, and the same coloring and highlighting work has been done on the map.

Within the scope of this study, it was observed that there was more change in some regions than others, improvements were made in the building environments, and it was concluded that the location of the building contributed to these improvements. It has also been observed that the changes in the regions with historical value are mostly for the structural areas, and care is taken not to make any changes that do not fit the historical environment too much.

The extent to which the structure-landscape relationship affects the city and the interaction of open-closed areas with each other are revealed as a result of the changes. The importance of preserving the integrity of these systems was emphasized and the contributions of the landscape to the urban texture and structure were determined.

As a result of the analyzes, data and evaluations obtained as a result of this study on the regions based on exemplary structures, it was determined that Sinan's works of historical heritage value had a great impact on their environment in the historical

heritage value had a great impact on their environment in the historical process. In addition to their contribution to the silhouette of the city, these works also made a great contribution to the formation of the urban landscape and urban identity. As a result of the environmental changes made on the basis of the artifacts, it has been observed that a great progress has been made in the regions. The interactions between the building and its environment have been revealed with various analyzes, and it is aimed that the analyzes made in this study will contribute to the future researches to be made of the data obtained.

1. GİRİŞ

Mimar Sinan, Osmanlı ve Türk tarihinin en önemli mimarlarından biridir. Bunu her yaptığı yapıyla ortaya koymuştur. Gerek mimari gerekse sanatsal açıdan yaptığı her eser büyük bir önem arz etmektedir.

Mekansal oluşumlar kentlerin yapılarını etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Bir yapının başka bir mekanla olan ilişkisi yapı ve kentsel dokunun gelişimi için son derece önemlidir. Kentsel mekanlar kültürel, fiziksel, sosyal, tarihi özelliklerle oluşturulabilirler. Kentsel mekanların oluşumları insan davranışları ve çevresindeki mekan organizasyonlarının da oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Mekan oluşumlarında erişilebilirlik, görünebilirlik, merkezilik, kentsel peyzaj gibi insan davranışına yön veren pek çok özellik bulunmaktadır. Kentsel mekanların oluşumunu etkileyen bir diğer unsur ise çevresindeki yapının tarihi ve kültürel değeridir.

Tarihi yapılar, ilçeler için önemli birer çekim noktasıdır. İlçelerin tarihi değerini ortaya koyan bu eserler, çevrenin karakteristik özelliklerinin de belirlenmesinde büyük rol oynar. İstanbul bu açıdan son derece kritik bir konumdadır. Kent, bünyesinde pek çok tarihi yapı barındırmaktadır. Bu tarihi yapıların çoğunu da Mimar Sinan inşa etmiştir. İstanbul'da pek çok camii, türbe, külliye inşa eden Sinan, kimi zaman deniz kıyısına, kimi zaman merkezi noktalara yaptığı eserlerle kentin silüetine ve kalkınmasına yadsınamayacak kadar büyük katkı vermiştir.

Yapılan eserlerin kent yaşamına ve peyzajına etkileri geçmiş dönemlerde de incelenmiştir. Pek çok yapının konumu savaş stratejilerinin bile değişmesinde büyük rol oynamıştır. Tarihi yapıların ve çevrelerinin günümüze kadar aynı şekilde gelebilmesi çok zordur. Zamanla gelişen endüstri, kent yaşamına da etki etmiş ve tarihi yapıların çevreleri de büyük değişimler göstermiştir. İstanbul'da tarihi geçmişi bulunan Beşiktaş, Eyüp, Fatih ve Üsküdar gibi ilçelerde Mimar Sinan'ın pek çok tarihi yapısı bulunmaktadır. Bu araştırmanın şekillenmesinde günümüz şartlarında tarihi yapıların kentsel doku ve peyzaj üzerindeki etkilerinin belirlenmesi önemli bir rol oynamıştır.

1.1 Tezin Amacı

Tarihi yapılar ve çevreleri kentler için büyük öneme sahiptir. Eser ve çevrelerinin tarihi değerlerinin korunamaması ve iyi yönetilememesi büyük kent yapısına sahip toplumlar için potansiyel bir sorun olma niteliği taşımaktadır. Tarihe önemli etkisi olan semtler incelendiğinde yapılaşmanın her geçen yıl arttığı ve yapı çevrelerinin dengesiz bir biçimde değişebildiği görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında bu sorunların saptanması, tarihi yapı çevrelerinin değişimlerinin gözlenmesi, geçmişten günümüze farklı dönemlerde elde edilen verilere dayanarak farklı analizler yapılması ve bu analizlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Tarihi yapıların aktif kent yaşamı içerisindeki yerleri, oluşturulan kentsel bellek ve dokuya etkilerinin saptanması, yine kentsel peyzajdaki yerleri ve etkileri bu araştırmanın başlıca amaçlarındandır.

Hızlı nüfus artışı dolayısıyla alansal gelişme içerisinde olan İstanbul, yıllar içerisinde bu gelişme sırasında pek çok altyapı, yeşil alan, yapılaşma gibi değişimler geçirmiştir. Öncelikle bu değişimlerin hangisi ya da hangilerinin Mimar Sinan'ın yapmış olduğu tarihi yapılar çevresinde olduğu araştırılarak, değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Mimar Sinan'ın tarihi yapılarının kentin silüetine, dolaşımına etkileri ve katkıları, bu yapılara yönelik erişilebilirlik durumları, kent yapısına sağladığı olumlu-olumsuz yönler, kentsel altyapı ve yeşil alanlar üzerindeki etkileri, çevredeki ticari alanların artışı veya azalışındaki payı göz önüne alınarak analizler yapılması, bu çalışmanın amaçları arasındadır.

1.2 Tezin Kapsamı

Bu çalışma kapsamında tarihi yapı çevrelerinde olan değişimler incelenerek, değerlendirilecek ve bu değişimlerin kent yapısına olumlu-olumsuz etkileri araştırılacak, yapıların kentsel bellek ve kentsel peyzajdaki potansiyelleri ortaya konacaktır. Yapı çevrelerinin geçmişten günümüze değişimleri hava fotoğrafları yardımıyla ortaya konarak bu değişimlerin kente ne gibi etkileri olduğu farklı analiz ve grafiklerle anlatılacaktır.

İstanbul il sınırları içerisinde bulunan dört bölge: Beşiktaş, Eyüp, Fatih ve Üsküdar olmak üzere seçilmiş ve bu bölgede bulunan 13 farklı Mimar Sinan yapı çevresi araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Araştırma 5 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konunun genel tanımı yapılmakta, araştırmanın amacı ve kapsamı anlatılmaktadır.

İkinci bölümde Mimar Sinan'ın hayatına dair gerekli bilgiler verilmekte, tarihi ve kültürel yönden Sinan'ın kimliği anlatılmaktadır. Yine ikinci bölümde seçilen dört farklı ilçenin tarihlerine dair araştırmalar yapılarak ilçelerde bulunan 13 farklı yapının oluşum ve özellikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu yapıların İstanbul silüeti içerisindeki yerleri gerekli fotoğraflar ve çizimlerle bu bölümde anlatılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yapı çevrelerinin geçmişten günümüze incelenmesinde baz alınacak kriterler ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır. Yine bu bölümde analizlerin yapımında kullanılacak program ve yöntemlere dair bilgiler verilmiş olup, analiz ve grafik yöntemleri de detaylı olarak açıklanacaktır.

Dördüncü bölümde araştırma yapılacak 13 yapı çevresi üzerinde geçmişten günümüze belirli yıllarda belirlenen hava fotoğrafları ve Pervititch haritaları da gerektiğinde kullanılarak değişimler gözlenecek, bölgedeki doğal, ticari, eğitim, dini gibi alanlar belirlenecektir. Hava fotoğrafları Türkiye haritası altlığında coğrafi referans yöntemiyle GIS programında karşılaştırılacak ve değişimler ortaya konacaktır.

Ayrıca yine dördüncü bölüm içerisinde ilçelerin harita çizimleri üzerinde çalışılmış yapı etrafındaki yollar belirginleştirilmektedir. Bu çizimler üzerinden depthmapX programı kullanılarak detaylı erişilebilirlik ve görünebilirlik analizleri yapılacak ve yapının kent yerleşimi üzerindeki etkileri grafiksel olarak değerlendirilecektir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde gerekli değerlendirmeler yapılacak ve sonuç bölümü ortaya çıkarılacaktır. Çalışmanın sonucuna dair bilgiler ve gelecek çalışmalara yönelik öneriler bu bölümde yer almaktadır.

2. MİMAR SİNAN, ESERLERİ VE BÖLGELER HAKKINDA BİLGİ

Tarihi yapılar ve kentsel peyzaj arasındaki ilişkiyi en iyi açıklayabilecek yapılar Mimar Sinan'ın önderliğinde yapılmıştır. Gerek yapılar için seçtiği konumlar gerekse de kent tarihindeki yaşanmışlıklar yapı-peyzaj arasındaki etkileşimi çok iyi bir biçimde açıklamaktadır.

2.1 Mimar Sinan'ın Hayatı

Türk Mimarlık tarihinin en önemli ismi kuşkusuz Mimar Sinan'dır. Sadece Türk tarihinin değil, dünya tarihinin de mimari alanda en önemli isimlerinden olan Mimar Sinan'ın eserleri sadece Osmanlı Dönemi'nin tarihini yansıtmakla kalmayıp, birçok imparatorluğun da dikkatini Osmanlı eserlerine çekmeyi başarmıştır.

Türk tarihinin mimari alanda en önemli ismi olan Mimar Sinan'ın doğum ve ölüm tarihlerine dair net bir bilgi bulunmamaktadır. 1488-1490 tarihleri arasında doğduğu tahmin edilen Sinan'ın doğum yeri Kayseri ilinin Ağırnas ilçesi olarak kayıtlara geçmiştir (Saatçi, 2015).

Afet İnan, 1968 yılında kaleme aldığı 'Mimar Koca Sinan' adlı eserinde "29 Mayıs 1490, Doğan Yusuf Ağa'nın ailesi için bir sevinç günü olmuştu." ifadeleriyle Sinan'ın doğum tarihinin 29 Mayıs 1490 olduğunu belirtmektedir. Tesadüftür ki bu tarih İstanbul'un Fethi'nin 37. yıldönümüne denk gelmektedir.

Kayseri'nin Ağırnas ilçesinde Mimar Sinan'ın doğduğu ev olarak nitelendirilen yapıyı bizzat gidip ziyaret etme fırsatı bulduğumda, çevrede bulunan yöre halkı da Sinan'ın burada doğduğunu ve önceki dönemlerde burada yaşadığını doğrulamıştı. Mimar Sinan Evi olarak isimlendirilen yapının bulunduğu çevre ve tarihi doku korunmaya ve yaşatılmaya çalışılmıştı. Ayrıca çevrede Mimar Sinan'ın adının yaşatıldığı sokaklar da bulunmaktadır.

Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Sinan, bunun aksini söylercesine Osmanlı ve Müslüman kültürüne olan ilgisini yaptığı eserlerle ortaya koymuştur. Hayatı hakkında çok fazla ayrıntılı bilgi edinilemeyen Sinan hakkındaki sınırlı

bilgilere geçmişte Saî Mustafa Çelebi tarafından yazılan Tezkiretü'l- Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye adlı eserlerden ulaşabiliyoruz. Bu eserlerde anlatılanlara göre Sinan'ın dört padişah döneminde eserler verdiğini öğrenmekteyiz. Bu padişahlar Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, İkinci Selim ve Sultan Üçüncü Murat'tır (Saatçi, 2015).

Sinan'ın Yavuz Selim döneminde İstanbul'a getirildiği düşünülüyor. Yeniçeri Ocağı'nda Acemi oğlanlar bölümünde yetiştiği belirtilen Sinan, daha sonra becerisi ve kendini ilerletmesi sayesinde yükselerek Haseki sınıfına dâhil olmuştur. Sinan, ordu ile çeşitli seferlere katılarak Haseki sınıfında önemli yerlere gelmiştir (Saatçi, 2015).

Sinan, 1538'de Buğdan'a sefer yapan Kanuni Sultan Süleyman'ın yanında sefere katılmıştır. Prut nehri üzerinden asker geçirmek için köprü yapılması gerekmiş, fakat yapılan köprülerin dayanıklı olmaması nedeniyle Kanuni, yeni bir köprü yapması için sadrazam Ayas Paşa'nın tavsiyesiyle Sinan'ı görevlendirmiştir. Kanuni'nin emriyle 18 Ağustos 1538'de köprü inşasına başlayan Sinan, onüç günde köprüyü bitirmiş ve Kanuni'ye büyük ve yüksek bir köprü yaptığını bildirmiştir. Başta padişah, ordusu ile köprüden sorunsuz bir şekilde geçmiştir. Bu seferde bulunan Lütfü Paşa köprü'nün muhafazası için bir kule inşasını isteyince, Sinan bu fikre şu nedenle karşı gelmiştir: "Münasip değildir. Çünkü kafire gayret düşüp birkaç adamla kuleyi alırsa namı bir kale almış olur. Belki köprüye iltifat bile caiz değildir. Padişah devletinde ne mahalde lazım olursa köprü binası mümkündür." İşte o Lütfü Paşa Sadrazam olunca, o sırada ölen Hassa Mimarbaşı Azeri Türklerinden Acem Ali'nin yerine Sinan'ı Mimarbaşılığa tayin etmiştir (İnan, 1968).

Sinan, mimarbaşı rütbesine eriştikten sonra, birçok yapı inşa etmeye başlamıştır. İlk olarak Haseki Hürrem Sultan adına bir külliye inşa etmiştir. Cami, imaret ve darüşşifadan oluşan bu külliye, Sinan'ın ilk büyük yapılar topluluğu sayılmaktadır. Tarihi Yarımada'da yer alan Rüstem Paşa Camii de Sinan'ın inşa ettiği yapıları arasında ilgi çekici bir örnektir. Fatih ilçesinde yaptığı dikkat çekici eserlerden olan Mihrimah Sultan Külliyesi, cami, medrese, hamam ve sıbyan mektebinden oluşmaktadır. Edirnekapı suruyla bağlantılı olan bu külliyenin cami yapısı, Sinan'ın yapıları arasında çekim noktası olan eserlerinden biri olmaktadır. Caminin iç görünüşü de günün ışığı değiştikçe değişik renklerde biçimlenir. Çıraklık eseri olan Şehzade Camii ve külliyesini Sinan, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu için yapmıştır. Şehzade Külliyesi'nin yapımından sonra Kanuni Sultan Süleyman, Sinan'a Süleymaniye

Külliye'sini yapmasını istemiştir. Mimarlık tarihimizin en dikkat çekici külliyesinde Sinan, yine yeteneğini konuşturmuştur (Saatçi, 2013).

Sinan'ın vermiş olduğu eserlerin birçoğu İstanbul'da bulunmaktadır. Buna dayanarak mimarlık tarihçilerinin bir kısmı yapılarının %72'sini İstanbul'da inşa eden Sinan'ı 'İstanbul Mimarı' olarak nitelemiştir (Develi, 2000).

Sinan'ın 'Ustalık eserim' olarak nitelendirdiği Edirne'deki Selimiye Camii'nin inşasına Sinan, 1568'de başlamıştır. Bundan tam altı yıl sonra 1574 yılında bu şaheserin inşasını bitirmiştir. Bu abide her bakımdan incelemeye değer bir şaheserdir. Bizzat Sinan Selimiye için şöyle der: "Bunun minareleri hem nazik hem de yollu olmakla gayet müşkül olduğundan sanattan anlayanlar takdir eder. Ayasofya kubbesi gibi bir kubbenin islam ülkelerinde yapılmadığını söyleyip duran keferi fecerenin mimar geçinen takımına cevap olmak üzere, Selimiye kubbesinin altı zira kaddim ve dört zira derinliğini ziyade eyledim." (İnan, 1968).

Mimar Sinan'ın inşa ettiği birçok yapı İstanbul'un silüetine etki etmiştir. Deniz kıyısında olan birkaç külliye ve yapı bu konuda iyi örnekler olabilir. Azapkapı Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Eyüp Zal Mahmut Paşa Külliyesi, Üsküdar Mihrimah Sultan ile Şemsi Paşa Külliyesi, Tophane Kılıç Ali Paşa Külliyesi bunların ilk akla gelenlerindendir. İstanbul silüetini ayağa kaldıran en çarpıcı yapı şüphesiz Süleymaniye Camii'dir. Sinan, Tarihi Yarımada üzerinde de çok fazla etkiye sahiptir. Süleymaniye ve Şehzade külliyelerinin yanı sıra, Tahtakale'deki Rüstem Paşa Camii, sekizgen planlı Rüstem Paşa Medresesi ve Atik Valide Camii gibi nadir yapılar bu bölgede yer almaktadır (Saatçi, 2013).

Mimar Sinan yaşamı boyunca pek çok yapı inşa etmiştir. Toplamda kayıtlara geçen 375 eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden 81 tanesi camidir. 51 adet mescit inşa eden Sinan bunun yanı sıra 55 adet de medrese inşası tamamlamıştır. Bunlara ek olarak 20 adet kervansaray, 36 adet saray, 8 adet köprü ve mahzen, 17'şer türbe ve imarethane inşa eden Sinan 26 adet darül-kurra ve 48 de hamam inşa etmiştir. Bu eserler dışında kayıtlara geçmeyen toplamda 480 civarında eseri olduğu varsayılmaktadır (Url-1)

Mimar Sinan, 9 Nisan 1588'de İstanbul'da vefat etti. Fatih semtinde Süleymaniye'ye yakın bir bölgedeki evinin bahçesine defnedildi. Sinan, sadece eserleriyle asırlar boyunca yaşadı ve yaşamaya da devam ediyor (Saatçi, 2013).

2.2 Beşiktaş Bölgesi ve Tarihi

Beşiktaş, İstanbul ilinin en eski ilçelerinden biridir. İstanbul'un Avrupa yakasında bulunur. Yüzölçümü 18 km² ve nüfusu ise 2019 ADNKS'den alınan veriler doğrultusunda 182.649'dur. Doğusunda boğaz yer alan Beşiktaş'ın, kuzeyinde Sarıyer bulunmaktadır, İstanbul'un ilgi çekici konumlarından birisidir (Şekil 2.1). Batısında ise Şişli, güneyinde Beyoğlu ilçesi yer almaktadır (Url-2).

Şekil 2.1: İstanbul haritası üzerinde Beşiktaş ilçesinin konumu (Google Earth).

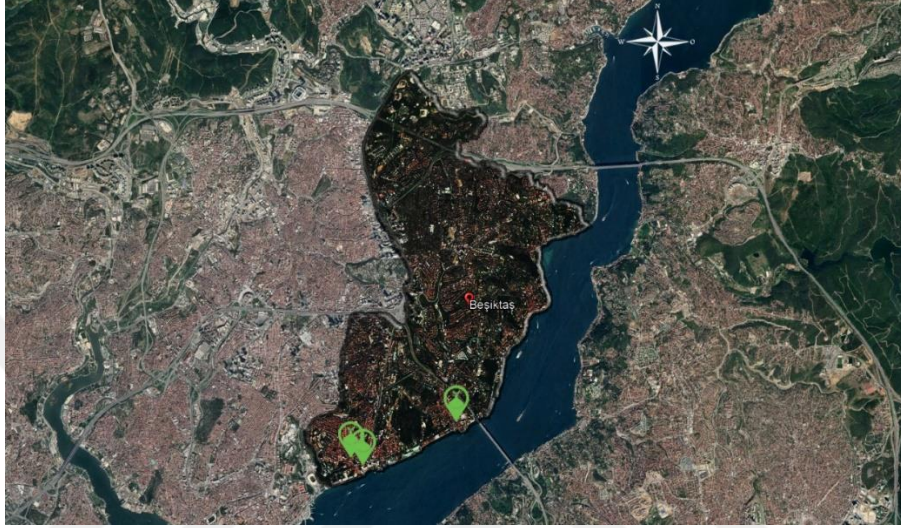
Beşiktaş, tarihte çokça kez isim değiştirmiştir. Çünkü düzenli bir yerleşim yerine sahip değillerdi. Zaman içerisinde semtte bulunan yapılara, gerçekleşen olaylara göre isimler almıştır (Url-2).

İstanbul'un en eski semtlerinden biri olan Beşiktaş, Boğaz kıyısındaki tarihi eserleriyle bir müze havasındadır. İlk çağda İasonion adıyla bilinen Beşiktaş yine aynı dönemde taştan yapılmış beşik anlamında kullanılan Kune Petro ismini almıştı. Beşiktaş adı ise beş taştan gelir. Çünkü Barbaros Hayreddin Paşa, gemisini kıyıya sabitlemek için kıyı kenarına beş adet taş diktirmiş bu yüzden Beştaş adı ortaya çıkmış bu isim de zamanla Beşiktaş'a evrilmiştir (Topcu, 2017).

Beşiktaş ilçesi, İstanbul için önemli sayılabilecek bir bölgede bulunmaktadır. Bölgede çok sayıda tarihi semt olması dolayısıyla hemen hemen her kesimden insanın ilgisini çekmektedir. Arnavutköy, Aşiyan, Bebek, Balmumcu, Kuruçeşme, Ortaköy, Yıldız ve yine ilçeye ismini veren Beşiktaş semti de bu semtler arasında gösterilebilir. Yine bu

bölgelerde çok sayıda tarihi ve kültürel eser bulunmaktadır. Naime Sultan Yalısı, Feriye Sarayı, Çırağan Sarayı, Yıldız Sarayı, Esmâ Sultan Yalısı, Hidiva Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Yıldız Çini Fabrikası bölgedeki tarihi yapılar arasında sayılmaktadır (Url-3).

Araştırma yapılacak olan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, Sinan Paşa Camii, Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı, Sinan'ın bu bölgede inşa ettiği yapılardandır (Şekil 2.2).

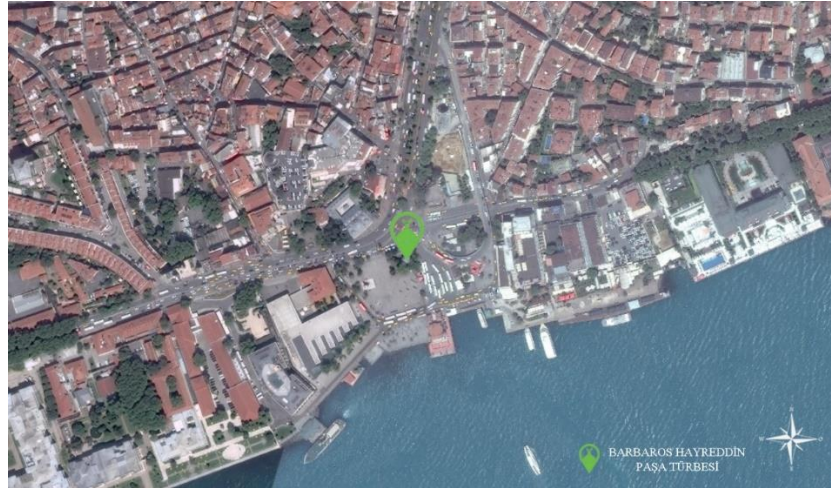

Şekil 2.2: Sinan'ın Beşiktaş'ta inşa ettiği üç yapının haritada konumu (Google Earth).

Kıyıya yakın olması Sinan'ın bu bölgeyi seçmesinde büyük bir etken olmuştur.

2.2.1 Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi

Türbe, bugünkü konumu itibariyle Sinan Paşa Mahallesi içerisinde, kuzey kesimde Beşiktaş Caddesi, güney bölgesinde İskele Caddesi, batısında ise Cezayir Caddesi ile çevrilmiştir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi konumu, Beşiktaş (Google Maps).

Dünya tarafından da tanınan ve bilinen Türk denizcisi Barbaros Hayreddin Paşa, türbesini 1541 yılında Mimar Sinan'a yaptırmıştır. Mimar Sinan tarafından Beşiktaş'ta inşa edilen Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, sekiz köşeli, tek kubbeli ve altüst pencerelidir (Ertuğrul, 1992) (Şekil 2.4).

Şekil 2.4: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi dış görünümü, Beşiktaş (Url-4).

İçteki pencere kısımları renkli camlarla kaplanmıştır. Alt kısımdaki pencereler ahşap kaplıdır ve çift kanatlı şekilde yapılmıştır. İçteki pencereler künde-kari üsluba sahip olup, diğer pencere tavanlarında kalemişi süslemeleri bulunmaktadır (Yakarçelik, 2017).

Türbede Barbaros dışında eşinin ve aynı zamanda da Cafer Paşa'nın bulunduğu belirlenmiştir (Erçağ, 1989).

1925 yılında türbe ve tekkelerle ilgili çıkan kapanma kararı neticesinde uzunca bir zaman yıkık bir vaziyette kalmıştır. 1950 yılında çıkan izinle türbeler açılmış ve Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi de böylece yeniden hizmete açılmıştır (Ertuğrul, 1992).

2.2.2 Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı

1550 yılında Sadrazam Ahmet Paşa'nın kethudası tarafından Mimar Sinan'a yaptırıldığı düşünülen fakat Tezkiretü'l-Mimarın ve Tezkiretü'l Ebniye eserlerinde 1565 yılında yapıldığı kayıtlara geçen Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı, mekanları yan yana düzenlenmiş, simetrik çifte hamamdır (Atlı, 1990).

Hamamın taş örgülü duvarları ve kubbelerinin sekizgen kasnağı kirpi saçaklıdır (Şekil 2.5). Yapının ana caddeye bakan cephesi önünde ek bir bölüm bulunmaktadır (Sezgin, 2001).

Şekil 2.5: Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı, Beşiktaş (Url-10).

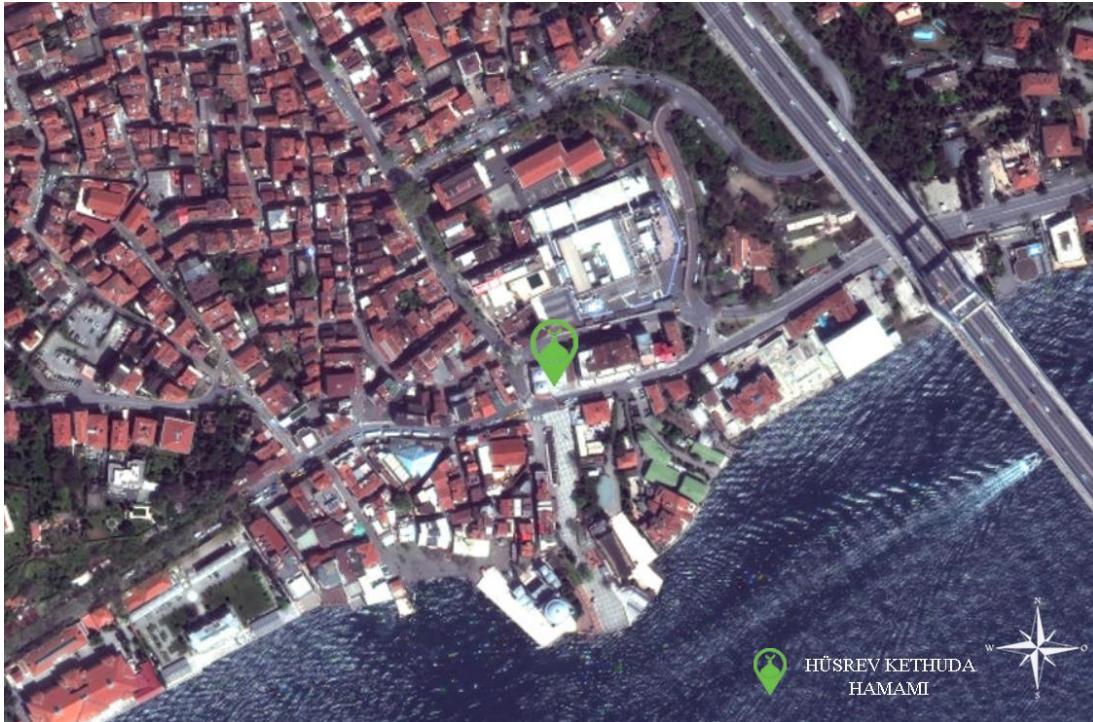
Bir adet soyunmalık ve iki adet soğukluk bulunan hamamın üç adet de sıcaklık kısmı bulunmaktadır. Bu sıcaklıkların ikisi kubbe ile kaplanmıştır. (Atlı, 1990).

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, Sinan Paşa Camii ve Yahya Efendi Türbesi ile birlikte Sinan'ın Beşiktaş'ta inşa ettiği dört yapıdan biri olma özelliğini taşımaktadır. Ortaköy Mahallesi'nde bulunan yapı, halk arasında Ortaköy Hamamı olarak da bilinir. Konumu itibarıyla kıyıya yakınlığıyla dikkat çeken yapı, semtin önemli noktalarından biri olmuştur.

Yapı konum olarak kentsel mekanlara yakın bir konumdadır. Fakat şu anda amacı dışında kullanıldığı için gerektiği ilgiyi görememektedir. Geçmiş dönemlerde özellikle hamamların önemli olduğu zamanlarda yoğun ilgi gören Hüsrev Kethuda Hamamı, günümüzde aradığı ilgiyi bulamamaktadır. Bunun nedeni, yapının günümüz

şartlarındaki kullanımının değişmiş olmasıdır. Yapı şu anda yapılış amacına uygun olmayan bir şekilde çeşitli davet ve organizasyonlara ev sahipliği yapmaktadır.

Hüsrev Kethuda Hamamı, deniz kenarına yakın bir konumda bulunmaktadır ve yapı caddelerle çevrilidir (Şekil 2.6). Doğu ve kuzey cephesi çok katlı binalarla çevrili olan yapının güney (giriş) cephesi ile batı cephesi geniş caddelere baktığından açıktır. 1990'lı yılların başına kadar özgün işlevini sürdüren yapı, daha sonra harap durumda olduğu için kullanıma kapanmıştır.

Şekil 2.6: Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı konumu, Beşiktaş (Google Maps).

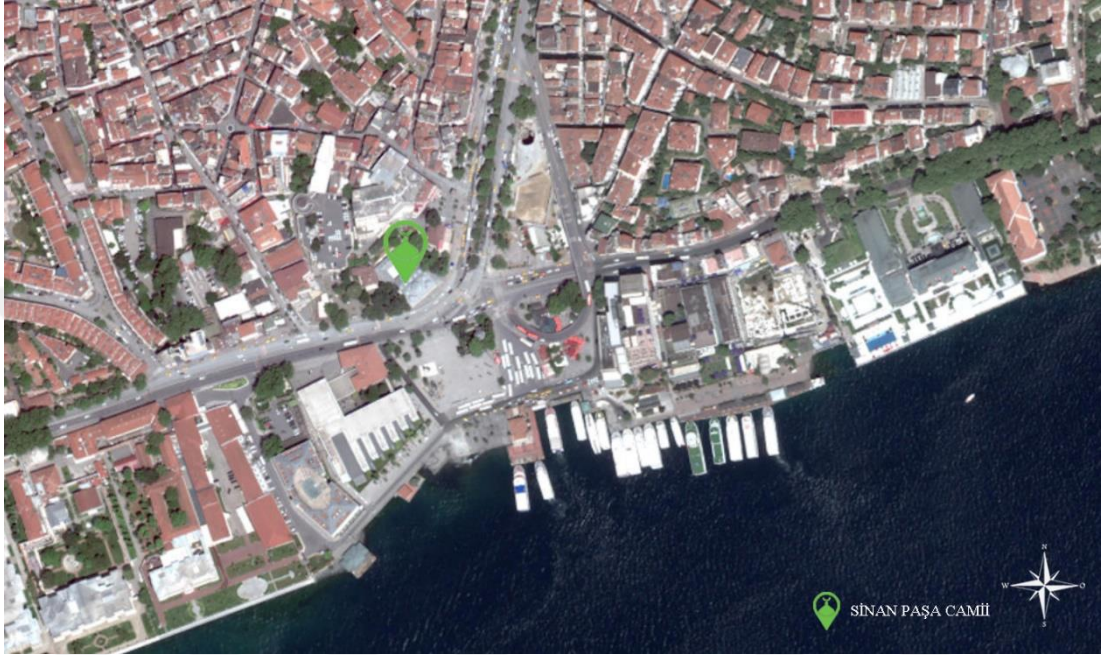
Bir süre sonra da duvarlarına bitişik olarak yerleştirilmiş olan dükkanlar Beşiktaş Belediyesi tarafından yıkılarak hamam ortaya çıkarılmıştır. Hüsrev Kethuda Hamamı daha sonra Prenses Oteli'nin sahibi tarafından satın sanat galerisi ve müzayede salonu yapılmak istenmiştir. Bunun için İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından bir yenileme projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan bu proje Anıtlar Yüksek Kurulu'nda görüşülürken 19. yüzyılda eklenen rüzgarlık bölümünün kaldırılıp kaldırılmaması tartışılmış ancak bu eklentinin yapıyla kaynaştığı kanısına varılarak kalmasına karar verilmiştir (Sezgin, 2001).

Hamamın restorasyon çalışmaları 2001 yılında tamamlanmış ancak yapı amaçlanan şekilde sanat galerisi ve müzayede salonu olarak kullanıma açılmamıştır. Ardından ikinci onarım çalışması sonrasında yeniden ilk amacına uygun hale gelen yapı, 2017

itibariyle işletilmeye başlanmış ve organizasyon ve davet salonu olarak kullanılmaya başlanmıştır (Sezgin, 2001).

2.2.3 Sinan Paşa Camii

Beşiktaş semtinde Beşiktaş Caddesi ve Barbaros Bulvarı'nın kesiştiği noktada Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'nin karşı tarafında bulunmaktadır (Şekil 2.7).

Şekil 2.7: Sinan Paşa Camii konumu, Beşiktaş (Google Maps).

Sinan Paşa'nın yaptırdığı bu külliye medrese, camii ve hamamdan oluşmaktadır. Hamam kısmı çift olarak tasarlanmıştır ve şu an itibariyle yıkılmış vaziyette bulunmaktadır. Sinan Paşa, külliye yapımı bitmeden 1553 tarihinde ölmüş ve külliye ölümünden sonra tamamlanmıştır. Arapça kitabesinde yazılana göre 1555 yılında bitirilmiştir. Caminin iç duvarları 1749 tarihinde yıkılmış, yapıyı taşıyan sütunlar da kaldırılmıştır. Daha sonra avluya bakan kısma yeni bir duvar örülmüş ve bu kısmın üstü ahşap bir kaplama ile kaplanmıştır. Üsküdar'da bulunan Mihrimah Sultan Camisi'nde ve Tarihi Yarımada'da bulunan Şehzade Camisi'nde kare bir plan çalışması deneyen Sinan, Topkapı'daki Ahmed Paşa ve Sinan Paşa camiilerinde kubbeli-altıgen bir plan denemesi yapmıştır (Kuban, 1998).

Sinan Paşa Camii lokasyon itibariyle Beşiktaş'ta kıyıya yakın bir alanda konumlanmıştır. Mimar Sinan bu yapısını külliye olarak tasarlamış ve bu külliye de yer alan medreseyi ilk defa caminin avlusu içerisinde ortak bir alan şeklinde inşa etmiştir.

Yapı, 1900’lü yıllarda daha iyi duruma getirilmiştir (Şekil 2.8). Ön cephesi işlek bir caddeye bakan yapı, geçmiş dönemlerde de bölgenin dikkat çeken yapılarından biri olmuştur.

Şekil 2.8: Sinan Paşa Camii (1937), Beşiktaş (St. Andrews University Archive).

Sinan Paşa Camii günümüzde iyi durumda bulunmaktadır (Şekil 2.9). Caminin güney cephesi Barbaros Meydanı ve boğaza baktığı için açıktır. Bu cephe ile meydan arasında Ortaköy ve Beşiktaş’ı Eminönü’ne bağlayan cadde yer alır. Yapının kuzey, batı ve doğu cephelerinin çevre düzenlemeleri yapılmıştır.

Şekil 2.9: Sinan Paşa Camii (2020), Beşiktaş (Url-20) (Türk İslam Ansiklopedisi).

1999 yılında yapı üzerinde onarım çalışmaları başlamıştır. 2001 yılının Mayıs ayında kubbe kurşunları yenileme çalışmalarının ve minare onarımının tamamlandığı görülmüştür (Kurtbil, 2009).

2.3 Eyüp Bölgesi ve Tarihi

Yüzölçümü 240 km² olan Eyüpsultan ilçesi geçmişte Sarıyer, Fatih ve Beyoğlu semtlerinin bölümleriyle kurulmuştur (Url-5). Eyüp ilçesinin İstanbul ili içerisindeki konumu bu şekilde gösterilmektedir (Şekil 2.10).

Şekil 2.10: İstanbul haritası üzerinde Eyüp ilçesi konumu (Google Earth).

Sarıyer, Kağıthane ve Beyoğlu ile komşu olan Eyüpsultan yine Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa, Fatih ve Zeytinburnu ile de sınır oluşturmaktadır (Url-5).

Eyüpsultan ismi ilçe sınırları içerisinde olan Eyüb El-Ensari isminden gelmektedir. Eyüpsultan ilçesi sınırları içerisinde Eyüp Sultan Camii de dahil olmak üzere pek çok Osmanlı dönemi eseri bulunmaktadır (Url-5).

Osmanlı Dönemi'nde büyük bir gelişme içerisine giren Eyüpsultan ilçesi bu dönemde bölgedeki fabrikaların ve endüstrileşmenin artmasıyla yine bir düşüş içerisine girdi. Çünkü inşa edilen fabrikalar ve ticari yapılar Haliç'e olumsuz yönde etki etmeye başlamıştı. İnşa edilen bu yapıların ilki Feshane yapısıydı. Yeni kurulan bu fabrika, fes

retiminde kullanılmaktaydı. Fabrikada alışan işçilerin bölgeye hızlıca yerleşmesi, bölgedeki yerleşim sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Url-5).

Daha sonraları birçok fabrika kapandı ya da buradan taşındı. Fabrikalardan kaynaklanan kötü koku ve zararlı kimyasallar artık yok. Fabrikaların kapanmasının ardından Eyüpsultan tekrar olumlu yöne doğru gelişmeye başladı (Url-5).

Bölgedeki tarihi yapılar artık eskisi gibi tekrar ilgi görmeye başladı. Pierre Loti Tepesi, Feshane, Eyüp Sultan Türbesi, Eyüpsultan'ın en çok ilgi gören alanları arasındadır (şekil 2.11). Bölgede bulunan pek çok türbe, camii ve kilise dolayısıyla tarihi bir öneme sahip olan Eyüpsultan, günümüzde daha da gelişerek Haliç'in eşsiz manzarası eşliğinde turistlerin de çekim noktası haline gelmiştir.

şekil 2.11: Pierre Loti Tepesi'nden Haliç görünümü (Url-5).

Bölgede bulunan tarihi yapılar arasında Ebu Eyyüp el-Ensari Camii ve Türbesi, Feshane, Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi, Siyavuş Paşa Türbesi, Pertev Paşa Türbesi, Zal Mahmut Paşa Kllyesi, Sokollu Mehmet Paşa Kllyesi, Silahtarağa Elektrik Santrali gibi yapılar sayılmaktadır (Url-6).

Bu yapılar arasında Mimar Sinan'ın inşa ettiği yapılar da bulunmaktadır. Zal Mahmut Paşa Camii, Siyavuş Paşa Türbesi, Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi, Sinan'ın bu bölgede inşa ettiği ve bizim de araştırmamızda inceleyeceğimiz yapılar arasındadır.

Paylaşılan haritada incelenecek alanların lokasyonları belirtilmektedir (Şekil 2.12). Bu yapılar bölgenin en yoğun sayılabilecek kısmında bulunmaktadır.

Şekil 2.12: Araştırma yapılan üç yapının Eyüp bölgesindeki konumu (Google Earth).

2.3.1 Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi

Sinan'ın İstanbul'da yaptığı küçük ölçekli eserlerden biridir. 1541 yılında yapılmıştır ve Defterdar semtinde bulunur (Şekil 2.13). Küçük çaplı bir yapı olmasına karşın bulunduğu yüzyılı iyi temsil etmektedir.

Şekil 2.13: Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi lokasyonu (Google Maps).

İki kere defterdar olan Mahmud Çelebi, yaşadığı dönem itibariyle önde gelen hattatlardan biri olmuştur. Cami girişi üzerindeki kitabeyi kendisinin yazdığı söylenmektedir (Url-7). Yapı, Eyüpsultan ilçesinin Defterdar semtinde bulunur. Bu isim, bölgede Mahmud Çelebi'nin külliyesi olması dolayısıyla ilçeye verilmiştir.

Mahmud Çelebi Camii günümüzde iyi durumdadır (Şekil 2.14). Bu külliye yapısında üç farklı bölüm bulunmaktadır. Medrese, mektep ve çeşmeden oluşan bu külliye, medrese ve mektep tarihin yaşanmışlıklarına dayanamayıp günümüz şartlarına kadar ulaşamamıştır (Derman, 2005).

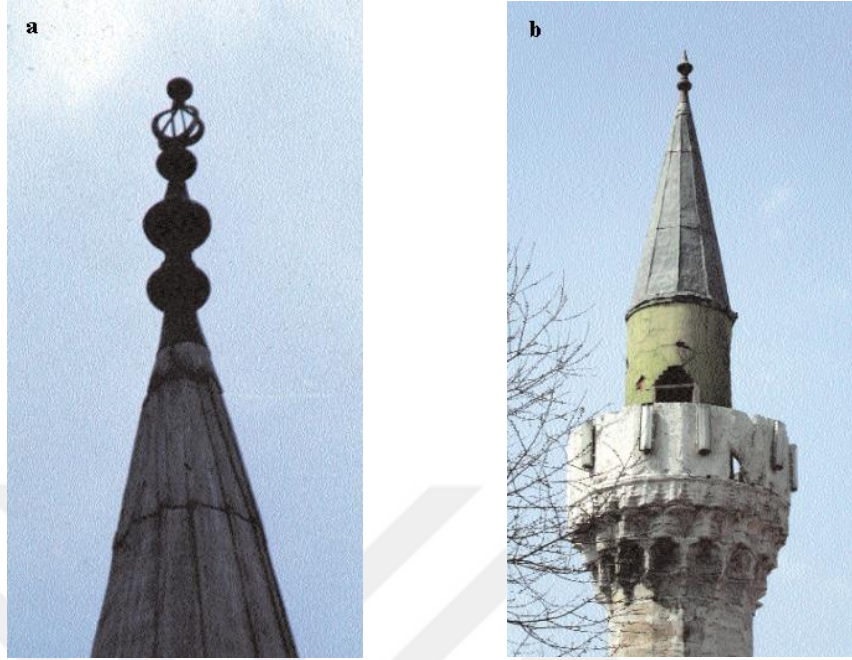

Şekil 2.14: Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi görünümü (Url-7) (ÇEKÜL).

Mahmud Çelebi bu camiyi inşa ettirirken minarenin tepe kısmına her zamankinden farklı olarak hilal yerine hokka ve içine de bir kalem konmasını istemiştir. Bu özelliği dolayısıyla yapı diğer camilerden ayrılp farklı bir yer edinmiştir. Fakat minarenin tepesinde bulunan hokka 1766 yılındaki büyük İstanbul depremi sırasında düşmüştür. Defterdar Mahmud Çelebi Camii'nin aslında kubbeli bir camii olduğu ve yıllar sonra yapılmış olan onarım çalışması sonrasında çatılıya çevrildiği de söylenmektedir (Derman, 2005).

Hokka ve divitin 30 Mayıs 2007 tarihinde yenisi konulduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Günümüzde Mahmud Çelebi'nin mezar taşı kırık ve mezarının da iyi bir bakıma ihtiyacı vardır (Derman, 2005).

Bahsedilen minarenin hokka düşmeden önce ve deprem sonrasında hokkasız görünümleri gösterilmiştir (Şekil 2.15).

Şekil 2.15: Minarenin hokkalı ve hokkasız görünümü (Derman, 1977).

(a) Minarenin tepesinde duran hokka (b) Hokka düştükten sonraki görünüm.

2.3.2 Zal Mahmud Paşa Camii

Zal Mahmud Paşa Camii, İstanbul'da Eyüpsultan ilçesine bağlı olan Zal Paşa Caddesi üzerinde konumlanmıştır (Şekil 2.16).

Şekil 2.16: Zal Mahmud Paşa Camii konumu (Google Maps).

Aslında bir külliye olarak inşa edilen yapı bünyesinde türbe, çifte medrese, çeşme ve camii barındırmaktadır. Dönem padişahlarından II. Selim'in vezirlerinden biri olan Zal Mahmud Paşa adına yaptırılan bu camiyi Sinan düz olmayan bir yol üzerinde ustaca planlamıştır (Şekil 2.17). Cami ile medreselerden biri üst kısımda bulunurken, türbe ile ikinci bir medrese de alt kısımda bulunur (Yavuzer, 2016).

Şekil 2.17: Zal Mahmud Paşa Camii görünümü, Eyüpsultan (Url-18).

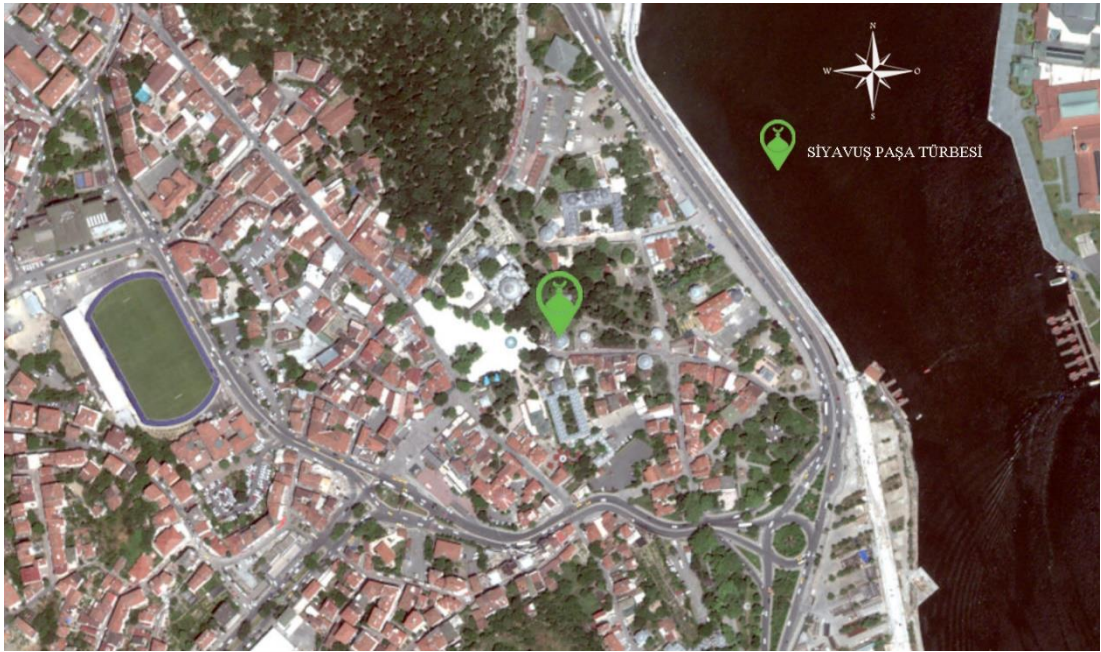
Caminin iç tasarımında Sinan, dört sütunlu bir sistem kullanmıştır. Bunun yanı sıra düz tavanlı revaklar ve yanları kubbe ile örtülü son cemaat kısmı bulunmaktadır. Tuğla ve taşla kaplı olan duvarlar caminin dış görünümü için önemli bir ayrıntıdır. Bu sayede caminin görünümü dışarıdan bakıldığında kırmızı beyaz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Minaresi, yapının sağ kısmında ve bitişik bir vaziyette bulunur (Kuran, 2016).

Caminin iç avlusunda Sinan, sütun sayısını 17'ye çıkarmış ve inşa ettiği 15 kubbe ile yapı örtüsünü sağlamıştır. Yapının minaresi tek şerefeli bir şekilde tasarlanmıştır. Caminin minaresi yapıldığı döneme ait değildir çünkü 19.yüzyıldaki deprem sonrasında asıl minare yıkılmış ve yerine yeni bir minare yapılmıştır. Büyük bir kubbeye sahip olan Zal Mahmud Paşa Camii, o döneme ait çini süslemeleriyle de dikkat çekmektedir. Evliya Çelebi zamanında yapının taş işçiliğini ve süslemelerini övmüştür. Duvarlarda iki sıra şeklinde pencereler bulunmaktadır. Bu ayrıntı Mimar Sinan için farklı bir özellik taşımaktadır. Çünkü Sinan, bu tarz pencereleri diğer tasarladığı yapılar için kullanmamıştır (Kuran, 2016).

1955-63 yılları arasında restore edilen camii için 2012 yılında farklı bir restorasyon uygulaması daha yapılmış ve bu uygulama 2015 yılında bitmiş ve yapı ibadete açılmıştır.

2.3.3 Siyavuş Paşa Türbesi

İstanbul ilinin Eyüpsultan ilçesinde bulunan Siyavuş Paşa Türbesi Sinan'ın Eyüp ilçesinde inşa ettiği bir diğer yapıdır (Şekil 2.18). 1582-1584 yılları arasında yapıldığı düşünülmekte olup Sadrazam Siyavuş Paşa için inşa edilen bu türbenin kitabesinin olmadığı belirtilmektedir (Kurtbil, 2009).

Şekil 2.18: Siyavuş Paşa Türbesi konumu, Eyüpsultan (Google Maps).

Dışı onaltı köşeli bir şekilde tasarlanmış olan Siyavuş Paşa Türbesi, iç kısımda sekiz köşeli bir biçimdedir. Daha önce Sinan yapmış olduğu Hürrem Sultan Türbesi'ni tam tersi bir şekilde inşa etmiştir. Sinan o yapısında dışta sekiz köşe, içte ise onaltı köşe kullanmıştır. (Kurtbil, 2009).

Siyavuş Paşa Türbesi geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Türbenin üç cephesi bu avlu dışına taşmaktadır. Avlu içerisinde Siyavuş Paşa için tasarlanan bir çeşme bulunur. Bunun yanı sıra Osmanlı'ya ait mezar yapılarının bulunduğu bir hazire de yine avlu içerisinde bulunmaktadır. Bu hazire içerisinde ahşap ve mermerden yapılmış sandukalar bulunur. Türbeyi kaplayan kubbe sekiz farklı ayak üzerine oturmuştur. Türbenin giriş kısmında bir revak ve ayrıca mukarnasların bulunduğu sütunlar bulunmaktadır (Turing, 2016).

Giriş kısmında bulunan kemerler iki farklı renkten oluşmuştur. Kapıda bulunan kemerde yeşil ve beyaz renk mermer kullanılmış ve geçmeli şekilde tasarlanmıştır. Dışta onaltı köşeli tasarımın bir yüzünde kapı, diğer yedi farklı yüzde ise pencere düzeni oluşturulmuştur (Şekil 2.19). Kubbe kaplaması kurşundur ve gövdeye tam oturur. Türbenin bir penceresinin üzerinde bir kitabe bulunur (Erçağ, 1989).

Şekil 2.19: Siyavuş Paşa Türbesi, Eyüpsultan (Url-19) (TDV İslam Ansiklopedisi).

Sinan, bu türbe tasarımında ahşap süslemelere, çini ve kalemişlerine yer vermiştir. Girişin bir kısmında, pencerelerde, yazılı ayetlerin kenarlarında ve pandantiflerde çiniler kullanılmıştır. Revakta ve kubbedeki pandantiflerde ise kalemişleri yapıyı daha estetik hale getirmiştir (Kuran, 1986).

Yapılan restorasyonlar sonrasında kalemişleri yenilenmiştir. Kündekari olarak tasarlanan kapı ve pencerelerde ise ahşap süslemelerin sıkça kullanıldığını görmekteyiz. Türbedeki hazire içerisinde bulunan ahşap sandukalardan biri Siyavuş Paşa'ya aittir. Ahşap sandukalar dışında hazire içerisinde dokuz adet de mermerden yapılmış sanduka bulunmaktadır. Bulunan bu sandukalarda Siyavuş Paşa'nın çocuklarının olduğu yazılıdır. Siyavuş Paşa Türbesi bir dizi restorasyon görmüş ve yapı 20. yüzyıl içerisinde birçok kez onarılmıştır (Kurtbil, 2009).

Siyavuş Paşa'nın Eyüp'ün kuzey kısmında geniş bir arazide bir köşk inşası için de Mimar Sinan'dan yardım istediği belirtilmektedir. Sinan'ın bu köşk için yaptığı bir yapısı günümüze kadar gelmiş ve benzer yapılar arasında örnek olarak gösterilmiştir (Kurtbil, 2009).

2.4 Fatih Bölgesi ve Tarihi

Tarihi Yarımada 1560 hektarlık bir alana sahiptir. Yarımada içerisinde bulunan Eminönü toplam 510 hektarla bölgenin doğusunda yer alırken bu alanda Fatih, Haliç ve İstanbul Boğazı ile sınırı paylaşmaktadır (Şekil 2.20). Fatih, toplamda 1050 hektarlık yer kaplamaktadır. Fatih ilçesi Eminönü, Zeytinburnu, Eyüp ve Marmara Denizi ile sınırı paylaşmaktadır (Url-8).

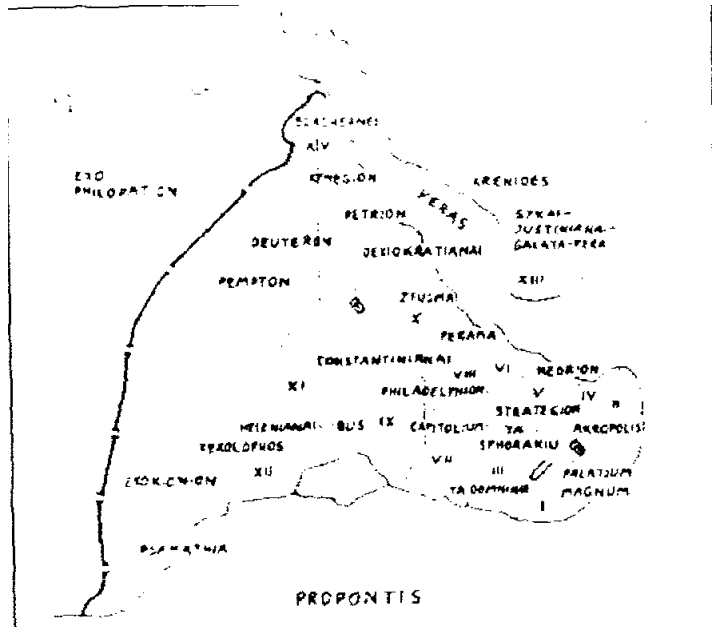
Şekil 2.20: Fatih bölgesi İstanbul haritasındaki konumu (Google Earth).

Fatih bölgesi, konumu itibariyle tarih boyunca son derece öneme sahip olmuştur. Sadece stratejik açıdan değil, yapı ve zenginlik bakımından da diğer uygarlıkların dikkatini çekmiştir. Kentsel değeri artan Tarihi Yarımada'nın içerisinde bulunan Fatih bölgesi bulunduğu her dönemde farklı bir uygarlığın etkisi altına girmiştir. Dönemler değiştikçe özellikleri de değişen bölgede kentsel ve mekansal anlamda da birçok değişiklik yaşanmıştır (Kaşlı, 2007).

Farklı uygarlıkların etki ettiği bölgede önce bir süre Roma İmparatorluğu hüküm sürmüş daha sonraları Bizans ve en son Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet Dönemi'ne gelinmiştir. Fatih bölgesi pek çok tarihi de içinde barındırmaktadır (Tezcan, 1989).

M.Ö. 512'de Pers istilasına uğramış, 478'de ise Pausanians tarafından zaptedilmiştir. Kurtarıldıktan sonra 'Attik Deniz Birliği'ne katılmıştır. M.Ö. 60-70 yıllarında şehir ekonomik açıdan gelişmiş ve imar konusunda da ilerleme katedilmiştir. Strategion, Thrakion gibi meydanlar yapılmış ve kuzey kıyısında da Nekropol bölgesinin olduğu düşünülmektedir. (Tezcan, 1989).

Roma İmparatorluğu içindeki kavgalar sırasında İmparator Konstantinus, Bizans'ın desteklediği Licinius'u M.S. 324'te mağlup ediyor ve ceza olarak da kent surlarını yıktırıyor. Fakat aynı sene imparatorluk merkezini Tarihi Yarımada'ya nakletmeyi düşünerek M.S. 325 yılında kenti iki misli büyüten yapılara başlıyor. Yeni yapılan surlar Marmara kıyısında Rabdos (Samatya civarı) dan başlayarak Mokios Su Haznesi doğusundan Lykos vadisini ve deresini geçen, buradan Aspar Su Haznesi'ne çıkan (Sultan Selim) ve kuzeydoğu yönüne doğru Haliç'e Petrion bölgesine, bir başka tahmine göre de Unkapanı civarına inen bir hat üzerinde yapılıyor (Kuban, 1993). M.S. 330 sonrası bölge iyice gelişmiş ve genişlemiştir (Şekil 2.21).

Şekil 2.21: Fatih bölgesi, M.S. 330 sonrası, (Kleiss).

Bizans döneminde kentin alanı 6 km²'ye kadar çıkmıştır. Kentin ana caddesi olan Mese, Augusteion ve Konstantin forumları da yapıldıktan sonra kente Roma örnek alınarak

‘Nea Roma’ adı veriliyor ve bu şekilde tescil ediliyor. Konstantin’in oğlu Constantius döneminde Hagia Sophia inşaatı başlıyor. Theodisius II döneminde artan yoğunluk sonrasında sıkışan kent Konstantin surlarının 1300-1400 metre batısından yeni ve daha güçlü surlarla çevriliyor. Kentin yüzölçümü 14 km²ye kadar çıkıyor. Bundan sonraki yıllarda kent çeşitli kuşatmalara ve veba salgınına yakalanıyor (Tuncer, 1996).

Bizans İmparatorluğu için önemli bir yükseliş dönemi olan 6. yüzyılda Ayasofya inşası yapılmış ve geçmişte büyük bir kayba yol açan veba salgını sona ermiştir. Bu dönemde imparator olan I. Jüstinyen tahrip edilmiş olan Ayasofya’yı yeniden inşa ettiren imparatorudur (Kaşlı, 2007).

Türk orduları boğazdaki hakimiyeti ele geçirebilmek için 11. yüzyılda Anadolu Hisarı’nı yapmış ve Anadolu’ya girmiştir. O dönem padişah olan II. Mehmet İstanbul’un Fethi’nden bir yıl önce Rumeli Hisarı’nı yaptırmıştır. Türk ordularının kuşatmasıyla Bizans büyük bir yenilgiye uğramış ve 29 Mayıs 1453 yılında İstanbul Türk ordularının eline geçmiştir. Bu tarihten sonra artık yeni bir dönem başlayacaktır (Kuban, 1996).

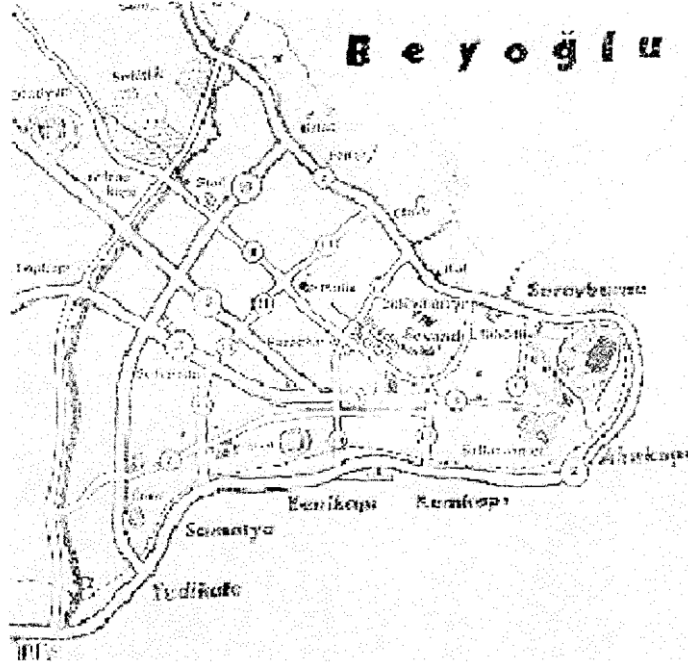
Fetih sonrasında kent yaşamına yeni bir düzen kazandırılmış ve kentsel yerleşim değişmiştir. Ayasofya Kilisesi bu tarihten sonra camiiye çevrilmiş ve diğer bölgelerden de halklar buraya yerleşmeye başlamıştır. Mimar Sinan, bu tarihten sonra önemli yapılarını inşa etmeye başlamıştır. 1550-1557 yılları arasında en büyük eserlerinden biri olan Süleymaniye Külliyesi’ni Kanuni Sultan Süleyman’ın emriyle inşa etmiştir. 16 ve 17. Yüzyıllarda kent içerisinde çok sayıda mescid, çarşı ve camii inşa eden Sinan, inşa ettiği su kemerleri ile de şehre suyun dağıtımını sağlamakta önemli bir rol oynamıştır. Dönemde hemen hemen her mahallede birer çeşme yapılmış ve su kent içinde dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Suyun öneminin artmasıyla kentteki hamamların sayısı da artmıştır. Sinan da birçok hamam yapısını kente kazandırmıştır (Kuban, 1993).

Mimar Sinan, Süleymaniye dışında birçok eserini bu bölge içerisinde sergilemiştir. Yaptığı bu yapılarla semtin tarihi dokusuna ve silüetine son derece önemli katkı vermiştir.

1900’lü yıllarda 1.2 milyon nüfusa sahip olan İstanbul’un nüfusu Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte yaklaşık 700 bine kadar gerilemiştir. Bölgede yönetsel anlamda da

gerileme başlamıştır. Eminönü ve Fatih ilçeleri bir ilçe iken bu dönemde ayrılmıştır (Kaşlı, 2007).

1950’li yıllarda Eminönü ve Unkapanı istikametinde bulunan Balık Pazarı yıkılmış ve Yemiş iskelesinden belli bir bölgeye kadar olan eski tarihi doku 1980’li yıllara kadar korunmuştur (Şekil 2.22). 80’lerde Haliç şeridinden başlayan kıyı, bazı hanlar ve küçük bir sur dışında yeşil alana dönüştürülmüştür (Kaşlı, 2007).

Şekil 2.22: Tarihi Yarımada bölgesi, 1950’li yıllar (Tuncer, 1996).

Günümüzde Fatih bölgesi, bulunan tarihi yapılar ve doğal güzellikleri dolayısıyla pek çok insanın uğrak yeri haline gelmiştir. Bölge, taşıdığı tarihi ve kültürel değerlerin yanı sıra doğal güzellikleri ile de dikkat çekmektedir.

Mimar Sinan bu bölgede pek çok eserini inşa etmiştir. Bilinen en önemli eserlerinden olan kalfalık eseri Süleymaniye Camii’nin dışında Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu için yapmış olduğu ve çıraklık eserim olarak nitelendirdiği Şehzade (Şehzadebaşı) Mehmet Camii, Rüstem Paşa Camii ve Rüstem Paşa Medresesi de bölge içinde bulunan önemli eserlerindendir.

İstanbul’da pek çok eser veren ve kent dokusuna önemli katkıda bulunan Sinan, Tarihi Yarımada üzerindeki o tarihi dokunun oluşturulmasında kuşkusuz en önemli pay sahiplerinden biridir. Yapmış olduğu eserler ve kullanmış olduğu teknikler ile kent

silüetine etkisini en çok Tarihi Yarımada ve bu bölgede bulunan Fatih ilçesinde göstermiştir. Sinan'ın Fatih'te inşa ettiği 4 yapı haritada gösterilmiştir (Şekil 2.23).

Şekil 2.23: Sinan'ın Fatih bölgesindeki dört eserinin konumu (Google Earth).

2.4.1 Şehzade (Şehzadebaşı) Mehmet Camii

Kanuni'nin oğlu Şehzade Mehmet adına yaptırılan bu camii, Mimar Sinan'ın İstanbul'da inşa ettiği ilk padişah camisi olma niteliğini taşımaktadır. Aynı zamanda Sinan'ın çiraklık eseri olan bu eser Fatih'te konumlanmaktadır (Şekil 2.24). Daha önce kent içerisinde yapılan sert üsluplu camilere nazaran piramitsel bir yapıya sahiptir. Cami iç tasarımı da dışarıdan kolaylıkla algılanabilecek bir şekilde tasarlanmıştır. 1548 yılında yapımı tamamlanan eser bölgesinin en önemli yapılarından biri olma özelliğini taşır (Turing, 2016).

Şekil 2.24: Şehzade Camii Fatih ilçesindeki konumu (Google Maps).

Evliya Çelebi'nin bahsettiğine göre Kanuni, oğlu Mehmet'i çok severdi ve hemen hemen her yaptığı sefere onu da götürürdü. Kanuni, çok sevdiği oğlu Şehzade Mehmet'i yüceltmek adına bir külliye yapılmasını emretmiştir. Belirtilene göre pek çok mimar ve mühendis tarafından sunulan projelerin hiçbirini beğenmeyen Kanuni, en son Mimar Sinan'ın projesini beğendiğini belirtmiştir. (Turing, 2016).

Caminin giriş kısmına kuzeydeki büyük bir kapı ile ulaşılmaktadır. Yan cephelerde ise iki farklı kapı daha bulunur. Bu planda büyük kubbe, kubbe gibi büyük ayaklar üzerinde yükselir. Ana kubbeyi çevreleyen dört kubbe ve yine köşelerde de dört küçük kubbe bulunmaktadır (Orman, 2010). Şehzade Camii bu görünümüyle bölge silüetine büyük bir etki yapmaktadır (Şekil 2.25).

Şekil 2.25: Şehzade Camii görünümü (Fatih Belediyesi).

Dört adet yarım kubbenin bulunduğu plan şeması İtalyan kiliselerinde kullanılan kubbeye sahip ve merkezi planlı yapıları andırmaktadır. Kubbenin çapı 19 metre olup yüksekliği 37 metreye kadar çıkmaktadır. Çevresinde dört farklı kule ile çevrilidir. Estetik açıdan bir şaheser olan Şehzade Camii, daha önce yapılmış Bayezit Camii'nden daha büyüktür. Kuzey kısımda bulunan avlu, mukarnaslarla süslenmiş ve oldukça zarif görünen sütunlarla oluşturulmuş revaklarla çevrilidir. 16 kubbeye örtülmüş olan bu revaklar yapıyı daha estetik bir görünüme taşımaktadır. Camiye girişin yapıldığı ana kapı dışında yan kısımlarda birer kapı daha bulunmaktadır. Avlunun tam ortasında

şadırvan bulunur. Bu şadırvan 8 sütuna oturmakta ve sivri bir kubbesi bulunmaktadır. Geçmişte pek çok restorasyondan geçen şadırvan günümüzde de estetiğini korumaktadır (Turing, 2016).

Şehzade Camii ve Süleymaniye Camii'nin kent silüetine yaptıkları katkı bu fotoğraf ile ortaya konabilmektedir (Şekil 2.26). Kentsel yapı ve mekanlardan bağımsız olarak birbirini tamamlayan bu iki yapı, Sinan'ın Tarihi Yarımada'da verdiği en önemli eserlerdir. Bu iki eser aynı zamanda Sinan'ın Osmanlı içerisindeki hiyerarşi yapısını anlatma şekli olarak da gösterilmektedir.

Şekil 2.26: Ön planda Şehzade Camii, arkada Süleymaniye (Fotoğraf: Reha Günay).

Sinan, bu yapısında payandaları revakların iç kısımlarına gizlemiş ve estetiksel olarak görünümü bozmamıştır. Yine bu cami tasarımında Sinan, kubbeyi en iyi şekilde kullanmış ve çapı oldukça yüksek olmasına rağmen bu kubbeyi taşıyıcı elemanlar ile çok iyi bir şekilde entegre ederek yapının mimari açıdan kıskanılacak seviyeye gelmesini sağlamıştır (Orman, 2010).

2.4.2 Rüstem Paşa Medresesi

Yapımı 1551 tarihinde tamamlanan medrese, Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan'ın eşi olan Rüstem Paşa'nın isteğiyle Mimar Sinan'a yaptırılmıştır (Turing, 2016). Eskiden İstanbul'un ticari açıdan en yoğun olduğu bölge olan Cağaloğlu'nda bulunan medrese, sekizgen bir plana sahiptir.

Yapının şu anki konumu biraz iç kısımlarda bulunmaktadır. Haritada (Şekil 2.27) da görüldüğü üzere deniz kıyısına biraz uzak kalmıştır.

Şekil 2.27: Rüstem Paşa Medresesi konumu (Google Maps).

Medrese girişi dışa doğru taşan büyük bir kapıdan verilmiştir. Plan yapısı sekizgendir ve ortasında avlusu bulunur. Bu avluyu revaklar çevreler ve revakların üst kısmı kubbe ile örtülüdür. Kubbeler ise sekiz ayak ve bu ayakların arasında sıralanan onaltı yuvarlak sütuna oturur. Avlunun ortasında bir de şadırvan bulunmaktadır (Şekil 2.28) (Turing, 2016).

Şekil 2.28: Rüstem Paşa Medresesi görünümü (Kültür Envanteri).

İç tasarıma bakıldığında girişin sol kısmında üçgen tasarlanmış bir salon bulunmaktadır. Sol köşede yine üçgen biçimde tuvaletler yer alırken, diğer cephede de üçerli odalar yer alır. Bu cephede ayrıca dershaneler bulunmaktadır. Dershane planları kare olarak tasarlanmış olup, bir basamaklık bir kot yüksekliğine sahiptir (Turing, 2016).

Bu yapı Cumhuriyet'ten sonra bir süreliğine evsizlerin kaldığı bir yurt olarak hizmet vermiş olup daha önceleri medrese olarak kullanılmaktaydı. 1960'lı yıllarda öğrenci yurdu olarak üniversiteler için kullanılmaya başlanmıştır. 1980'lerde ise çeşitli vakıflara tahsis edilmiştir. Günümüzde ise Risale-i Nur Müzesi olarak kullanılmaktadır (Turing, 2016).

2.4.3 Süleymaniye Camii

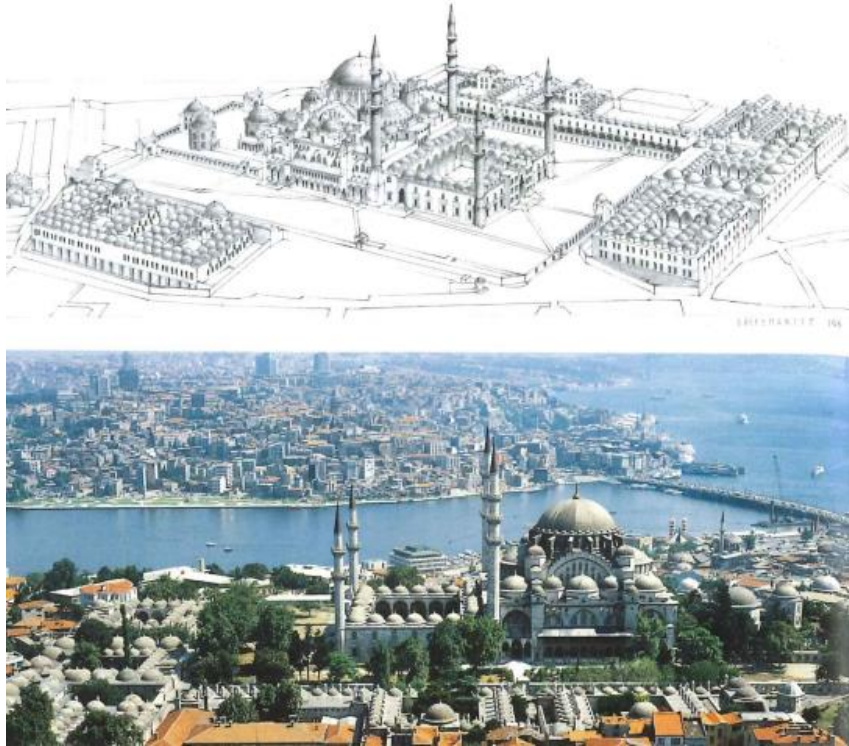
Tarihi Yarımada içerisinde Fatih bölgesinde bulunan en önemli yapılardan biri olan Süleymaniye Camii, Unkapanı, Tahtakale, Eminönü gibi ilçelerin olduğu Süleymaniye'de Haliç'e doğru eğimli yamaçta bulunur ve kentin en önemli silüet öğelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Özellikle Üsküdar ve Galata üzerindeki manzarası görülmeye değerdir (Mülayim, 2010). Süleymaniye Camii'nin haritadaki konumu gösterilmiştir (Şekil 2.29).

Şekil 2.29: Süleymaniye Camii konumu (Google Maps).

Kanuni, 1549 yılında kendi adını taşıyacak olan Süleymaniye camisini ve müştemilatının inşa edilmesini emretmiştir. Sinan'ın eliyle yapılan Süleymaniye'nin planları ve resimleri Kanuni tarafından beğenilip inşasına başlandığı vakit, Sinan İstanbul'un bu semtine tabhanesi, medresesi, imarethanesi ve camisi ile bir site kurmuş oluyordu (İnan, 1968).

İnşa edilmesi yedi yıl süren Sinan'ın çıraklık eseri olan Süleymaniye'nin açılışında Kanuni Sultan Süleyman, o kadar memnun olmuştur ki, kendisine açmak için uzatılan anahtarı, bizzat Başmimar Sinan'a vererek, bu emek mahsulünü onun açmasını dilemiştir. İşte, bundan dört yüz on bir yıl önce, 1557 yılında Süleymaniye'nin kapısını Mimar Koca Sinan açmış bulunuyordu. Süleymaniye Külliyesi İstanbul şehrinin en muhteşem mimari eserlerinden biridir ve şehrin umumi görünüşündeki silüetine hakim bir durumda yerleştirilmiştir. Haliç'e paralel yamacın üstündeki düzlükte, uzunluğuna inşa edilen cami ve türbeleri çevreleyen bahçesinin içinde, şadırvan avlusunun köşelerine oturtulmuş olan minarelerin yüksekliği tam ahenkli bir görünüşe sahiptir. Bu merkezden çevresine yapılan külliyenin diğer binaları ise arazinin şekline göre asıl caminin büyüklüğüne engel olmadan fevkalade tertipli bir suretle yerleştirilmiştir (İnan, 1968). Süleymaniye Camii'nin topografyaya ve bölge silüetine hakimiyetini gösteren pek çok fotoğraf da bulunmaktadır (Şekil 2.30).

Şekil 2.30: Süleymaniye Camii (Necipoglu, 2013) (Fotoğraf: Reha Günay).

Son derece büyük bir külliye olan Süleymaniye Külliyesi'nin yapımı oldukça uzun sürmüştür. Külliye merkezinde cami bulunmaktadır ve diğer bütün yapılar U düzeni olarak sıralanmıştır. 60 dönüme yakın bir alan kaplayan dört farklı medreseye sahiptir. Yine bu alan içerisinde hamam, han, sibyan mektebi, darülkurra, şifahane, tıp medresesi gibi yapılar bulunmaktadır. Bütün bu külliyenin bin kubbeye sahip olduğu ve bu külliye de toplamda üçbin kişinin hizmet verdiği Evliya Çelebi tarafından belirtilmiştir. Genel planda cami avlusu külliye de bulunan diğer yapılara bağlanmış bu da caminin merkezde kalmasını sağlayarak derin bir perspektif elde edilmesini sağlamıştır. Bu külliye den önce inşa edilen ve topografyayı iyi kullanan Fatih Külliyesi'ne göre Süleymaniye de topografyayı gayet iyi kullanmış ve eğime uygun teras alanları ve dolguları başarıyla kullanılmıştır. Bu da Süleymaniye'nin şehir silüetine etkisini en üst seviyeye çıkarmıştır (Mülayim, 2010).

Yapı köşelerden yükselen üç şerefeli iki minareye sahiptir. Payandalar yardımıyla desteklenen kürsüler de minarelere eşlik eder. Caminin ana yapısına sadık kalarak tasarlanan minarelerin gövdeleri yukarı doğru gidildikçe daralmaktadır. Yine en alt kısımdaki şerefe ve ana kubbenin kasnağı ile en üstte bulunan şerefe ve alem aynı hizada birleşir. Bu derece yüksek bir matematiğe sahip olan külliye nin avlusundaki minareler duvarların yükseklikleriyle uyumlu olabilmesi için biraz alçak yapılmıştır (Mülayim, 2010).

1600'lü yıllarda yangın sebebiyle zarar gören cami, daha sonra onarılmıştır. Ancak geçmişte yapılan bazı onarım işlemleri tam tersine yapıyı tamir etmek yerine yapıya zarar vermiştir. Yurtdışından getirilen bir mühendis, yapının birçok yerine macun ve yağlı boya kullanarak yapıya büyük ölçüde zarar vermiştir. Yapılan yeni bir onarım çalışması ile bu boyalar temizlenmiş ve yapı yine şatafatlı haline geri getirilmiştir (Konuk, 2010).

Caminin iç tasarımına bakıldığında dört adet granit sütun bulunduğunu görmekteyiz. Her bir sütunun farklı bir bölgeden gemilerle getirildiği düşünülmektedir. Bunlardan ikisi İstanbul sınırları içerisinde getirilmişken biri İskenderiye diğeri de Baalbek'ten getirilmiştir. Bahsedilen bu sütunların yükseklikleri 9 metre olup çapları 1.1 metredir. Ağırlıkları ise kırk ila elli ton arasındadır. Mimar Sinan, getirilen bu sütunlar Dört Halife olarak nitelendirmiştir (Konuk, 2010).

Eskiden caminin kuzey kısmındaki binaların imarethane olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Daha sonraları müze olarak kullanıma başlanmış ve 1984'te kütüphaneye devredilmiştir. Yapının sol kısmında bulunan medreseler farklı tarzda eğitim vermektedir. Yine mihrap kısmındaki Darülhadis de külliye'nin oldukça bilinen yapılarından biridir. 2007 yılında yapılan restorasyonun ardından Süleymaniye Camii tekrar ibadete açılmıştır (İnan, 1968).

2.4.4 Rüstem Paşa Camii

Kanuni'nin damadı olan Rüstem Paşa, edinilen bilgilere göre ihtirash ve entrikalı bir hayata sahipti. Aynı zamanda vezirliğe kadar yükselen Rüstem Paşa oldukça dindar bir kişilikti. Devletin gerilemesinde pay sahibi oldukları da eski kaynaklarda belirtilmektedir (Tokay, 2008).

Tarihi Yarımada'nın Tahtakale bölgesinde (Şekil 2.31) bulunan Rüstem Paşa Camii'nin tamamlanması Rüstem Paşa'nın ölümünden sonra gerçekleşmiştir.

Şekil 2.31: Rüstem Paşa Camii konumu (Google Maps).

Kanuni'nin kızı tarafından camii inşaatı bitirilmiştir, cami inşası ölümünden sonra tamamlandığı için kitabesi yoktur. Bu yüzden caminin ne zaman tamamlandığına dair de net bir bilgi bulunmamaktadır. Mihrimah Sultan, eşinin ölümünün ardından cami inşasıyla son derece yakından ilgilenmiştir (Turing, 2016).

Şehirdeki konumu kadar cami içerisinde kullanılan çini süslemeleriyle de ünlü olan Rüstem Paşa Camii'nin içindeki taşıyıcı ayaklar, payandalar ve pendentif gibi öğeler en estetik çinilerle kaplanmıştır. Yine yapıda çiniler dışında kalemişleri ve çeşitli işlemler de kullanılmıştır. Kullanılan yarım kubbe ve ayrıca tonozların iç kısımları da kalemişi desenlidir (Turing, 2016).

Merkezi plan şeması açısından önemli bir yere sahip olan Rüstem Paşa Camii, merkezi kubbeyi sekiz destekle desteklediği ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Camii dikdörtgen bir plana sahiptir ve ortada kubbeyi taşıyan sekiz ayak bulunur. Sinan, ayakları birbirlerine bağlamak için kemerleri kullanmıştır ve burada sekizgen bir alan oluşturmuştur. Kemerlerin arka kısmına yarım kubbeler yerleştirilmiş ve iki yanları tonozlu bir şekilde oluşturulup mekan genişletilmiştir. Bu öğelerin alt kısımları dört adet tonoz olarak yapılmıştır (Tokay, 2008).

Sinan, aynı semtte yaptığı yapılarını birbirlerinden bağımsız bir şekilde tasarlamamaktadır. Birbirleriyle bağlantı içerisinde olmalarını isteyen Sinan, bu amacını Tarihi Yarımada bölgesinde de ortaya koymuştur.

Konum olarak Süleymaniye'nin altına Rüstem Paşa'yı denk getiren Sinan, böylece Osmanlı içerisindeki durumu da bir nevi İstanbul üzerinden kente aktarmıştır. Bu yapının konumu sebebiyle Sinan'ı finans dehası olarak niteleyen bazı tarihçiler mevcuttur. Bunun nedeni ise eskiden ticari bölgenin yoğun olduğu bir yer olan Tahtakale'de yaptığı Rüstem Paşa Camii. Ticari faaliyetlerin yüksek olduğu bir alan üzerine yapıyı inşa ettiği için Sinan bu övgüyü hak etmektedir (Necipoğlu, 2013).

Cami çevresinde pek çok ticari alanlar, dükkanlar bulunmaktadır. Yapının görünebilirliğinin artmasının yanı sıra kazanılan ticari pozisyon da artmıştır. Sinan, bu alanın potansiyelinden sonuna kadar faydalanmıştır (Turing, 2016).

Sinan'ın yapmış olduğu camiler genellikle altıgen, sekizgen veya kare tipolojiye sahiptir. Tipolojik yaklaşımlar soyut mekan kavramına öncelik verdiğinden, yapıları farklılaştıran diğer biçim bileşenlerini pek fazla kaile almaz. Örneğin veziriazam Rüstem Paşa'nın Tahtakale'deki bu camisi ile II. Selim'in Edirne'deki Selimiye Camii sekizgen ayaklı sisteme sahiptir ve bu nedenle birlikte gruplandırılır (Necipoğlu, 2013).

Enine genişletilen Rüstem Paşa Camii'nin kubbesi sekizgen bir taban üzerine oturmaktadır. Kubbenin çevresi sekiz adet kemer tarafından sarılmıştır. Bu kemerleri

payandalar desteklemektedir. Caminin örtü sisteminde tuğla kullanılmıştır. Ayrıca sütunlarda, mihrap ve minberde de beyaz mermer kullanılmıştır (Tokay, 2008).

Camii, günümüzde iyi bir durumda bulunmakta ve şehrin önemli uğrak noktalarından biri olmaktadır. Kent silüetine sağladığı katkı da yadsınamaz bir seviyededir (Şekil 2.32).

Şekil 2.32: Rüstem Paşa Camii (Url-15).

1600’lü yıllarda büyük bir yangın atlatan Rüstem Paşa Camii, yine 1700’lerde bir de büyük deprem yaşamıştır. Deprem sebebiyle kubbesi ve minaresi çökmüştür. Daha sonra çöken birimler yeniden onarılmıştır. Şu anda halen yapıda bulunan bazı barok üsluptaki saçaklar, küçük payandalar, bazı düzensiz pencereler ve bazı kalemşi bezemeleri bu onarımlara aittir (Tokay, 2008).

1960 yılından 1995 yılına kadar pek çok onarım gören Rüstem Paşa Camii’nin son onarımında örtü sisteminin kurşunları tamamen değiştirilmiş olup, kubbe içlerinde bazı kalemşileri bulunmuş ve uygun bir biçimde yenilenmiştir. Yine harç, boya, tezhip, harç gibi pek çok öge de yenilenmiştir. Ahşap pencereler, künde-kari kapılar, ahşap tavanlar temizlenerek eski haline getirilmişti (Tokay, 2008).

2.5 Üsküdar Bölgesi ve Tarihi

Geçmiş dönemlerde pek çok isimle anılan Üsküdar konumu itibariyle son derece ilgi çekici bir noktadadır. İstanbul'u tam karşıdan gören Üsküdar önemli bir kentsel peyzaja sahiptir. Asya Yakası'nda adeta bir inci gibi görünen Üsküdar semti pek çok tarihi yapıya da ev sahipliği yapmaktadır. Üsküdar'dan İstanbul'a doğru bakıldığında göz kamaştıran bir görüntüyle karşılaşmak mümkündür. Bu da Üsküdar ilçesinin yurtdışından gelen turistlerin en önemli uğrak yerlerinden biri olmasını sağlamaktadır. Üsküdar'ın İstanbul haritası üzerindeki konumu (Şekil 2.33) görüldüğünde denizle olan ilişkisi de net bir biçimde hissedilmektedir.

Şekil 2.33: Üsküdar ilçesi konumu (Google Earth).

Üsküdar, konumu itibariyle geçmişte pek çok istilaya tanık olmuş ve tarih boyunca çok fazla uygarlığın egemenliği altına girmiştir. İki kıta arasında geçiş noktası olması dolayısıyla kilit bir öneme sahiptir (İBB, Üsküdar Bld.).

Tarihi M.Ö. 1000 yılında kurulan iki liman kenti ile başlamıştır. Fenikeliler'in kurduğu bu kentlerde ticaret iskeleleri oluşturmuş ve tersaneler kurmuşlardır (İBB, Üsküdar Bld.).

M.Ö. 675 yılında Akalar bu bölgenin yeni hâkimi olmuştur. Anadolu'daki halk da buraya gelip yerleşmiştir (İBB, Üsküdar Bld.).

M.Ö. 513'te Persler bölgeye egemen olmuş daha sonra Atina egemenliğine geçmiştir. Sürekli farklı uygarlıkların egemenliği altına giren Üsküdar, M.Ö. 333 yılında İskender İmparatorluğu'na dahil olmuştur (İBB, Üsküdar Bld.).

Daha sonra Roma İmparatorluğu egemenliğine giren Üsküdar, Pontus kralının ölümüne kadar olan süreç boyunca Pontuslularda kalmıştır. Bu olayın ardından Üsküdar 458 yıl boyunca Roma egemenliği altında kalmıştır (İBB, Üsküdar Bld.).

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünmüştür. Üsküdar'da Doğu Roma yani Bizans egemenliği başlamıştır. Bu tarihten sonra Arap ve İranlıların istilasına da uğramıştır. Bu süreçte Araplar İstanbul'u 5 kez kuşatmıştır. 1071 yılından sonra Selçuklu İznik'i almış ve başkent yapmıştır (Şekil 2.34) (Üsküdar Bld.)

Şekil 2.34: Üsküdar ilçesi denizden görünümü (Üsküdar Belediyesi).

1453'te İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesiyle birlikte Üsküdar tıpkı Eyüpsultan bölgesi gibi gelişmeye başlamış ve buraya yerleşim yoğunlaşmıştır. (Üsküdar Bld.)

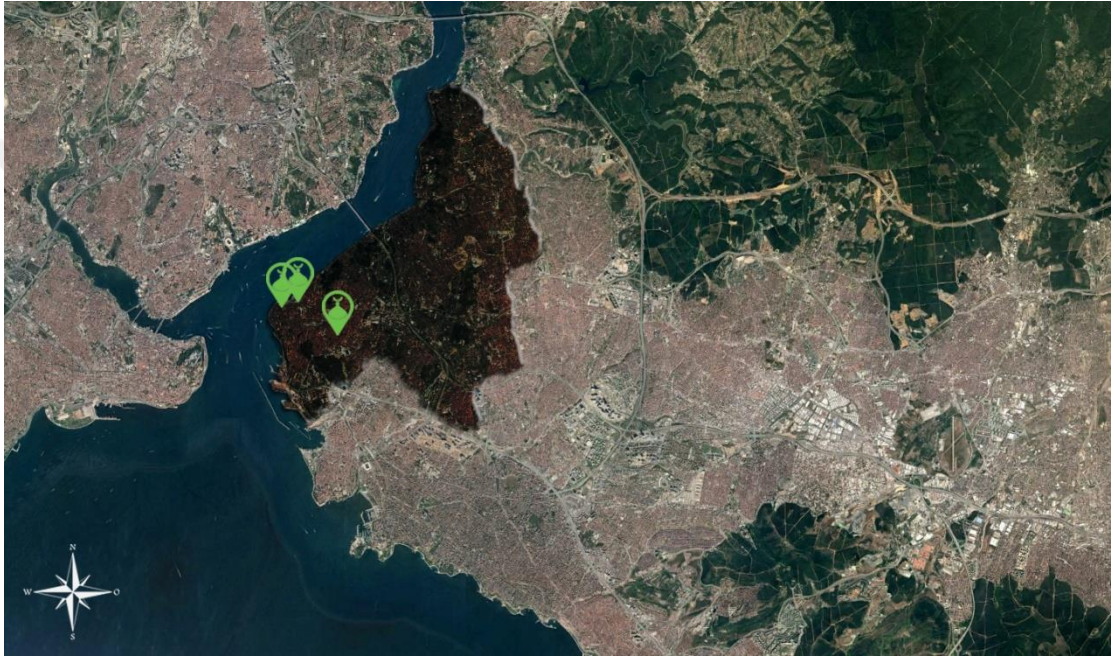
Bu süre boyunca bölgede 91 adet cami, 12 hamam, 2 imarethane, 11 kervansaray ve çeşitli sayıda iskele, darüşşifa, çeşme, hamam inşa edilmiştir.

Sinan için Üsküdar önemli bir yer taşımaktadır. Sinan, Üsküdar bölgesinde pek çok yapısını inşa etmiştir. Burada üç saray, üç külliye ve birçok hamam inşa eden Sinan için Üsküdar oldukça önemlidir.

Sinan'ın bölgede inşa ettiği külliyelerden Mihrimah Sultan Külliyesi, Atik Valide Külliyesi ve Şemsi Ahmed Paşa Külliyesi bizim de inceleme alanımızda bulunan yapılardandır.

Sinan, Mihrimah Sultan Külliyesi'ni mimarlığa başladığı ilk yıllarda inşa etmiştir. Yine Üsküdar bölgesinde bulunan bir başka külliye olan Şemsi Ahmed Paşa Külliyesi de sinanın son döneminde inşa ettiği yapılarıdır. Bu yapılar boğazın iki kenarını tamamlarlar. Sinan, yaptığı eserlerle adeta Üsküdar'ın sınırlarını çizmiştir (Okta, 2021).

Üsküdar'da şu an itibarıyla Mihrimah Sultan Külliyesi ve Şemsi Ahmed Paşa Külliyesi'nin yanı sıra Atik Valide Sultan Camii de yer almaktadır (Şekil 2.35). Bu yapılar hem şu anki İstanbul için hem de Osmanlı için son derece önemlidir.

Şekil 2.35: Bahsedilen üç yapının Üsküdar haritasındaki konumu (Google Earth).

Üsküdar, konumu dolayısıyla sanki İstanbul'a uzaktan bakan bir aşık gibi nitelendirilmektedir. Semt için şiirler yazılmış ve bu şiirlerde semtin güzelliğinden bahsedilmiştir. İstanbul'un güzelliğini bir nebze daha arttıran Üsküdar, sahip olduğu güzellikleri tarihiyle harmanlayarak ortaya estetik bir sentez çıkarmaktadır (Okta, 2021).

2.5.1 Mihrimah Sultan Camii

Üsküdar'da İskele karşısında, meydanda bulunan Mihrimah Sultan Camii, Mimar Sinan tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği üzerine Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan adına inşa edilmiştir. Mihr-i Mah 'Güneş ve Ay' anlamına gelmektedir. Sinan bu yapının hareketli ve aydınlık bir şekilde olmasını tercih etmiştir (İnan, 1968).

Sinan, camisinin yeni gelin gibi aydınlık bir şekilde parlamasını istemiştir. Hayata neşe ve umut dolu bakan bir genç kız gibi düşündüğü Mihrimah Sultan Camisi Üsküdar'da İskele karşısında bulunur (Şekil 2.36) (İnan, 1968).

Şekil 2.36: Mihrimah Sultan Camii'nin Üsküdar ilçesindeki konumu (Google Maps).

Yapımı 1547 yılında tamamlandığı düşünülen Üsküdar Mihrimah Sultan bir diğer adıyla İskele Camii, büyük kubbesinin yanında yarım kubbelerin bulunduğu bir sisteme sahiptir. Bu yarım kubbelerin arasında da küçük kubbeler bulunur. Camii, çift minareli olarak düzenlenmiştir. Ortada bir şadırvanı bulunur. Dış revak kısmında geniş bir çatı bulunur ve ileriye doğru çıkıntı yaparak şadırvanı örter (Kuran, 1988).

Mimar Sinan bu yapıyı Şehzade Külliyesi ile aynı anda inşa etmiştir. Bu özelliği ile diğerlerinden ayrılmıştır. Bu külliye içerisinde sibyan mektebi, medrese, imarethane, çeşme, su yolları, hazire gibi pek çok yapı bulunmaktadır. Daha sonraları külliye içerisine iki adet türbe de dahil olmuştur. Yine türbelerle birlikte bir adet hamam da eklenmiştir. Ancak bu inşa edilen yapılardan bazıları zamanla ortadan kalkmış ve yakın yıllara kadar dayanamamıştır. Yine yapıda bulunan bazı hamamlar restorasyon sonucu ticari alanlara dönüştürülmüş ve amacı dışında kullanılmaya başlanmıştır (Orman, 2020).

Çifte minareli olarak inşa edilen Mihrimah Sultan Camii'nin kubbesi dört ayak üzerine oturmaktadır. Yapının son cemaat revağını taşıyan kemerler mermer sütunlarla taşınmaktadır ve mukarnaslarla süslüdür. Bu revak ikinci bir revakla birleşmektedir.

Bu ifte revak sistemini Sinan tasarlamıştır ve türünün ilk rneği bu yapıdır. Daha sonraları Sinan’la özdeşleşen bu ifte revak sistemi daha sonra farklı camiler üzerinde de uygulanmıştır. Caminin kuzey kısmındaki son cemaat revağı beş bölüme ayrılmış olup bu beş ayrı bölüm beş kubbeyle örtülmüştür. Ayrıca kuzey bölgesinde yapının bir de kapısı bulunur (Turing, 2016).

Denizden bakıldığında peyzaj alanlarıyla sağladığı uyum ile dikkat çeken Mihrimah Sultan Camii, kent silüetine de önemli katkı sağlamaktadır (şekil 2.37).

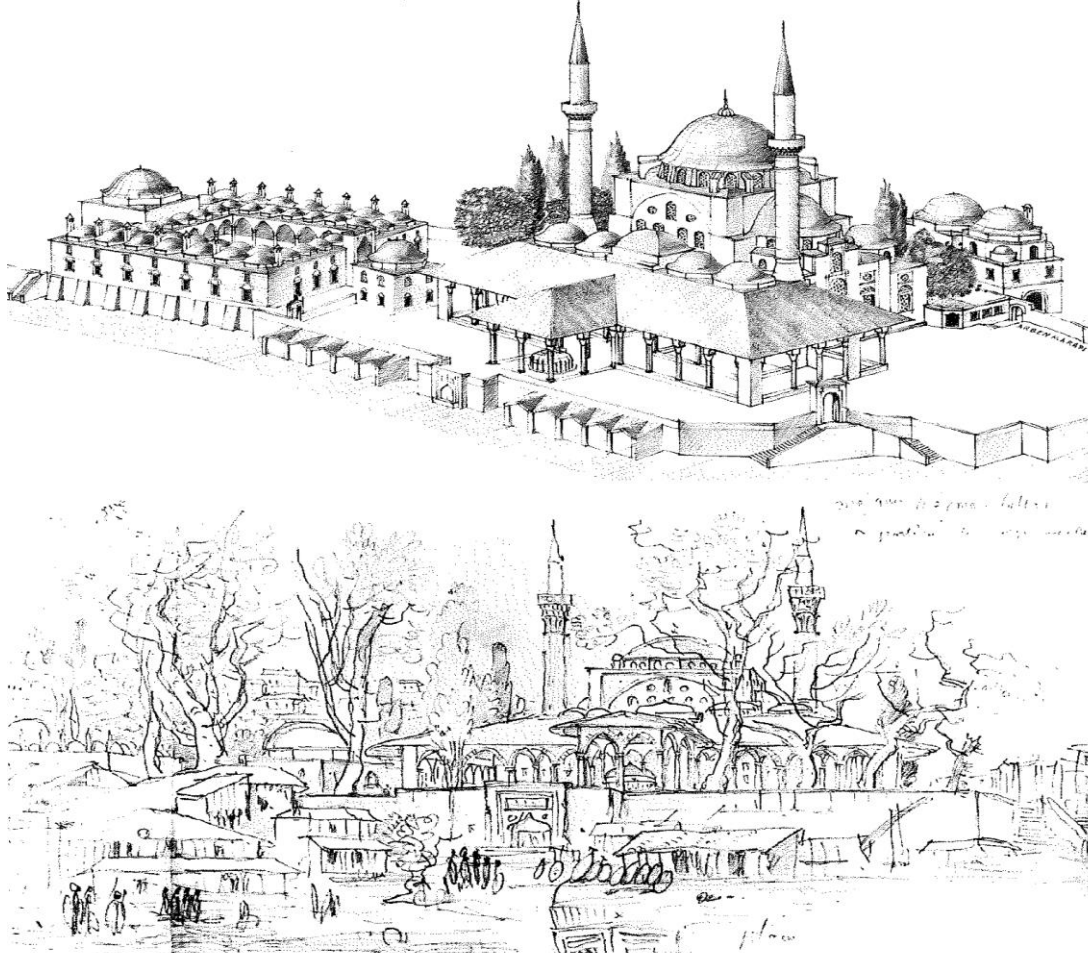

şekil 2.37: Mihrimah Sultan Camii’nin denizden görünümü (Url-16).

Sinan en ileri gelen banilerinin yapılarının görkemini n cephelerinde çift sıralı değerli mermer stnlar ve medreseyle çevrili bahçeli avlular kullanarak arttırma yolunu seçmiştir. Örneğin, Mihrimah Sultan’ın şkdar sahilindeki camisi, önündeki çift sıra stnlu mermer dşeli yüksek terasına bitişik şadırvanlı kameriyesi ve alımlı asma bahçesiyle neredeyse bir yalı kasrını andırır (Necipoğlu, 2013).

İ mekân tasarımında ise merkezdeki kubbe dört adet pendentif üstüne oturur. Bu pendentifleri dört ayak desteklemektedir. Kubbe köşelerinde bulunan eksedra tasarımları mukarnaslı bölümlere oturmaktadır. Yine köşelerdeki açıklıkları gidermek için küçük kubbeler kullanılmıştır (Turing, 2016).

Sinan, Mihrimah Sultan Camii'nde çok gösterişli bir kubbe yüksekliği tercih etmemiştir. Kubbesinin yüksekliği fazla olmamasına rağmen Üsküdar'ın göz bebeklerinden olan bu camii, perspektif açıdan bakıldığında da kent ile uyumu görülebilmektedir (Şekil 2.38).

Şekil 2.38: Mihrimah Sultan Camii'nin aksonometrik perspektifi ve eskizi (Necipoglu, 2013 perspektif: Arben Arapi, eskiz: Louis François Cassas, 1786).

Mihrimah Sultan Camii'nin kubbesinin yüksekliği 24 metredir. Çapı 11.4 metre olan bu kubbe Şehzade Camii ile kıyaslandığında küçük kalmaktadır. Çünkü Şehzade Camii 37 metre yüksekliğinde ve 19 metre çapında bir kubbeye sahiptir. Yapıların arasındaki bu fark Şehzade Mehmet ile Mihrimah Sultan arasındaki statü farkını simgelemektedir. Yine Şehzade'deki dört yarım kubbe bu camide üçe indirilmiştir. (Turing, 2016).

Mihrimah Sultan minarelerinde erken dönem Osmanlı mimarisine dair bazı ayrıntılar görülmektedir. Örneğin şerefede bulunan çıkmalar yüksek tutulmuş ve şerefe ile gövde arasında denge korunamamıştır.

2.5.2 Atik Valide Sultan Camii

İstanbul'un Üsküdar semtinde (Şekil 2.39) bulunan, 1570 yılında III. Murad'ın annesi Nurbânû Vâlide Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan külliye'nin bir parçası olan camii (Kuran, 1988).

Şekil 2.39: Atik Valide (Valide-i Atik) Camii konumu (Google Maps).

Camiinin ana kubbesi altıgen bir tabana oturmaktadır. Kubbenin iki yanında ikişer yarım kubbe bulunur. Bu sistemi dolayısıyla çevredeki bazı camileri akıllara getirmektedir. Örneğin Beşiktaş'ta bulunan Sinan Paşa Camii de bu mimari üslubu kullanmaktaydı. Yine Fındıklı Molla Çelebi Camii de akıllara gelen bir başka camii olarak dikkat çekmektedir. 1570'da yapımı başlanan camiinin bir kısmı 1579'dan önce bitirilmiş, ikişer kubbeli kısımlar ise 4 sene sonra eklenmiştir (Kuran, 1988).

Caminin ana avlusu revaklıdır ve buraya dört farklı kapıdan girilebilmektedir. Güneyde bulunan kapı hazire olarak kullanılmaktadır ve dış avluya açılmaktadır. Kuzeydeki kapıdan medrese avlusuna geçilmekte ve diğer kapılara da erişmek için merdivenlere erişim sağlanmaktadır (Turing, 2016).

Valide Nurbanu Sultan'ın (1583) Üsküdar sırtlarındaki Atik/Eski Valide olarak bilinen, revağı çift sıra sütunlu camisinin önünde kubbeli revakların çevrelediği bahçeli bir şadırvan avlusu uzanmaktadır (Şekil 2.40). Etrafını saran muazzam külliyesi ile birlikte, sanki bahçeler içinde bir saraymış gibi tasarlanarak, banisinin buradaki yazlık bahçe sarayının yanbaşındaki tepede kat kat teraslar üzerinde inşa edilmiştir (Necipoğlu, 2013).

Şekil 2.40: Atik Valide (Valide-i Atik) Camii ve bahçesi görünümü (Url-17).

İç mekan tasarımına bakıldığında ise kuzeyde bulunan bir kapıdan camiye girilebilmekte ve aynı zamanda yan cephede bulunan başka bir kapıdan da giriş sağlanmaktadır. Kuzey ve güney kısımlarda kubbe, payandalara oturmaktadır. Sağ ve solda ise kahverengi sütunlara oturtularak altıgen bir şema ortaya çıkarılmıştır. Payandalara kemerli sütunlara destek sağlanmıştır. Sütun başlıklarında mukarnas desenler kullanılmıştır. Sütunların bir kısmı uzatılarak kemerlerle yan kanat payandalarına bağlanmıştır. Merkezi kubbeyi çevrelemek için beş yarım kubbe kullanılmıştır. Bu kubbelerin ikisi solda ikisi sağ kısımda biri de mihrap çıkıntısı olarak kullanılmıştır. Mihrap nişi dışa doğru çıkıntılı bir şekilde tasarlanmıştır. Bu da Sinan'ın bu tür camilerdeki imzalarından biridir (Turing, 2016).

2.5.3 Şemsi Ahmed Paşa Camii

Üsküdar'da son derece etkileyici bir konumda bulunan Şemsi Paşa külliyesi, Sinan'ın inşa ettiği en küçük külliye yapısıdır. Boyutu küçük olmasına karşın Sinan yine aynı özen ve intizamı bu külliyesi için de göstermiştir (Saatçi, 2013).

Üsküdar sahilde (Şekil 2.41) bulunan bu küçük külliye içerisinde medrese, türbe ve camii bulunmaktadır. 1580 yılında yapıldığı düşünülmektedir (Saatçi, 2013).

Şekil 2.41: Şemsi Ahmed Paşa Camii konumu (Google Maps).

Yapıyı eski Şam Beylerbeyi Vezir Şemsi Ahmed Paşa yaptırmıştır. 1894 yılında meydana gelen deprem sonrasında yapı, çok fazla zarar görmüş ve bir sonraki yıl tamir ettirilmiştir. Cumhuriyet dönemine pek de iyi olmayan bir şekilde gelen yapının minaresi yıkılmış, medrese ve camisinin kubbeleri çatlak, kaplamaları çalınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk tarafından külliyenin restorasyon emri verilmiş ve onarımı 3 yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Son olarak 2008 yılında da bir onarım gören yapının eğrilen minaresi tamir edilmiştir (Karakaya, 2010).

Kare olarak 8'e 8 metre şeklinde boyutlandırılan caminin kubbesinin çapı 8.2 metredir. Bu kubbe içten tromplara oturmakta dışarıdan ise sekizgen bir kasağa oturmaktadır. Kubbenin köşelerinde dörder adet yarım kubbe bulunur. Batı ve kuzey cephelerinde dokuz adet sütunla desteklenen son cemaat revağı bulunur. Kubbesinin tepesinde

Şemsi Ahmed Paşa'ya ithafen güneş şeklinde bir alem bulunmaktadır. Ancak bu alem zaman içerisinde kaybolmuş ve onun yerine hilal şekli konulmuştur. Cami minare ve revağı zarar görmüş ve 1940'ta onarımı yapılmıştır (Turing, 2016).

Şemsi Ahmed Paşa Camii, bulunduğu konum itibarıyla Üsküdar bölgesinde önemli bir değer taşımaktadır. Deniz kıyısında bulunan bu yapı, kent ve bölge silüetine önemli derecede katkı yapmaktadır (Şekil 2.42).

Şekil 2.42: Şemsi Ahmed Paşa Camii denizden görünümü (Üsküdar Belediyesi).

Camii inşasında daha hafif olmasından dolayı tuğla kullanılmıştır. Aynı sistem diğer türbede de kullanılmıştır (Karakaya, 2010).

Külliyeye tamamlanmadan Şemsi Ahmed Paşa vefat etmiştir. Şemsi Ahmed Paşa Türbesi caminin bir cephesine bitişik bir vaziyettedir. Türbe kapısında bulunan kitabede herhangi bir tarih yoktur. 4.5 metreye 4 metrelik bir tonozla örtülü olan türbe kemerli bir kapıya sahiptir. Diğer cephelerinde üç sıra pencere bulunmaktadır. Alt kısımdaki pencereler dikdörtgen olup, üst kısımdakiler sivri kemerli yapılmıştır. Türbenin diğer bir cephesi ise geniş kemerli bir açıklığa sahiptir ve camiden ayrılır. Türbenin içinde bulunan sanduka 1984'te inşa edilmiştir. Cami içerisinde bulunan hazirede ise 18. yüzyıla ait mezarların bulunduğu belirtilmektedir (Karakaya, 2010).

3. ALANLARIN KARŞILAŞTIRILMASINI YÖNLENDİREN KRİTERLER

Araştırmanın bu bölümünde çalışma yapılacak alanlar için belirlenen kriterler ve uygulanacak yöntemler açıklanmıştır.

3.1 Yapı ve Çevrelerinin Değerlendirme Kriterleri

Çalışma yapılacak yapı ve çevresi önceden araştırılarak gerekli bilgiler edinildikten sonra, araştırma için baz alınacak kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlerin belirlenmesinde;

- a. Yapının konumu,
- b. Tarihi ve kültürel değeri,
- c. Kentsel yerleşim,
- d. Doğal çevre,

gibi parametreler etkili olmuştur.

Belirlenen kriterler ise şu şekilde listelenebilir:

- a. Erişilebilirlik
- b. Görünebilirlik
- c. Merkezilik
- d. Çekim noktası
- e. Çevre değişimi
- f. Kentsel alanlara yakınlık

Belirlenen bu kriterler kapsamında yapı çevreleri üzerinde haritalar ve çeşitli programlar kullanılarak analizler yapılmıştır. Analizler doğrultusunda ortaya çıkan veriler şematize edilerek çalışmanın dördüncü bölümünde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.1.1 Erişilebilirlik

Araştırma bölgesinde bulunan Mimar Sinan yapısına çevreden erişimin nasıl olduğuna dair yapılan analizdir. Analizler için yapıyı merkez noktası olarak belirlenen 250 metrelik bir bölge ele alınmaktadır.

Öncelikle bölgelerin harita çizimleri .dwg formatında Autocad programı kullanılarak düzenlenip analiz için yollar hazır hale getirilmiştir. Bu düzenleme ile analiz sırasında oluşabilecek hatalar en aza indirgenmiştir. Daha sonra düzenlenen harita çizimleri depthmapX programı kullanılarak dolaşım alanları belirlenmiş ve yapı çevresindeki sirkülasyon oluşturulmuştur. Grafik oluşturulması için katsayı olarak 3 belirlenmiştir. Oluşturulan grafikler ve yapılan derecelendirme sistemi ile yapı erişilebilirliğine dair veriler elde edilmiştir.

3.1.2 Görünebilirlik

Bu kriterde yapının kent silüetine etkisi, çevreden görünebilirlik durumu ve bu görünebilirliğin kentsel yeşil alanlara etkisi ele alınmaktadır.

Yapı ve çevreyi içeren harita çizimleri düzenlendikten sonra depthmapX programında harita üzerinde gridler oluşturulmaktadır. Bu gridler doğrultusunda belirlenen parseller bölgenin görünebilirlik analizinin yapılmasına yardımcı olmaktadır. Daha sonra bu gridlerin içleri doldurularak görünebilirlik grafikleri oluşturulmaktadır. İstendiği takdirde bir açı belirlenerek bu açı doğrultusunda da grafikler oluşturulabilmektedir.

3.1.2.1 Yürüyerek görünebilirlik

Yapının kent sistemi üzerindeki konumunu baz alan bir kriterdir. Yapı için erişilebilirlik analizi yapıldıktan sonra belirlenen yollar doğrultusunda yapıya ulaşımın yürünerek sağlanması ve görünebilirliğin de bu ulaşım yolları kullanılarak sağlanıp sağlanamadığının belirlenmesini sağlamaktadır.

Bu analizin yapılabilmesi için yapının konumu belirlendikten sonra Yandex Panorama üzerinden yapının görünüşü ortaya çıkarılmıştır. Yapının görünebilirliği, aktif peyzaj

alanları ve yapının harita üzerindeki konumu Photoshop programı yardımıyla vurgulanmıştır.

Yapının yürüyerek görünebilirliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için harita üzerindeki yollar belirginleştirilmiş ve yeşil alanlar da renklendirilmiştir. Elde edilen verilen tablolaştırılmış ve yapının analizine göre puanlama yöntemi kullanılmıştır.

3.1.2.1.1 Topografya

Yapının bulunduğu zemin yapısı düşünülerek oluşturulan bir kriterdir. Topografyanın eğimli olması bazı yapılarda erişilebilirlik ve görünebilirliği de olumsuz ölçüde etkilemektedir.

Topografyaların eğimli olup olmama durumu Google Earth haritaları yardımı ile belirlenmiş ve oluşturulan analiz ve sonuçlar kapsamında topografya kriterinin de önemli ölçüde belirleyici olduğu saptanmıştır.

3.1.2.1.2 Silüetten görünebilirlik

Mimar Sinan yapılarını en iyi konumları belirleyerek inşa etmiştir. Birçok yapısıyla da kent silüetine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu kriter daha çok deniz kıyısında bulunan ve kent silüetine olumlu yönde etki eden yapılar için oluşturulmuştur.

Bu analizin yapılmasında Yandex Panorama'nın panoramik fotoğraflarından, Google Earth ve Adobe Photoshop programlarından faydalanılmıştır.

3.1.2.1.3 Görünebilir alanda yeşil alanın varlığı

Tarihi yapılar ve kentsel peyzaj birbirleriyle entegre bir şekilde ve kentin tarihi ve kültürel yapısına uygun bir doğal çevre ile olması gereken iki önemli unsurdur.

Yapının görünebilirliğini daha da güzelleştiren, yapı ve kent silüetine katkıda bulunan yeşil alanın varlığı ile gerekli analizler panoramik fotoğraflar ve uydu haritaları kullanılarak yapılmıştır. Photoshop programı üzerinde panoramik fotoğraflar ve yeşil alanlar vurgulanmış, yeşil alanların görünebilirlik ve silüete katkıları ortaya konmuştur.

Bu analizler doğrultusunda ortaya çıkan veriler kentsel peyzaj ve tarihi yapıların şehir dokusu üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerini en iyi şekilde ortaya koymayı amaçlar.

3.1.2.1.4 Görünebilir alanda kamusal açık alanın varlığı

Kamusal alanlar, kent kimliğini belirleyen ve toplumların özelliklerini yansıtan alanlardır. Kamusal açık alanlar basit anlamıyla kent içerisinde ortak olarak kullanılan alanlar olarak tanımlanabilir. Bu alanlar hem toplum hem de binalar arasında birer ilişki yaratırlar. Tarihi bir yapı ile kamusal alanların ilişkisi iyi bir şekilde organize edildiğinde kent dokusuna son derece katkı yaptığı görülmektedir.

Bu analiz kapsamında yapılar harita üzerinde incelenerek çevresindeki kamusal açık alanlar ve bu alanların yapı üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

3.1.3 Merkezilik

Kentsel mekanlar aktif kent yaşamı içerisinde çeşitli sosyal ve kültürel aktivitelere ev sahipliği yapmaktadır. Mekansal organizasyonlar kentsel doku içerisine iyi entegre edilmelidir.

Kent meydanları mekansal organizasyon yönünden genellikle kentlerin merkezlerinde bulunmaktadır ve çevresel sirkülasyonun dağılımını sağlamaktadır. Aynı zamanda toplumlara çeşitli aktivite olanağı da sağlayan meydanlar, kent kurgusunun sürekli etkileşim içerisinde olan bir parçası olarak görülmektedir.

Analiz kapsamında yapının bulunduğu konumun merkeziliği haritalar ve geçmiş hava fotoğrafları aracılığıyla incelenecek ve yapılacak analizler doğrultusunda yapının kent etkileşimine verdiği yön ortaya konacaktır.

3.1.4 Çekim noktası

Bazı kentsel mekanlar tarihi değerleri kapsamında bulundukları kentin çekim noktası haline gelebilmektedir. O kentin geçmişini ve kültürünü yansıtan eserler kentin gelişimi üzerinde de gelişimi üzerinde de olumlu etkiler bırakmaktadır. Kent kimliğini belirleyen bu tür tarihi yapılar şehirlerin birer simgesi haline gelmektedir ve o kentin sembol alanlarından biri olmaktadır.

Mimar Sinan'ın İstanbul'da yaptığı çoğu eser sadece Türkiye'de değil dünya üzerinde de bilinmektedir. Bu da kent kimliğine ve yaşantısına yadsınamaz bir katkı

sağlamaktadır. Bahsettiğimiz çekim noktası olma durumu da tam da burada kendini göstermektedir.

Tarihi Yarımada'nın Fatih ilçesinde yer alan Süleymaniye Camii, sadece İstanbul'un ve bulunduğu semtin tarihini yansıtmakla kalmayıp şehir için tam bir çekim merkezi olmuştur. Gerek bölge

Bu analiz kapsamında yapıların incelenen tarihleri ve bulunduğu konumlar doğrultusunda o kentin çekim noktası olup olmadıkları ve bunun kent dokusu ve peyzajı üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir.

3.1.5 Çevre değişimi

Analiz kapsamında söz konusu yapıların çevrelerindeki değişimler geçmiş yıllardaki hava fotoğrafları yardımıyla incelenip grafiklerle detaylandırılarak sonuçlar ortaya konacaktır.

Ortaya çıkacak olan sonuçlar doğrultusunda çevre değişimleri belirlenecek ve kentsel peyzajın bu değişimdeki rolü açıklanacaktır.

3.1.6 Kentsel alanlara yakınlık

Kentsel alanlar daha çok büyük bir nüfus yoğunluğuna sahip olan yerleşim yerleri olarak tanımlanabilir. Bu bölgelerde hastane, eğitim alanları, dini alanlar, sosyal ve kültürel aktivite alanları çok sayıda bulunabilmektedir. Hizmet ve sanayi sektörleri gelişmiş olan kentsel alanlarda fabrika, endüstri gibi ticari yapılar bulunabilmektedir.

Tarihi yapı çevrelerinin kentsel alanlara yakınlığının ölçülebilmesi için hava fotoğrafları ve Google Maps programlarının önemli yardımları olmuştur.

Bu alanların metrekareleri GIS programı ile ölçülerek kente dair detaylı yüzdeler olarak ortaya konacaktır.

3.2 Coğrafi Bilgi Sistemi

Mimar Sinan'ın yapılarının kent yaşamı içindeki yerleri, kentsel bellek ve kentsel peyzaj üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için coğrafi bilgi sistemi programlarından yararlanılmıştır.

Hava fotoğrafları yardımıyla yapı çevresindeki değişimler ve kentsel mekan, kentsel peyzaj ilişkileri ArcMap programı ile ortaya konmuştur.

3.2.1 Hava fotoğrafları ve eski Pervititch haritaları ile değerlendirme

Üç farklı yıl üzerinden alınan (1982 - 2011 - 2020) hava fotoğrafları Türkiye haritası altlığı üzerine oturtularak detaylı bir şekilde incelenmiş ve kentsel mekân alanları tek tek belirlenmiştir (Baz alınan yıllar hava fotoğrafının kalitesi ve çözünürlüğüne göre değişiklik gösterebilmektedir.). Bu uygulama için ArcMap 10.5 programı kullanılmış, analizlerin grafiklendirme işlemi için ise Adobe Photoshop CS5 programı kullanılmıştır. Bu analiz için gerektiğinde tarihi Pervititch haritaları ve tarihi fotoğraflardan da yararlanılmıştır.

Kentsel mekanların belirlenmesinin ardından mekanların kapladığı alanlar toplam alana oranlanarak yüzde olarak verilmiştir. Böylece kentsel mekanlar üzerindeki değişimler net bir biçimde ortaya çıkarılmıştır.

Daha önce belirlenen kriterler doğrultusunda oluşturulan tablo ile yapılar birbirleri arasında ayrıca karşılaştırılmış ve sonuçlar Excel programı kullanılarak belirlenmiştir.

3.3 DWG Çizimlerinden Faydalanılarak Analizlerin Oluşturulması

Yapı bölgelerinin .dwg uzantılı çizimleri Autocad programı üzerinde temizlenerek, yollar daha belirgin hale getirilmiştir. Aynı program üzerinde parseller ve yapıların çizimleri yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra gerekli analizlerin yapılabilmesi için çizim depthmapX programına aktarılmıştır.

DepthmapX programı üzerinde erişilebilirlik ve görünebilirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan bu analizler Photoshop CS5 programı üzerinde grafiksel şema haline getirilmiştir.

DepthmapX programı üzerinden yapılacak olan görünebilirlik analizi için öncelikle çizimin üzerine belirli aralıklarla (15) gridler atılmış ve bu gridler boyanmıştır. Yapının bulunduğu parselin büyüklüğü ve şekli bu analiz için büyük bir etkidir.

4. YAPILARIN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

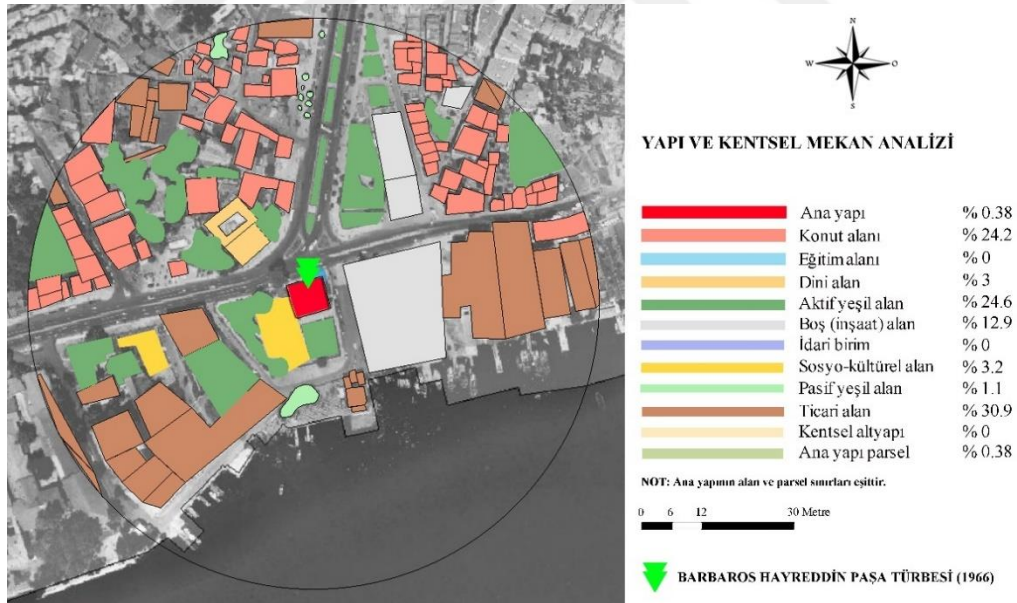
4.1 Beşiktaş

Beşiktaş'ta incelenecek üç yapı bulunmaktadır: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, Snan Paşa Camii ve Hüseyin Kethuda Hamamı.

4.1.1 Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi

4.1.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi için 1966 yılı bölge analizi (Şekil 4.1) oluşturulmuştur.

Şekil 4.1: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi 1966 yılı bölge analizi.

Öncelikle yapının bulunduğu bölge haritası Google Maps üzerinden elde edildi. Daha yüksek çözünürlükte olmalarından dolayı 1966 – 2011 ve 2017 yılı hava fotoğrafları tercih edildi.

Harita, ArcMap 10.5 programında açıldı ve altlık olarak Türkiye haritasının sınırları kullanıldı. Hava fotoğrafı bu altlık üzerine georeferencing yöntemi kullanılarak

yerleştirildi. Analiz için yapıyı merkez konuma alacak şekilde 250 metrelik bir buffer referans alındı.

Daha sonra kent içerisindeki yapılar belirlendi ve tek tek çizilerek renklendirilme çalışması yapıldı. Renklere göre mekan çeşitliliği ortaya çıkarıldı. Renklere uygun bir lejant oluşturuldu. Belirlenen yapıların alanları metrekare cinsinden hesaplandı ve 250 metrelik buffer içerisinde bulunan toplam yapı alanına göre oranlanarak yüzde olarak belirlendi. Ortaya çıkan bu yüzdelere göre yapı çevresindeki kentsel mekanlar ve yıllar içerisindeki değişimler belirgin bir şekilde ortaya konuldu.

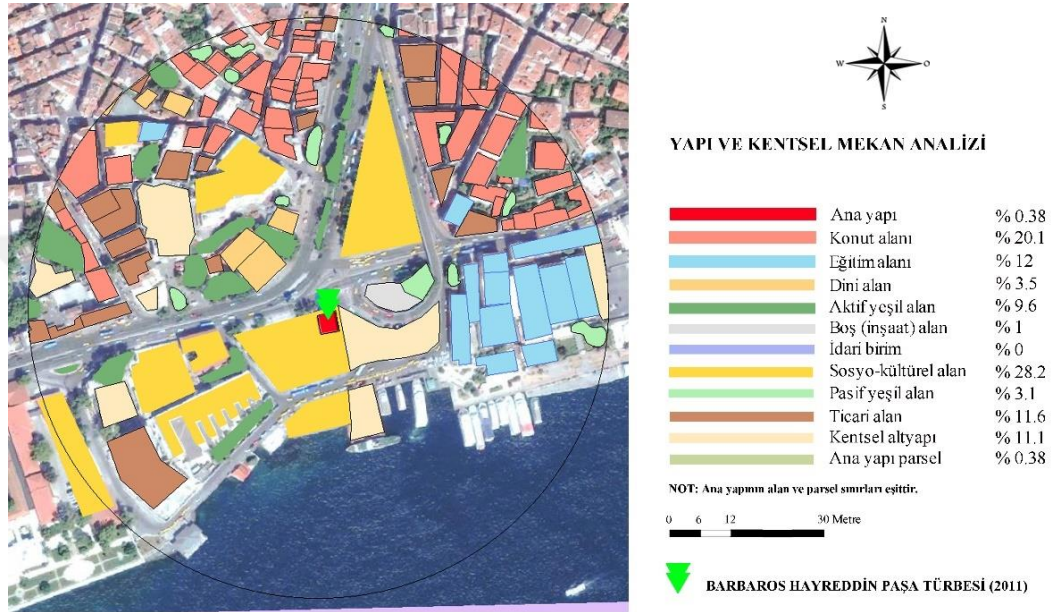
Geçmiş yılların kentsel analizi sırasında tarihi semt fotoğraflarından da yararlanılmıştır.

Buna göre Beşiktaş bölgesinde bulunan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'nin 1966 yılı analizi için şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Yapı, bulunduğu lokasyon itibariyle merkezi bir konumdadır ve Beşiktaş Atatürk Cumhuriyet ve Demokrasi Meydanı içerisinde bulunmaktadır.
- Yapının kapladığı alan bölgede alınan buffer doğrultusunda diğer alanların yalnızca %0.38'lik bir oranını kapsamaktadır. Bu da yapının merkezi bir konumda fakat küçük bir parselde sahip olduğunu göstermektedir.
- Yapının bulunduğu meydan içerisinde aktif yeşil alanlar bulunmaktadır. Meydan dahil olmak üzere 1966 yılında bölgede bulunan sosyo-kültürel alanlar bölgenin yalnızca %3.2'lik bir dilimini kaplamaktadır.
- Yapının kuzeyinde merkezi denebilecek bir noktada düzenli aktif yeşil alanlar ve bu alanların hemen yanında büyük bir alanı kaplayan boş alan diye tabir edebileceğimiz bölgeler bulunmaktadır. Yine bu boş alanlar ana yapının arka kısmındaki bölgede de bulunmaktadır. %12.9'luk bir alanı kapsayan boş alanların dışında aktif yeşil alanlar da 1966 itibariyle %24.6 gibi yüksek sayılabilecek bir yüzdeye sahiptir.
- Bölgenin deniz kenarına yakın kısmında tersane ve fabrika diye tabir edilebilen ticari alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar bölgenin %30.9'luk kısmını kaplamaktadır.
- Bölgenin iç kısımlarını genellikle konut alanları kaplamaktadır. Konut yapıları %24.2'lik paya sahiptir.

- Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'nin karşısı diye tabir edebileceğimiz alanda Mimar Sinan'ın bir diğer eseri olan Sinanpaşa Camii bulunmaktadır. Bu camii ile birlikte bölgede bulunan dini alanların yüzdesi yalnızca %3'tür.
- 1966 yılı itibariyle bölgede ticari, konut ve aktif yeşil alanların çokluğu göze çarpmaktadır.

Yapı için 1966 yılından sonra 2011 yılı bölge analizi (Şekil 4.2) yapılmıştır.

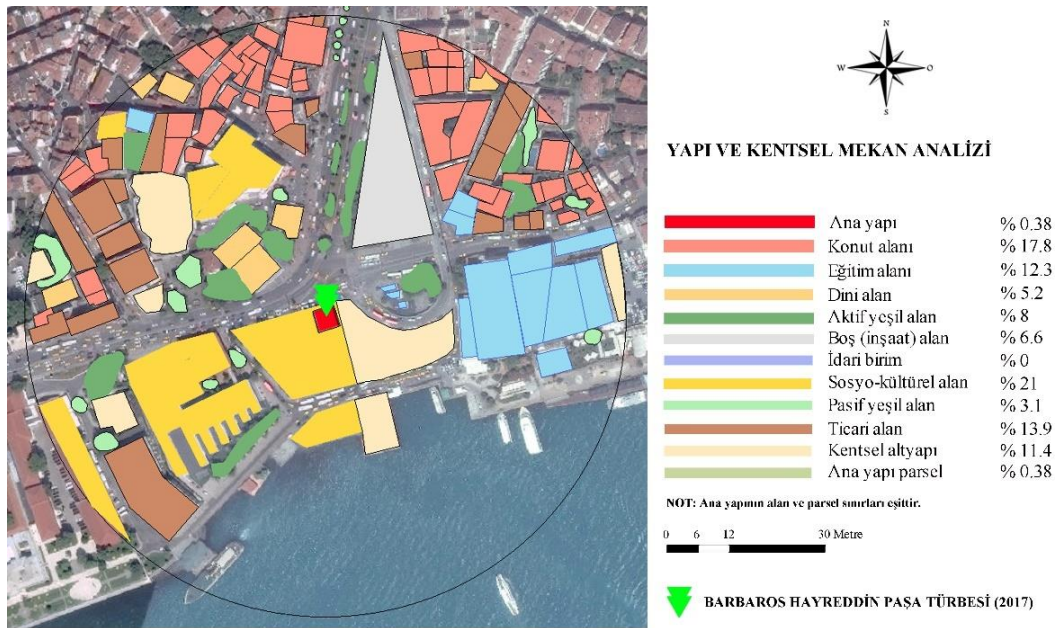
Şekil 4.2: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi 2011 yılı bölge analizi.

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi için 2011 yılındaki değişimlere baktığımızda;

- Yapının bulunduğu meydandaki yeşil alanların kapladığı alan 2011 yılında oldukça azalmıştır. Sadece ana yapının çevresinde ufak bir alanda bulunmaktadır.
- 1966 yılında genellikle fabrika alanı olarak kullanılan doğu kısmına Bahçeşehir Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık ve Mühendislik Fakülteleri inşa edilmiştir. Bu bölgeye dahil eğitim alanlarının yüzdesi 12'ye yükselmiştir.
- Ana yapının kuzeyinde yer alan ve 1966 yılında düzenli bir yeşil alana sahip olan ve yarısı da boş alan olan kısım 2011 yılında bölge halkı tarafından kullanılabilen yeşil alanların da bulunduğu sosyal bir alan olarak görülmektedir. Ancak bu alandaki düzenli aktif yeşil alanlar yerlerini daha çok çalı toplulukları ve ufak ağaçlara bırakmıştır.

- Yapı çevresinde Beşiktaş meydanı dışında kütüphane, kültür merkezi gibi sosyo-kültürel alanların çokluğu dikkat çekmektedir. Bu alanlar bölgenin %28'ini kapsamaktadır.
- Bölgedeki konut alanları ve ticari alanların yüzdeleri 1966 yılına göre azalmıştır. Özellikle ticari alanlardaki azalış göze çarpmaktadır.
- 1966 yılında boş olarak görünen alanlar 2011'de İstanbulkart Başvuru Merkezi ve otobüs durakları olarak kullanılmaktadır. Bu da kentsel altyapı yüzdesini 11'e çıkarmaktadır.

Yapı için 2011 yılından sonra 2017 yılı bölge analizi (Şekil 4.3) yapılmıştır.

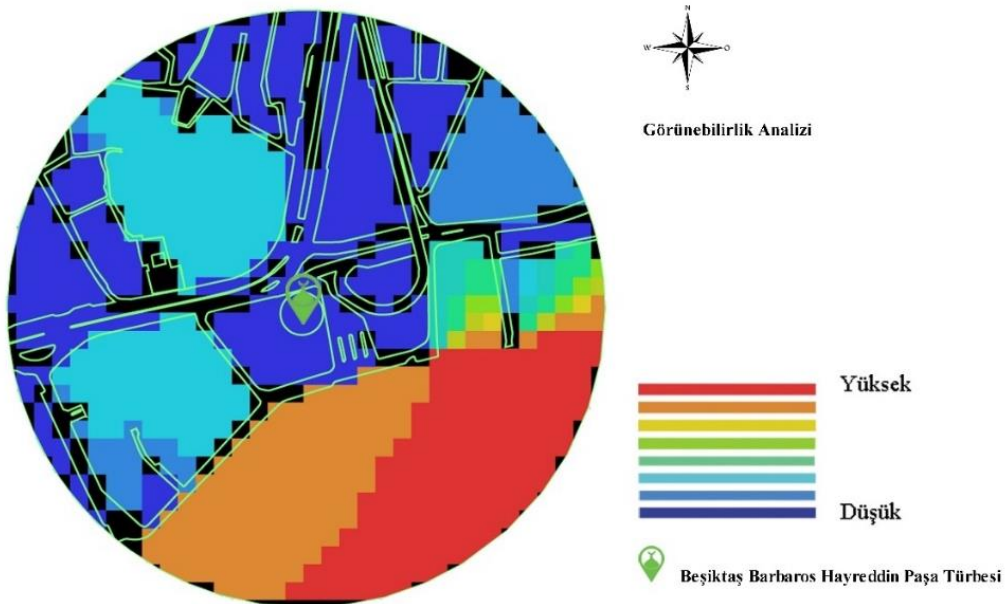
Şekil 4.3: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi 2017 yılı bölge analizi.

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'nin 2017 yılı analizi için şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Yapı çevresinde Beşiktaş meydanı dışında kütüphane, kültür merkezi gibi sosyo-kültürel alanların 2017 yılında da varlığı devam etmektedir. Ancak yapının kuzeyinde bulunan ve geçmişte düzenli aktif yeşil alanların bulunduğu bölge, 2017 yılında boş bir inşaat alanı olarak görülmektedir. Yalnızca çevresinde birkaç ufak ağaç bulunmaktadır.
- Bölgenin diğer bir kısmında ise Bahçeşehir Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Enstitü binası ve yine aynı üniversiteye ait Mimarlık ve Mühendislik Fakülteleri varlığını sürdürmektedir. Bu alan bölgenin %12.3'lük bölümünü kapsar.

- #### 4.1.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi için yapılan görünebilirlik analizi (Şekil 4.4) gösterilmiştir.

Öncelikle bu analizlerin yapılabilmesi için yapının bulunduğu Beşiktaş ilçesinin çizim (.dwg) dosyaları bulundu ve çizim Autocad programında yapı alanı bölgesine

indirgenene kadar detaylı bir şekilde düzenlendi. Bu düzenleme yapıldıktan sonra yapı çevresindeki yol çizgileri ve bağlantı noktaları belirginleştirildi.

Parseller temizlendi ve en kaliteli sonuçların alınabilmesi için çizim en iyi hale getirildi. Görünebilirlik analizinin yapılabilmesi için çizim, depthmapX programında açıldı ve çizim üzerine belirli aralıklarla gridler atıldı. Bu gridlerin boyutları görünebilirlik analizinin daha iyi anlaşılabilmesi için büyük bir rol oynamaktadır. Daha sonra bu gridler boyanarak analiz için uygun bir altlık sağlanmış oldu.

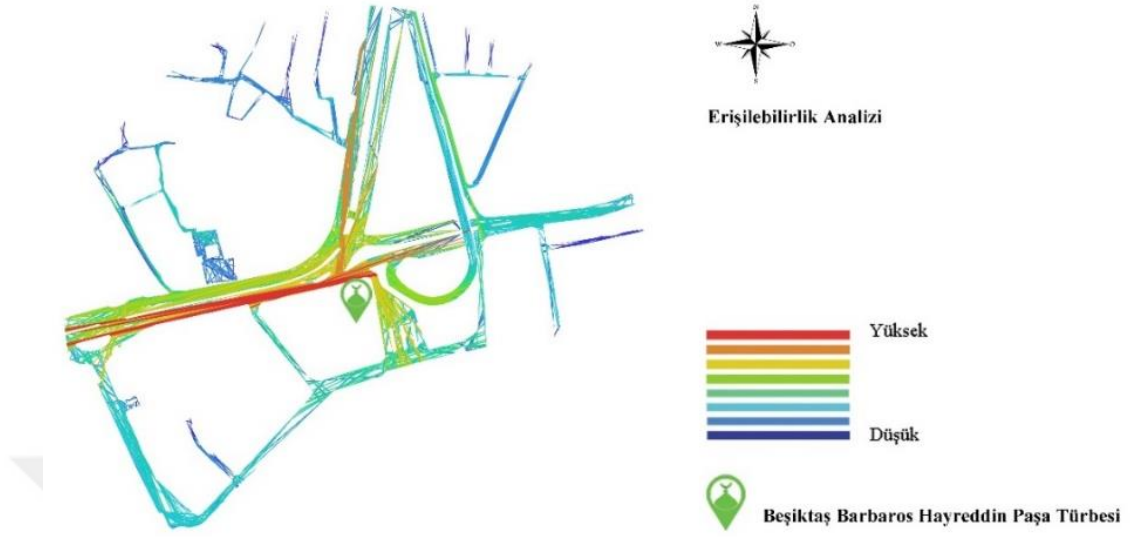
Analiz tamamlandıktan sonra oluşan renklere göre bir lejant oluşturuldu. Oluşan bu analize göre:

- Bölgenin deniz kıyısına yakın olan kısımları kırmızı olarak ortaya çıkmıştır bu da bu alanların görünebilirliği en yüksek alanlar olduğunu ortaya koymaktadır.
- Deniz kenarına yakın olan alanlar kırmızıya yakın turuncu bir şekilde renklenmiştir. Bu da o bölgedeki görünebilirliğin yükseğe çok yakın bir seviyede olduğunu göstermektedir.
- Yapıya ait bölge lacivert renge sahip yani görünebilirliği düşüktür. Bunun en önemli nedenlerinden biri yapının kapladığı alanın, bölgenin sadece %0.3'lük bir dilimini kapladığı sayılabilir.
- Yapı, yürüyerek görünebilirlik açısından yüksek seviyededir. Panoramik fotoğrafa (Şekil 4.5) bakıldığında doğal peyzaj alanıyla entegre olmuş olan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'nin kent halkıyla ilişkisini görebilmekteyiz.

Şekil 4.5: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi panoramik görünüm (Yandex Panorama).

Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi için yapılan erişilebilirlik analizi (Şekil 4.6) aşağıdadır.

Şekil 4.6: Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi erişilebilirlik analizi.

- Beşiktaş Meydanı'nda bulunan türbe aslında merkezi bir konumdadır. Bu da bölgeye erişilebilirliğin birden farklı yollar ile yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.
- Yapıya ana yol üzerinden erişilebilirlik seviyesi son derece yüksek olarak belirlenmiş ve kırmızı olarak ortaya çıkmıştır. Ara yollar üzerinden erişim turuncu ile sarı arasında orta seviye olarak analiz edilmiş olup, deniz kıyısına yakın olan ve yapıdan uzak kısımdaki yoldan erişim ise mavi olarak renklendirilmiş ve daha düşük olarak ortaya çıkmıştır.

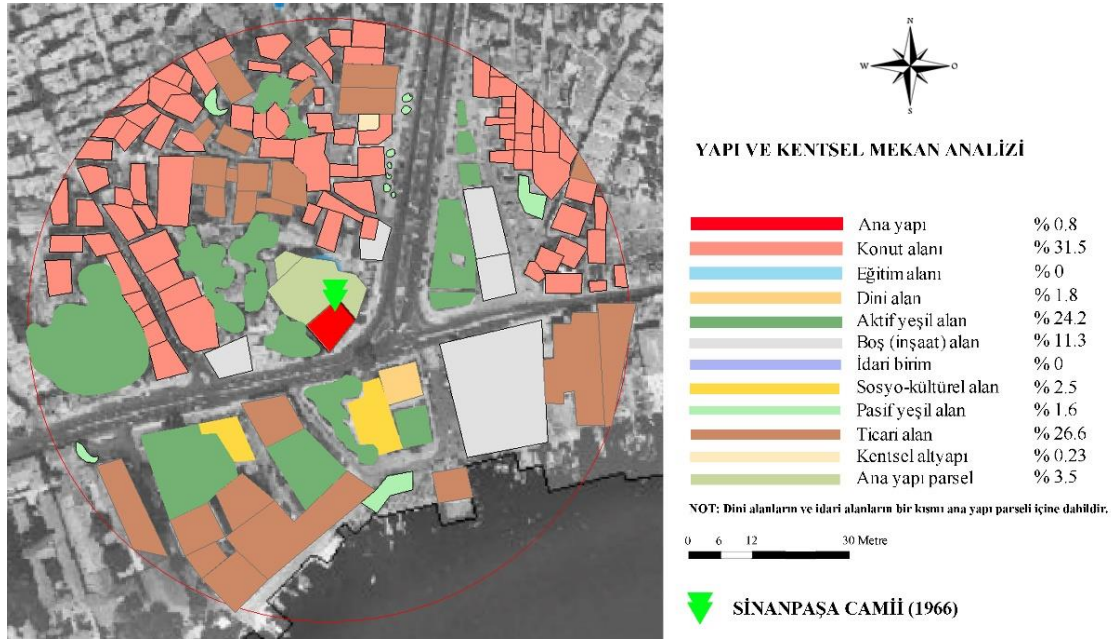
4.1.2 Sinan Paşa Camii

4.1.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Beşiktaş'ta bulunan ve Mimar Sinan'ın bir diğer eseri olan Sinan Paşa Camii için 1966 – 2011 ve 2017 yılları hava fotoğrafları kullanılmıştır.

Sinan Paşa Camii, bir önceki yapımız olan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'nin karşısındaki yolun köşesinde bulunur.

Sinan Paşa Camii için ilk olarak 1966 yılı analizi (Şekil 4.7) yapılmıştır.

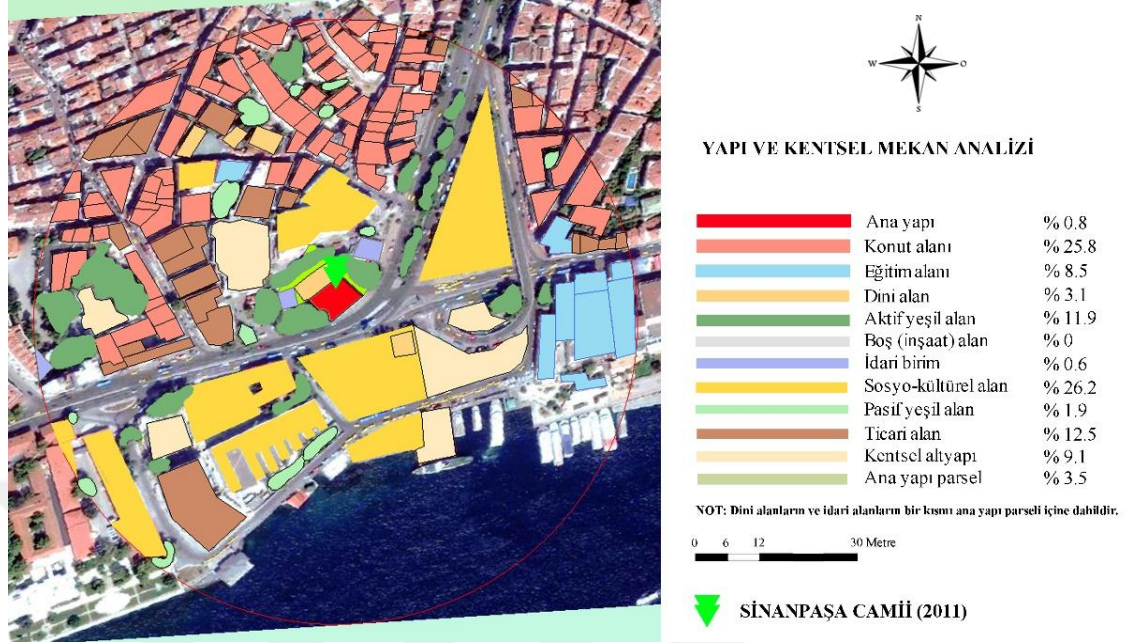

Şekil 4.7: Sinan Paşa Camii 1966 yılı bölge analizi.

Sinan Paşa Camii'nin 1966 yılı analizi için şu bilgiler verilebilir:

- Yapı konum olarak Beşiktaş Caddesi'nde Beşiktaş Demokrasi Meydanı'nın karşısındaki alanda bulunmaktadır. Yapı parseli bölgenin %3.5'lik bir dilimini kaplamaktadır.
- 1966 yılı itibariyle yapı çevresinde %24'lük bir aktif yeşil alan bölgesi bulunmaktadır.
- Yine meydan bölgesi dahil olmak üzere %2.5'lik bir alan sosyo-kültürel alan olarak görülmektedir.
- Kuzeydeki bölgede düzenli, aktif yeşil alanlar ve boş alan diye tabir edebileceğimiz bir bölge bulunmaktadır.
- Denize yakın bölümlerde ise daha çok tersane ve fabrika, endüstri gibi ticari alanlar %26.6'lık yüksek diye tabir edebileceğimiz bir yüzde ile bulunmaktadır.
- %31.5'lik bir alanı ise konut alanları oluşturmaktadır. Genellikle iç kısımlarda bulunan konut yapıları 1966 yılında bölgede en yüksek yüzdeye sahiptir.
- Aktif yeşil alanlar, konut alanları ve ticari alanlar 1966 yılı itibariyle bölgede en çok pay sahibi olan mekanlar arasında başı çekmektedir.

1966 yılının ardından 2011 yılı için detaylı bir bölge analizi (Şekil 4.8) gerçekleştirilmiştir.

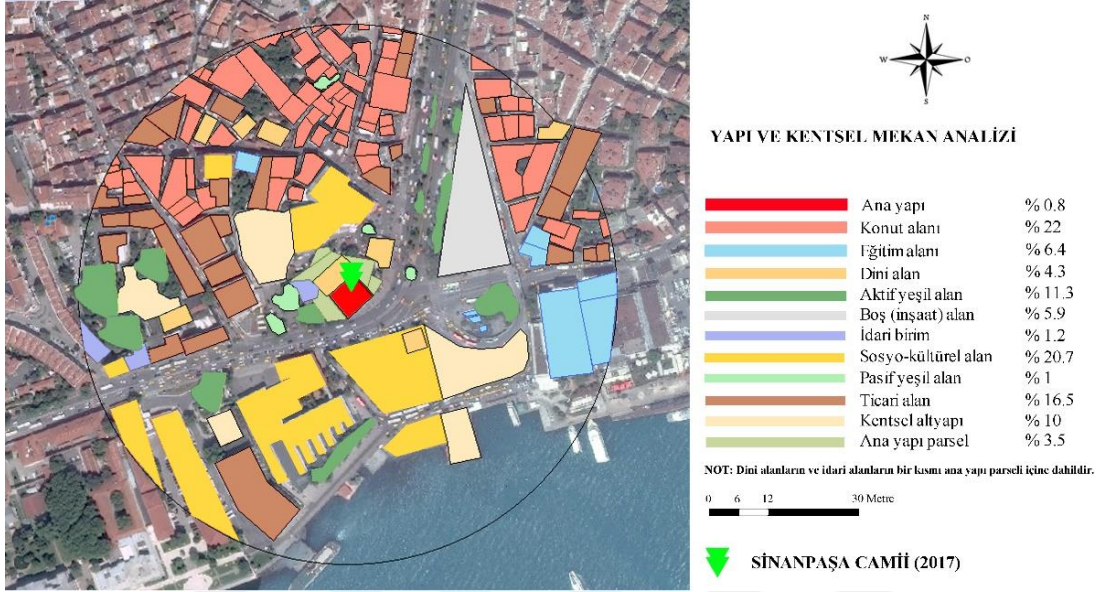

Şekil 4.8: Sinan Paşa Camii 2011 yılı bölge analizi.

Sinan Paşa Camii için 2011 yılındaki değişimlere baktığımızda;

- Yapı parseli içerisinde ana yapının dışında idari bir yapı olan Beşiktaş İlçe Müftülüğü ve Neccarzade Mustafa Türbesi de bulunmaktadır.
- 1966 yılında yapı alanının hemen dışında gördüğümüz aktif yeşil alanlar yerini kentsel altyapı mekanlarına bırakırken, farklı yeşil alanların yapıyı çevrelemiş olduğunu görmekteyiz. Ancak bu durum aktif yeşil alan yüzdesinin %11 seviyesine düşmesini engelleyememektedir.
- Kuzey bölgede yer alan yeşil alanlar biraz daha azalmış fakat buradaki boş alanlar birlikte kent halkının kullanabileceği sosyo-kültürel bir alana dönüşmüştür. Yine Beşiktaş Meydanı ve çevresindeki kütüphane ve kültür merkezi oluşumlarıyla birlikte bölgedeki sosyo-kültürel yapı yüzdesi %26.2'ye kadar çıkmıştır.
- 1966 yılındaki ticari yapılar yerlerini Bahçeşehir Üniversitesi fakültelerine bırakmıştır.
- 2011 yılında yeşil alanların ve ticari alanların oranlarında belirgin bir düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşın sosyo-kültürel ve eğitim alanlarında da bir artış olduğu görülmektedir.

Son olarak Sinan Paşa Camii'nin 2017 yılındaki analizleri (Şekil 4.9) yapılmış ve değişimler gözlemlenmiştir.

Şekil 4.9: Sinan Paşa Camii 2017 yılı bölge analizi.

Sinan Paşa Camii'nin 2017 yılı analizi için şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Beşiktaş Meydanı'nın çevresinde bulunan kütüphane ve kültür merkezi varlığını 2017 yılında da sürdürmektedir.
- Kuzey bölgede bulunan ve geçmişte sosyo-kültürel alan olarak kullanılan bölgede ise 2017 yılında inşaat çalışması yapılmaktadır.
- Bölgedeki Bahçeşehir Üniversitesi binaları varlığını sürdürmekle birlikte çevredeki otobüs durakları, otopark alanları ve İstanbulkart Başvuru Merkezi bölgenin %10'luk kentsel altyapı oranını oluşturmaktadır.
- Beşiktaş Meydanı'nda bulunan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi de dahil olmak üzere bölgede %4.3'lük bir dini yapı yüzdesi bulunmaktadır.

4.1.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Sinan Paşa Camii, Beşiktaş Atatürk Cumhuriyet ve Demokrasi Meydanı'nın karşısında Beşiktaş Caddesi ile Barbaros Bulvarı'nın köşesinde bulunmaktadır. Konum olarak merkezi bir alandadır. Yakınında bir başka yapımız olan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi de bulunmaktadır.

- Yapı, Beşiktaş Caddesi ile Barbaros Bulvarı arasındaki köşe noktasında bulunmasından dolayı aslında merkezi olarak nitelendirilebilir.

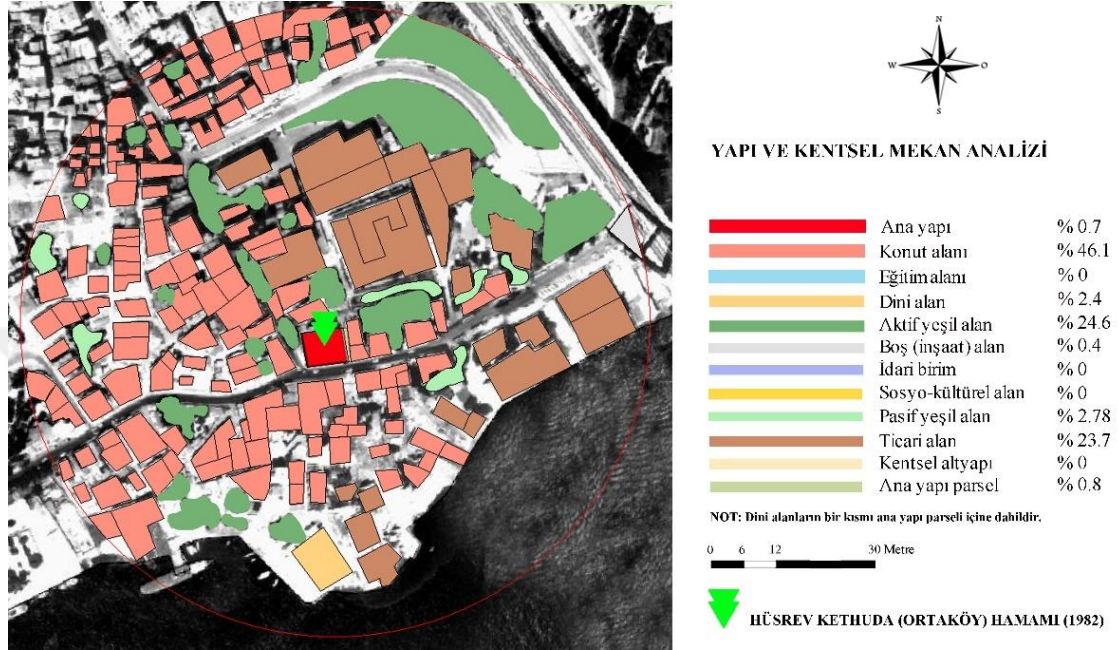

-

63

Yapının 1982 yılının incelemesi (Şekil 4.13) olarak şu noktalar üzerinde durulabilir:

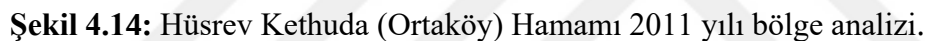
- Yapının bulunduğu alan yapı parselinin çoğunluğunu kaplamaktadır. Ancak yapının boyutu dolayısıyla kapladığı alan sadece %0.7'dir.
- Bölgenin %46'lık bir kısmını konut alanları kaplamaktadır.

Şekil 4.13: Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı 1982 yılı bölge analizi.

- Konut alanları dışında yüksek bir yüzdeye sahip olan ticari alanları görmekteyiz. %23'lük bir alan kaplayan ticari alanlar kuzey ve denize bakan kısımlarda bulunmaktadır.
- Bölgede dini yapı olarak deniz kıyısında bulunan Ortaköy Büyük Mecidiye Camii bulunmaktadır. Dini alanlar %2.4'lük bir orana sahiptir.
- Daha çok iç kısımlarda kuzeye doğru gidildikçe aktif yeşil alan fazlalığı dikkat çekmektedir. Aktif yeşil alanlar %24.6'lık bir orana sahiptir.
- Bu dönemde bölgedeki boş/inşaat alanı yüzdesi bölge geneline oranla %0.4 olarak belirlenmiştir.
- 1982 yılı itibariyle bölgede eğitim alanı gözlemlenmemiştir.

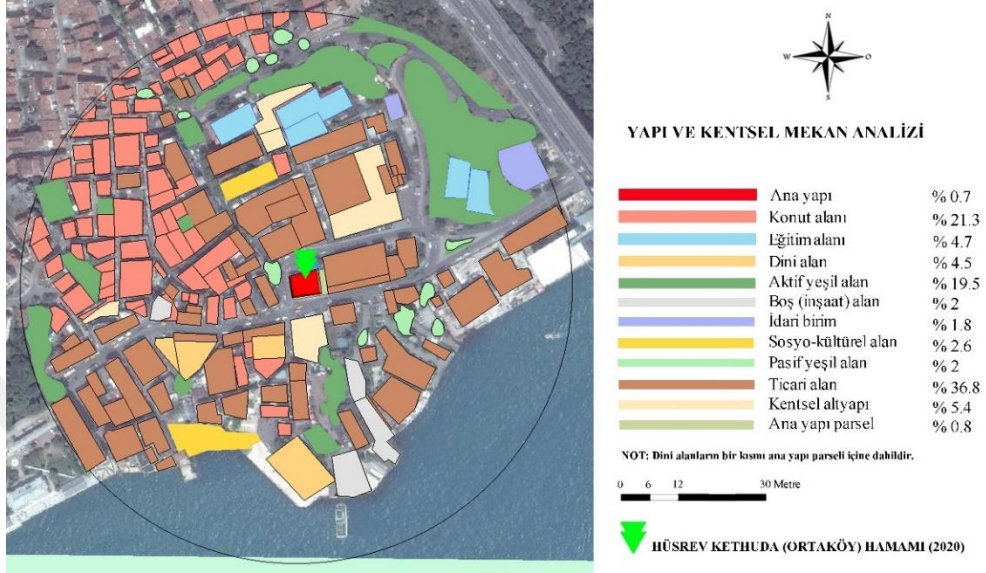
- 2011 yılında denize bakan kısımların yoğun bir şekilde ticari alanlara ayrıldığı görülmektedir. Ticari alan oranı %23'ten %35'e kadar yükselmiştir.

- Bu dönemde %5'lik kentsel altyapı mekanlarını genellikle otoparklar oluşturmaktadır.
- Yapının doğusunda bulunan geniş aktif yeşil alanların içerisinde eğitim alanları dikkat çekmektedir. Eğitim alanları bölgede %4.5'lik bir dilimi kaplamaktadır.
- Konut alanlarındaki %25'lik düşüşe baktığımızda bize bölgenin ticari açıdan geliştiğini fakat yerleşim alanı olarak kent halkına pek de katkısı olmadığını görmekteyiz.
- 2011 yılı itibariyle idari birim oranına bakıldığında 1982 yılına oranla %1.8'lik bir artış gözlemlenmektedir.
- Bölgede sosyo-kültürel alanların oranında ise %2.5'lik bir artış gözlemlenmiştir. Bu yüzde 1982 yılında 0 olarak görülmekteydi.

Hüsrev Kethuda Hamamı 2020 yılı analizi (Şekil 4.15) için şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- 2020 yılına baktığımızda yüksek yüzdeye sahip olan konut ve ticari alanlar arasında gözle görülebilir pek bir değişim olmadığı görülmektedir.

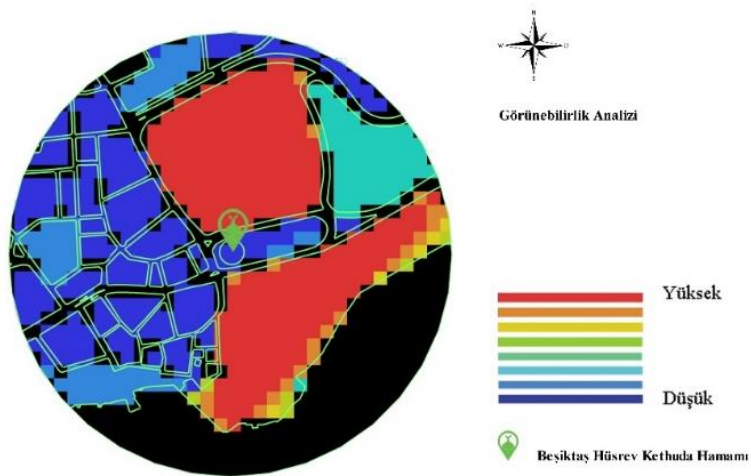

Şekil 4.15: Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı 2020 yılı bölge analizi.

- Aktif yeşil alanlar ve boş alanlarda ufak bir artış görülse de bölge genelinde çok bir değişim gözlemlenmemiştir.

4.1.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Hüsrev Kethuda Hamamı için yapılan görünebilirlik analizi aşağıda (Şekil 4.16) gösterilmiştir.

Şekil 4.16: Hüsrev Kethuda Hamamı görünebilirlik analizi.

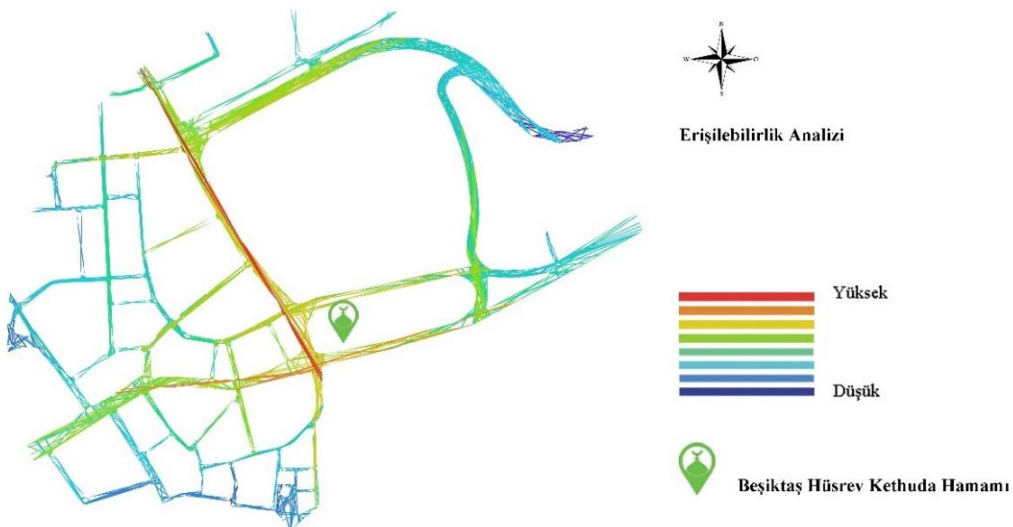
Yapının görünebilirlik analizi için şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Yapı, bulunduğu alan itibariyle iki büyük parselin ortasında yer almaktadır. Deniz kıyısına yakın olan bölgede görünebilirlik en üst seviyede iken Kethuda Hamamı'nın bulunduğu bölgenin arada kalması sebebiyle görünebilirliği düşük seviyededir.
- Yapının denizden silüetteki görünümü de düşük seviyededir. Panoramik görünümü de bu şekildedir (Şekil 4.17).

Şekil 4.17: Hüsrev Kethuda Hamamı panoramik görünümü (Yandex Panorama).

Yapı için yapılan erişilebilirlik analizi Şekil 4.18’de gösterilmiştir.

Şekil 4.18: Hüsrev Kethuda Hamamı erişilebilirlik analizi.

Hüsrev Kethuda Hamamı'nın erişilebilirlik analizi için şu bilgiler verilebilir:

- Yapı her ne kadar denizden biraz uzak olsa da bulunduğu cadde itibarıyla erişilebilirliği yükseğe yakındır.
- Üç farklı yol üzerinden erişilebilen yapının en düşük sınırı yeşil seviye olarak söylenebilir. Bu da yapıya erişilebilirliği üst seviyeye çıkarmaktadır.

Son olarak yapının günümüzdeki kullanımı yapıldıktan sonraki normal kullanımından çok farklıdır. Hamam olarak inşa edilen yapı şu anda organizasyon ve çeşitli davetler için kullanılmaktadır.

4.2 Eyüp

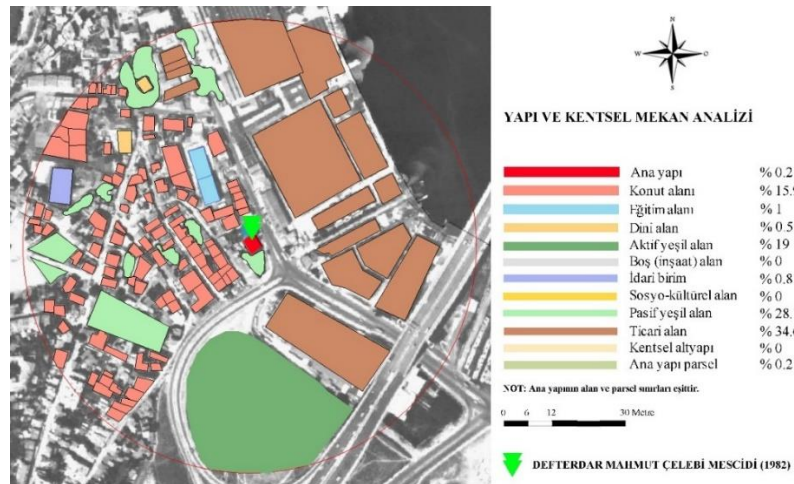
Eyüp ilçesinde incelenecek olan üç farklı yapı bulunmaktadır. Bu yapılar sırasıyla: Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi, Zal Mahmud Paşa Camii ve Siyavuş Paşa Türbesi'dir.

4.2.1 Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi

4.2.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

İstanbul'un Eyüp semtinde bulunan Defterdar Mahmut Çelebi Camii ve Mescidi, Defterdar Caddesi üzerinde bulunur. Yapının bölge analizleri için 1982 – 2011 ve 2020 yılları hava fotoğraflarından yararlanılmıştır.

Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi için öncelikle 1982 yılı bölge analizi (Şekil 4.19) yapılmıştır.

Şekil 4.19: Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi 1982 yılı bölge analizi.

Defterdar Mahmut Çelebi Camii için 1982 yılı (Şekil 4.19) için analizler şu şekilde belirlenebilir:

- Yapı, parsel alanı olarak %0.2'lik küçük bir alan kaplamaktadır. Yapının kapladığı alan da parsel alanı ile aynıdır.
- Yapı çevresinde bölgenin en büyük fabrikalarından biri olan tarihi Feshane fes fabrikası bulunmaktadır. Bu da ticari alanların yüzdesinin %34.6 olmasını sağlamıştır.
- Yine bölgede aktif ve pasif yeşil alanlar da yoğun bir yüzdeye sahiptir. Toplamda %47 gibi bir yüzdeye sahip olan yeşil alanlar kentsel peyzaj olarak incelendiğinde olumlu bir sonuca ulaşmamızı sağlamaktadır.
- Bölgenin geri kalan kısımlarını konut alanları %15'lik bir kısımla kaplamaktadır.
- Eğitim alanı da %1'lik bir dilime sahiptir.
- Dini alanlar %0.5, idari alanlar ise %0.8'lik bir alan kaplamaktadır.

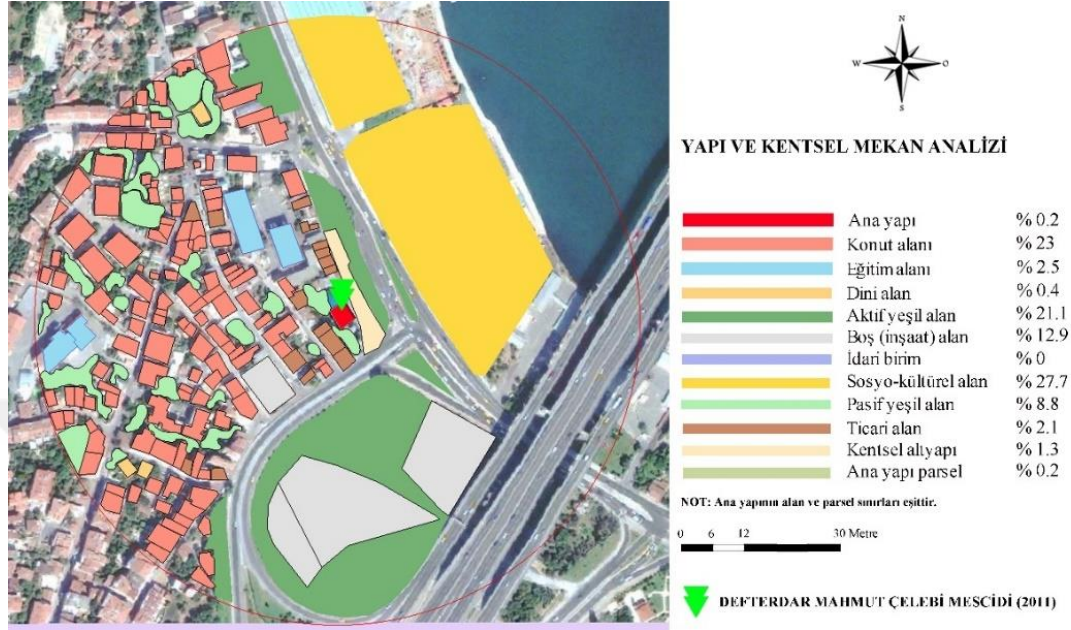
1980'li yıllarda denizden çekilmiş Defterdar bölgesinin fotoğrafında (Şekil 4.20) deniz kıyısına yakın bölgelerde bulunan fabrika ve sanayi yapılarını görmekteyiz. Denizden ileriye doğru gidildikçe konut alanlarının sıklığı ile karşılaşmaktayız.

Şekil 4.20: Defterdar bölgesinin 1980'lerdeki denizden görünümü (Url-10).

Defterdar Mahmut Çelebi Camii 2011 yılı (Şekil 4.21) için şu analizler yapılabilir:

- 1982 yılında ticari alan olarak kullanılan Feshane fes fabrikası zaman içerisinde değişim göstererek 2011 yılında bir eğlence parkına dönüşmüştür.

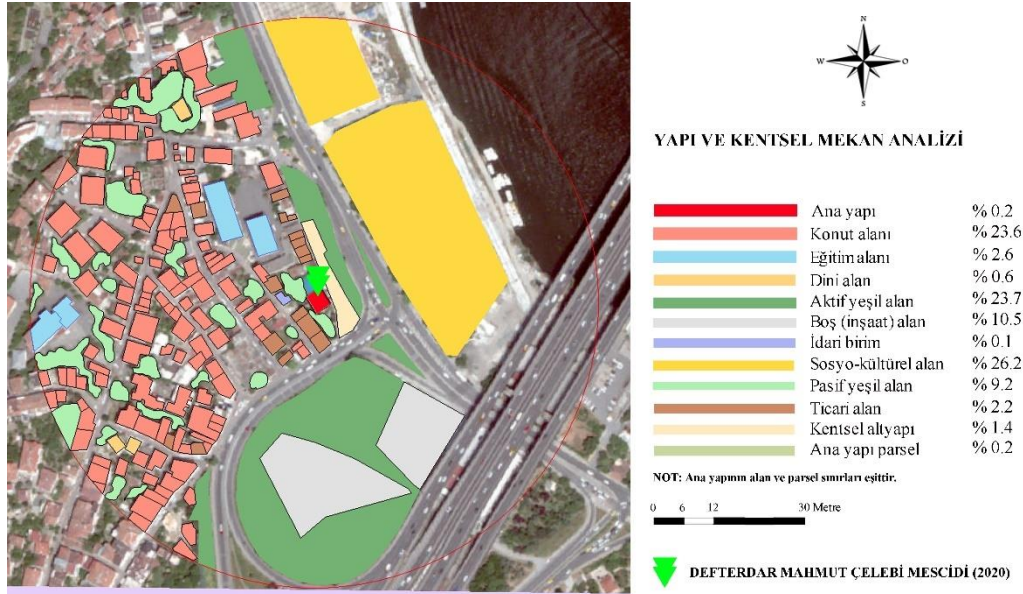

Şekil 4.21: Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi 2011 yılı bölge analizi.

- Aynı zamanda fuarların ve kongrelerin düzenlendiği yapıların oluşmasına da olanak sağlayan Feshane-i Amire, bölgedeki sosyo-kültürel alanların yüzdesinin %27.7'ye yükselmesini sağlamıştır.
- Yine bölgede ana yapının güney kısmında bulunan aktif yeşil alanlar bir park oluşturmuş fakat içerisinde belli belirsiz boş alanlar da oluşmuştur.
- Feshane'nin ticari alandan sosyal alana dönüşmesiyle birlikte ticari alan yüzdesi %2'ye kadar gerilemiştir.
- Bölgedeki konut alanları %15.9'dan %23'e yükselmiştir.
- Bölge geneline bakıldığında 1982 yılından bugüne Feshane'nin değişimi sonrasında ticari alanlar yerini sosyo-kültürel alanlara bırakmıştır. Genel olarak kentsel peyzaj alanları olan aktif ve pasif yeşil alanlar da %30'luk bir alana sahiptir.

2020 yılı (Şekil 4.22) için Defterdar Mahmut Çelebi Camii'nde oluşan değişiklikler şu şekildedir:

- 1982 – 2011 yılları arasında oluşan Feshane değişiminin ardından 2020 yılında da Feshane'nin bölgede halen sosyo-kültürel alan olarak kullanımına devam edilmektedir.

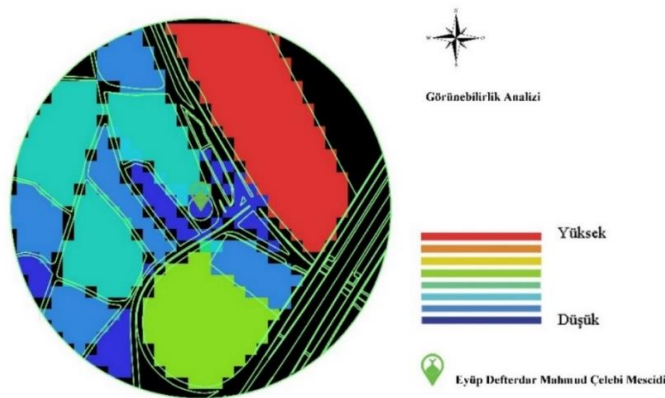

Şekil 4.22: Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi 2020 yılı bölge analizi.

- Bölge genelinde diğer alanlarda da 2011 yılına oranla çok fazla bir değişim gözlemlenmemiştir.

4.2.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi için yapılmış olan görünebilirlik analizi Şekil 4.23'de gösterilmiştir.

Şekil 4.23: Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi görünebilirlik analizi.

Yapı için görünebilirlik analizinde şu bilgiler verilebilir:

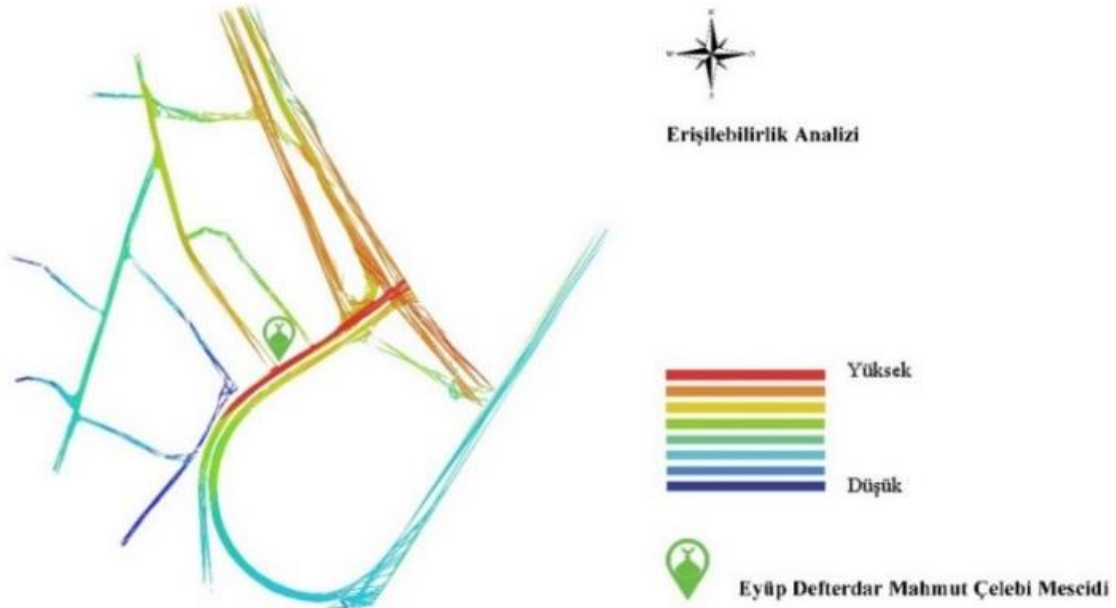
- Deniz kıyısına yakın olan kısımlarda görünebilirliğin yüksek seviyede olduğu görülmektedir.
- Yapı, her ne kadar deniz kıyısına yakın olarak görünse de yapının kapladığı alan ve parsel boyutu küçük olduğundan görünebilirliği çok yüksek seviyede çıkmamıştır.
- Defterdar Caddesi üzerinde bulunan yapı çevresinde açık mavi renklerinin ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Bu da orta seviyeye yakın bir görünebilirlik seviyesi olarak belirlenir.
- Yapının sınırlarının daire ile belirlenmesinden dolayı o kısım lacivert yani düşük olarak gösterilmiştir. Bu da yapının parsel büyüklüğüne bağlı olarak değişebilmektedir.
- Panoramik görünümüne (Şekil 4.24) bakıldığında yapının kentsel peyzajla entegre olduğu görülmektedir.

Şekil 4.24: Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi panoramik görünüm (Yandex Panorama).

Yapı için erişilebilirlik analizinde (Şekil 4.25) şu veriler elde edilmektedir:

- Yapıya anayol üzerinden ulaşmak mümkündür. Bu da erişilebilirlik açısından kırmızı yani en yüksek seviyede erişilebilirlik olarak tanımlanmaktadır.
- Yapıya aynı zamanda ara yollardan da ulaşmak mümkündür. O yollar da sarı ve yeşil çizgiler şeklinde yükseğe yakın değerler olarak gösterilmiştir.

Şekil 4.25: Defterdar Mahmut Çelebi Mescidi erişilebilirlik analizi.

4.2.2 Zal Mahmut Paşa Camii

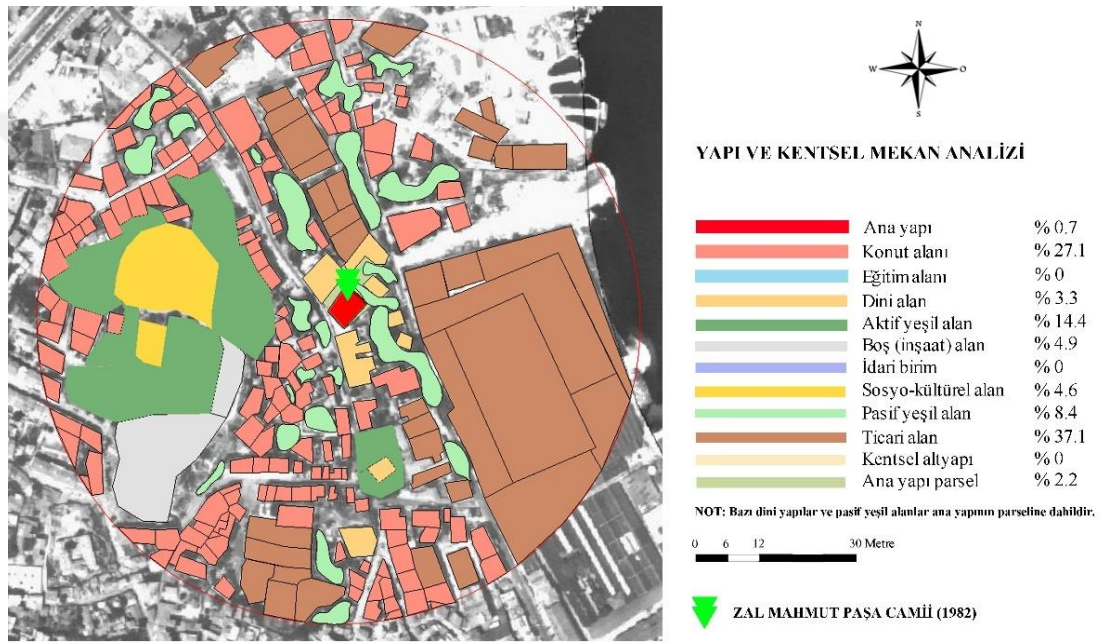
4.2.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Eyüp'te bulunan ikinci yapımız olan Zal Mahmut Paşa Camii için 1982 – 2011 ve 2020 yılları hava fotoğraflarından yararlanılmıştır.

Yapı, Feshane Caddesi üzerinde bulunur ve Zal Mahmut Paşa Külliyesi içerisinde yer alır. Camii parsel sınırları içerisinde Zal Mahmut Paşa Camii'nin dışında Zal Mahmut Paşa Medresesi, Zal Mahmut Paşa ve Şah Sultan Türbesi bulunmaktadır. Yine yapı çevresinde Evrenos Dede Türbesi ve Haziresi, belediye binası ve Cezeri Kasım Camii gibi yapılar bulunmaktadır.

Zal Mahmud Paşa Camii'nin 1982 yılındaki (Şekil 4.26) kentsel mekan analizi şu şekildedir:

- Yapının bulunduğu parsel üzerinde Zal Mahmud Paşa Camii dışında Zal Mahmut Paşa Külliyesi'nin de parçaları olan medrese ve türbe de bulunmaktadır. Parsel, yapı bölgesinin %2.2'lik bir kısmını kapsamaktadır.
- Alınan 250 metrelik alan içerisinde tarihi Feshane fes fabrikasının bir kısmı bulunmaktadır. Bununla birlikte çevrede bulunan ticari alanlar dolayısıyla bölgedeki ticari alan yüzdesi %37 gibi yüksek bir oranla karşımıza çıkmaktadır.

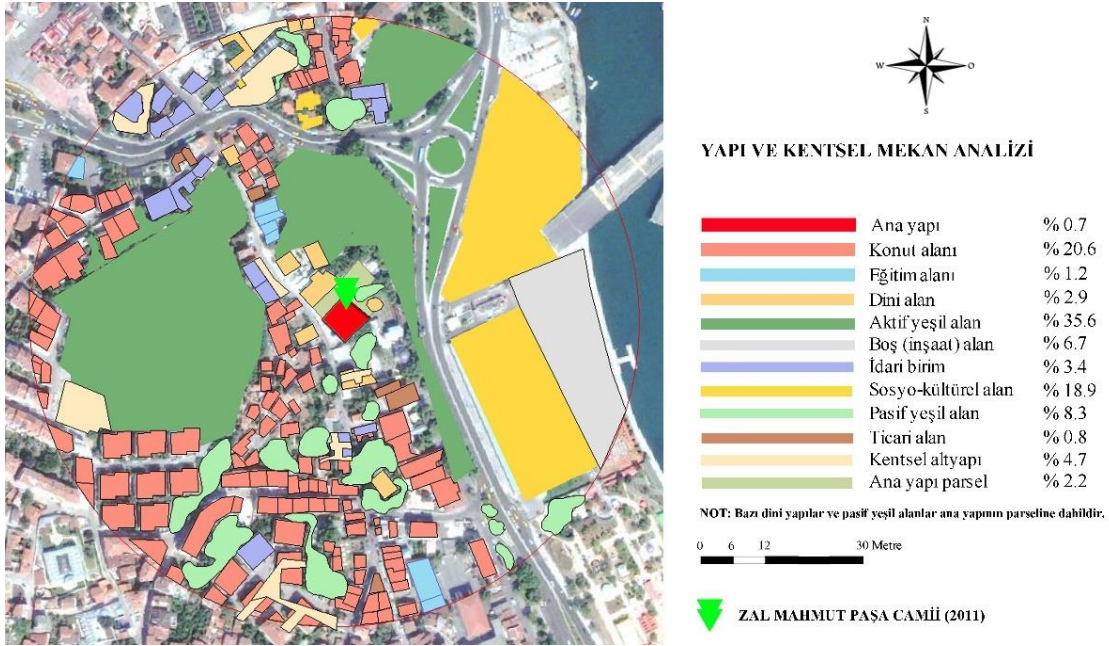

Şekil 4.26: Zal Mahmud Paşa Camii 1982 yılı bölge analizi.

- Bölgedeki konut alanları yüzdesi 27 olarak belirlenmiş olup bu konut alanlarının daha çok iç kısımlarda olduğu görülmüştür.
- Bölgedeki aktif yeşil alanlar ve sosyo-kültürel alanların iç içe oluşturulması 1982 yılında kentsel peyzaj açısından bizlere olumlu sinyaller olduğunu göstermektedir. Buna karşılık aynı yeşil alan çevrelerindeki %5'lik boş alanlar da bir o kadar göze batmaktadır.
- Bölge genelinde bakıldığında aktif yeşil alan ve ticari alanlar, konut alanlarıyla birlikte yüksek yüzdeye sahip alanlar olarak göze çarpmaktadır.

Yapı için 2011 yılına (Şekil 4.27) dair şu bilgiler verilebilir:

- 2011 yılında kıyı bölümü son derece büyük bir değişim geçirmiş olup, yapı ve yollar adeta yeniden yapılmıştır.
- 1982 yılında ticari alan olarak kullanılan Feshane fabrika binası faaliyetlerine son vermiş olup, yapılar sosyo-kültürel alanlara dönüştürülmüştür.

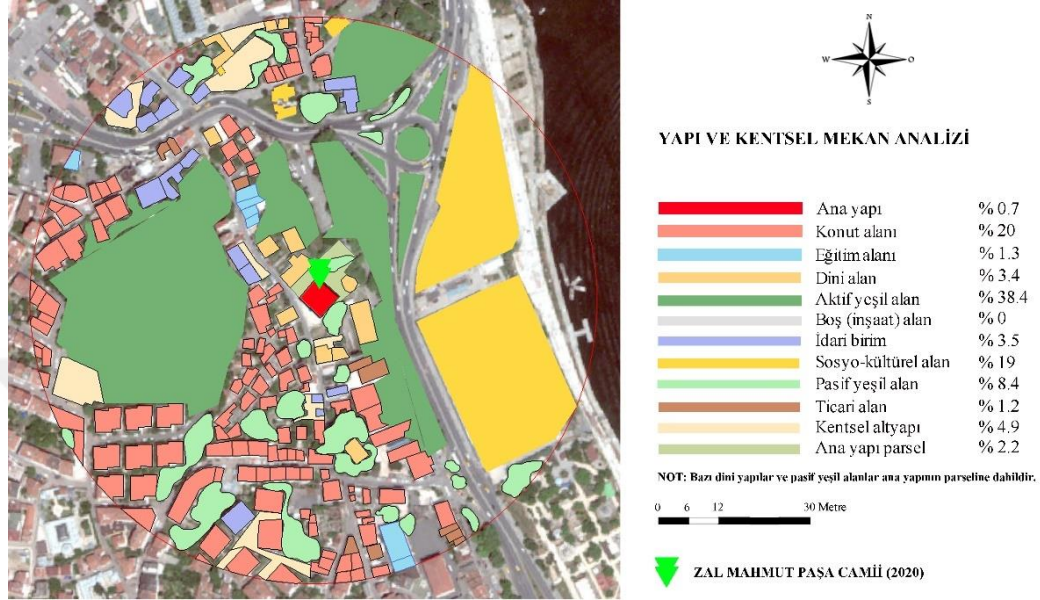

Şekil 4.27: Zal Mahmud Paşa Camii 2011 yılı bölge analizi.

- Feshaneye giden yollar yeniden düzenlenmiş ve çevreye aktif yeşil alanlar ilave edilerek aktif yeşil alan yüzdesi %35'e yükseltilmiştir.
- Konut alanları %7 azalmış olup, ticari alanlarda da Feshane'nin faaliyetlerine son vermesi dolayısıyla büyük bir azalma görülmüştür.
- Yine çevrede bulunan belediye binası, müftülük gibi idari birimlerin sayısı biraz olsun artarak %3.4'e yükselmiştir. Yine eklenen otopark, ulaşım alanları gibi birimlerden sonra kentsel altyapı oranı da 4.7'ye yükselmiştir.
- Kıyı şeridinde yapılmaya başlanan genişletme çalışmaları kapsamında o bölgede çok sayıda boş ve inşaat alanı ortaya çıkmıştır.

2020 yılı (Şekil 4.28) için gözlemlenen değişimler şu şekildedir:

- 2011 ve 2020 yılları arasındaki en belirgin değişim 2011 yılında Feshane sosyal alanında bulunan boş alanın 2020 yılında bu sosyo-kültürel alana dahil edilmiş olması olarak göze çarpmaktadır.

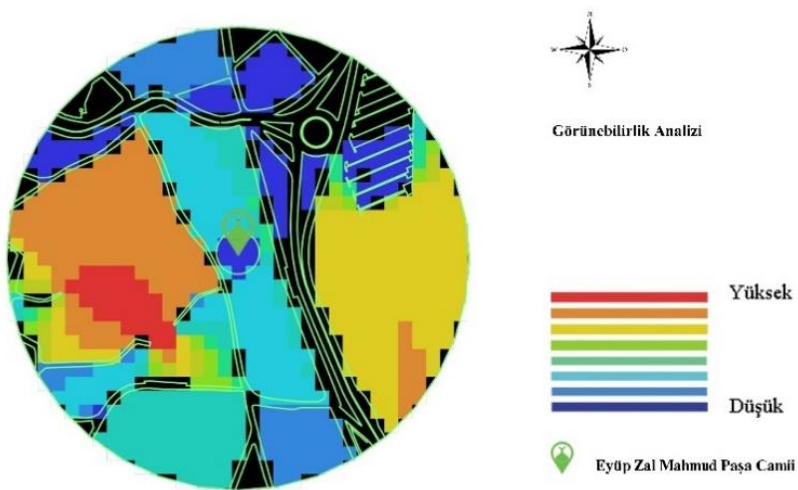

Şekil 4.28: Zal Mahmud Paşa Camii 2020 yılı bölge analizi.

- Diğer alanlar hemen hemen aynı kalmış olup aktif yeşil alanların yüzdesi %3 daha artarak %38'e yükselmiştir.

4.2.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Yapı için yapılan görünebilirlik analizi Şekil 4.29'da gösterilmiştir.

Şekil 4.29: Zal Mahmud Paşa Camii görünebilirlik analizi.

Eyüp Zal Mahmut Paşa Camii'nin görünebilirlik analizinden sonra şu veriler elde edilmiştir:

- Haritada görüldüğü üzere kıyıya yakın bölge olan Feshane bölgesinde görünebilirlik yüksek dereceye yakın bir seviyededir.
- Zal Mahmud Paşa Camii'nin bulunduğu alanın çevresi genellikle orta seviye bir görünürlük oranı olan açık mavi rengindedir. Yapıyı belirginleştirmek için yapılan dairenin alanından dolayı o bölge düşük olarak nitelendirilen lacivert renge sahiptir.
- Zal Mahmud Paşa'nın panoramik fotoğrafına (Şekil 4.30) bakıldığında yapının yürüyerek görünebilirliğinin yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

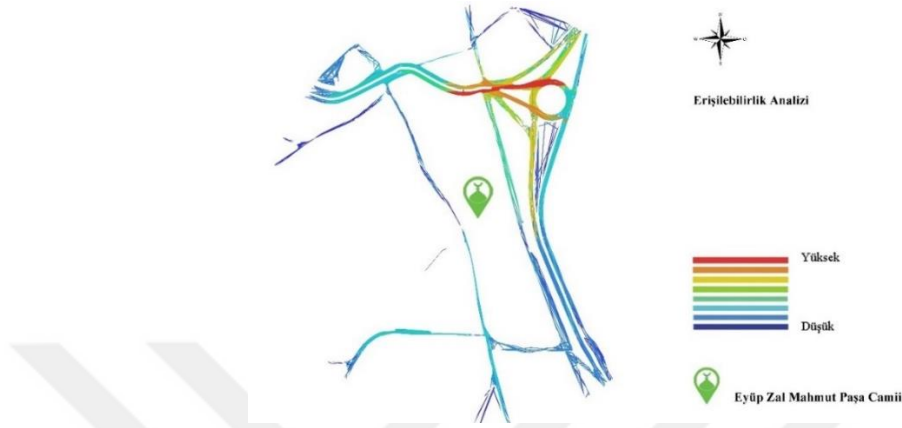

Şekil 4.30: Zal Mahmud Paşa Camii panoramik görünüm (Yandex Panorama).

- Yapı aynı zamanda kentsel peyzaj ve doğal alanlarla entegre bir şekilde konumlanmıştır.
- Panoramik görünümde yapı ve kentsel peyzaj alanları renklendirme ve gölgelendirme çalışmaları yapılarak vurgulanmıştır.

Yapı için yapılan erişilebilirlik analizinden (Şekil 4.31) sonra şu bilgiler elde edilmiştir:

- Çevreden geçen anayolların ve yan yolların tam ortasında kalan Zal Mahmut Paşa Camii'ne erişilebilirlik biraz daha orta seviyede yapılabilmektedir.

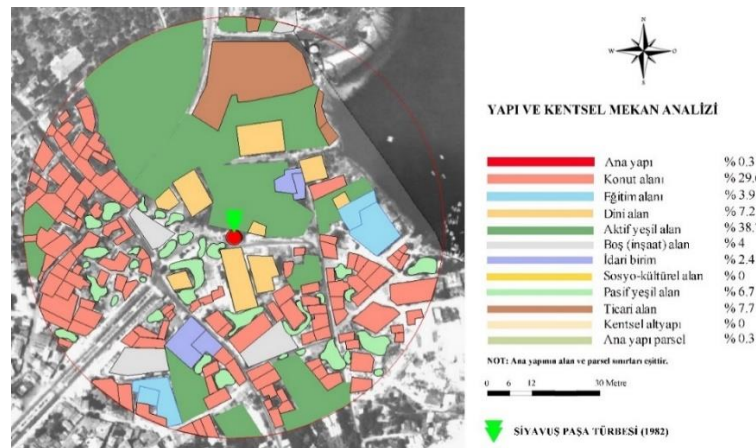
Şekil 4.31: Zal Mahmut Paşa Camii erişilebilirlik analizi.

- Erişilebilirliğin yoğun olduğu döner kavşak kısmına biraz uzak ve arada kalan bir bölgede olması dolayısıyla açık mavi ve lacivert renklerde bulunan orta seviyede bir erişilebilirlik sonucu elde edilmiştir.

4.2.3 Siyavuş Paşa Türbesi

4.2.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Siyavuş Paşa Türbesi için öncelikle 1982 yılı bölge analizi (Şekil 4.32) yapılmıştır.

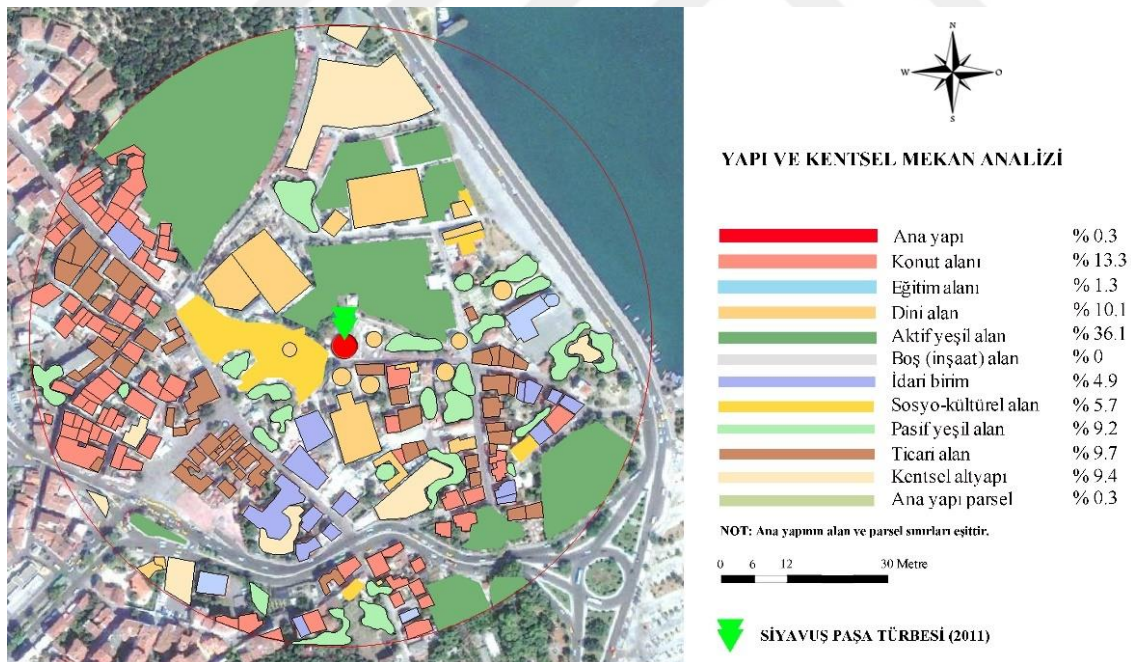
Şekil 4.32: Siyavuş Paşa Türbesi 1982 yılı bölge analizi.

İstanbul'un Eyüp ilçesinde Camii Kebir Sokak'ta bulunan Siyavuş Paşa Türbesi dönem analizi için 1982 – 2011 ve 2020 yılları hava fotoğraflarından yararlanılmıştır.

1982 yılı için analiz şu şekildedir:

- Yapı parsel sınırları küçük bir alan kaplayan Siyavuş Paşa Türbesi seçilen bölgenin yalnızca %0.3'ünü kaplamaktadır.
- Yapı çevresinde yüksek bir yüzdede aktif yeşil alan bulunmaktadır. Bu alanın yüzdesi %38.7'dir.
- Bölgenin kuzey kısmında yine yüksek sayılabilecek bir alan kaplayan ticari alanlar bulunmaktadır. Yüzdesi 7.7'dir.
- Eğitim alanları %3.9'luk bir alan kaplarken, dini alanlar 7.2'lik bir yüzdeye sahiptir.
- Dönemde pasif yeşil alanlar %6.7 orana sahiptir. Bölgenin kentsel peyzaj oran toplamı böylece %45.4 olarak ortaya çıkmıştır.

Siyavuş Paşa Türbesi, İstanbul'un Eyüp ilçesinde Eyüp Sultan Meydanı'na yakın bir bölgede bulunur. 2011 yılı (Şekil 4.33) için bölgede yapılan analiz sonuçları şu şekildedir:

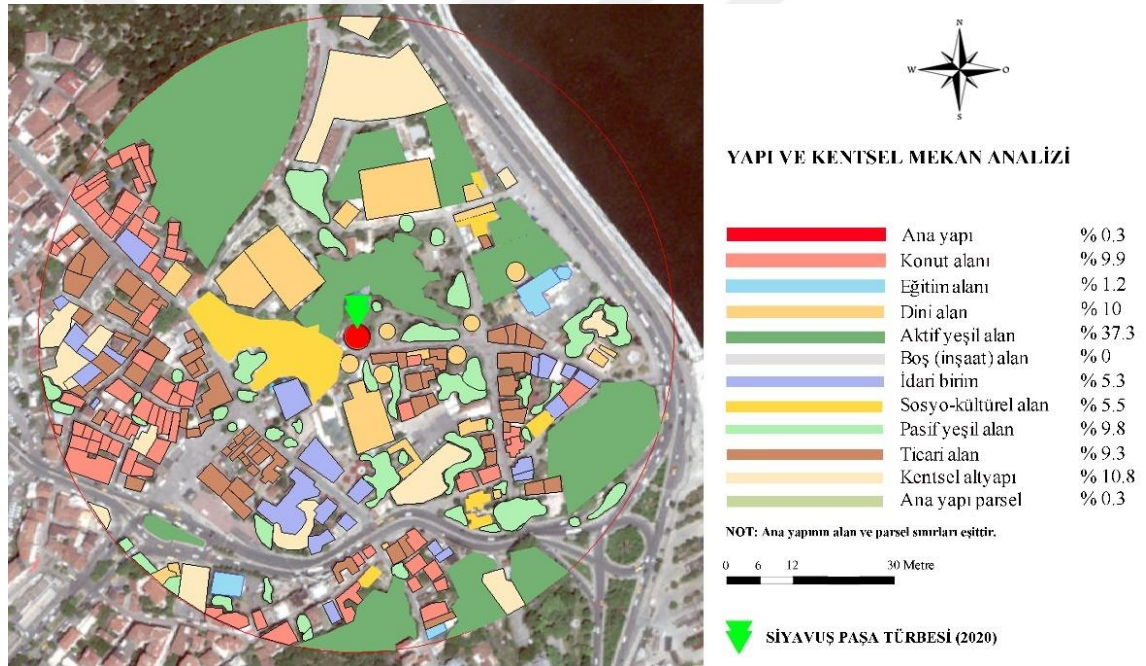
Şekil 4.33: Siyavuş Paşa Türbesi 2011 yılı bölge analizi.

- Yapı parseli ve alanının kapladığı yer eşittir. Bu alan alınan 250 metrelik bölgeye oranlandığında %0.3'lük bir dilime denk gelmektedir.

- Yapı, Eyüp Sultan Meydanı'na son derece yakın bir alandır. Bu da yapının merkeziliğini arttırmaktadır.
- Yapının kuzey kısmında büyük bir alanın aktif yeşil alana ayrıldığını görmekteyiz. Bu alan ve diğer aktif yeşil alanlar bölgenin %36'sını kaplamaktadır.
- Bölgenin geri kalanında konut alanları, ticari alanlar, kentsel altyapı bölgeleri ve dini alanlar hemen hemen eşit yüzdelere sahiptir.
- Bölgedeki eğitim alanları %1'de kalmış yine bölgedeki idari birimler de %4.9 gibi düşük bir oranda kalmıştır.

Siyavuş Paşa Türbesi 2020 yılı (Şekil 4.34) bölge analizi ile şu veriler elde edilmiştir:

- Bölge genelinde 9 yıllık süreç boyunca çok fazla değişim gözlenmemekle birlikte konut alanlarında %3'lük bir azalma görülmektedir.

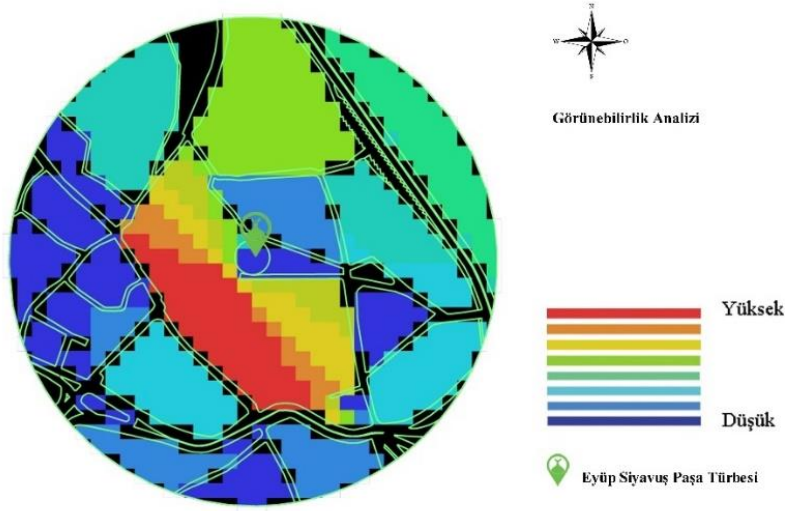

Şekil 4.34: Siyavuş Paşa Türbesi 2020 yılı bölge analizi.

- Aktif yeşil alan ve altyapı birimlerinde de ufak da olsa bir artış gözlemlenmiştir.
- Eğitim alanlarında %0.1'lik bir azalış gözlemlenirken, İdari birimlerde %0.4'lük bir artış belirlenmiştir. Yine sosyo-kültürel alanlarda da %0.2'lik bir azalış bulunmaktadır.

4.2.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Siyavuş Paşa Türbesi için yapılan görünebilirlik analizi Şekil 4.35’de gösterilmiştir.

Şekil 4.35: Siyavuş Paşa Türbesi görünebilirlik analizi.

Siyavuş Paşa Türbesi görünebilirlik analizi için şu bilgiler verilebilir:

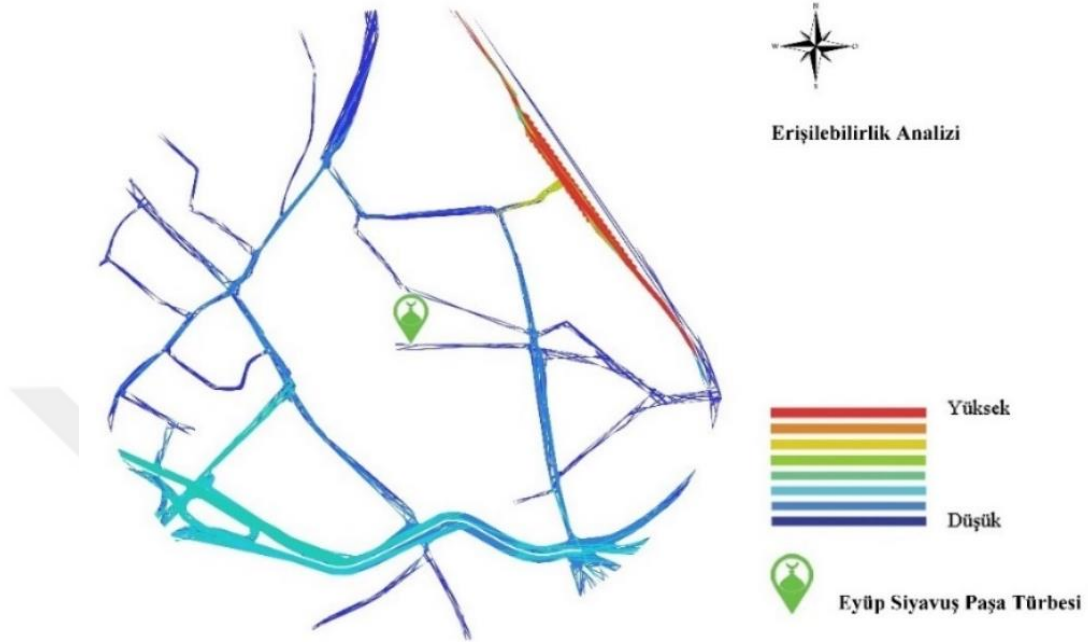
- Yapı, konum olarak Eyüp Sultan Meydan bölgesine yakın, merkezi bir konumda olmasından dolayı çevre alanları erişilebilirlik oranları yüksek seviyeye yakındır.
- Panoramik görünüme (Şekil 4.36) bakıldığında yapı her ne kadar meydana yakın olsa da arada kalan bölgede olması ve kapladığı alan itibariyle küçük bir yer kaplamasından dolayı görünebilirliği düşük seviyededir.

Şekil 4.36: Siyavuş Paşa Türbesi panoramik görünüm (Yandex Panorama).

Erişilebilirlik (Şekil 4.37) konusunda ise;

- Yapıya erişim meydana ulaşan yoldan yapılmaktadır. Ancak bu yol ana yol veya bir cadde olmamasından dolayı erişilebilirlik düşük seviyede görülmektedir.

Şekil 4.37: Siyavuş Paşa Türbesi erişilebilirlik analizi.

- Yapının bulunduğu sokak dar ve ara sokaktır. Bu yüzden yapı her ne kadar meydana yakın olsa da erişilebilirlik analizinde mavi ve lacivert renkleriyle belirtilmiştir.

4.3 Fatih

Fatih ilçesinde incelenecek dört farklı yapı bulunmaktadır. Bu yapılar: Şehzade Mehmet Camii, Rüstem Paşa Medresesi, Süleymaniye Camii ve Rüstem Paşa Camii'dir.

4.3.1 Şehzade (Şehzadebaşı) Mehmet Camii

4.3.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Tarihi Yarımada içerisinde bulunan Fatih ilçesindeki Şehzade Camii analizi için 1982 – 2011 ve 2020 yılları hava fotoğraflarından faydalanılmıştır.

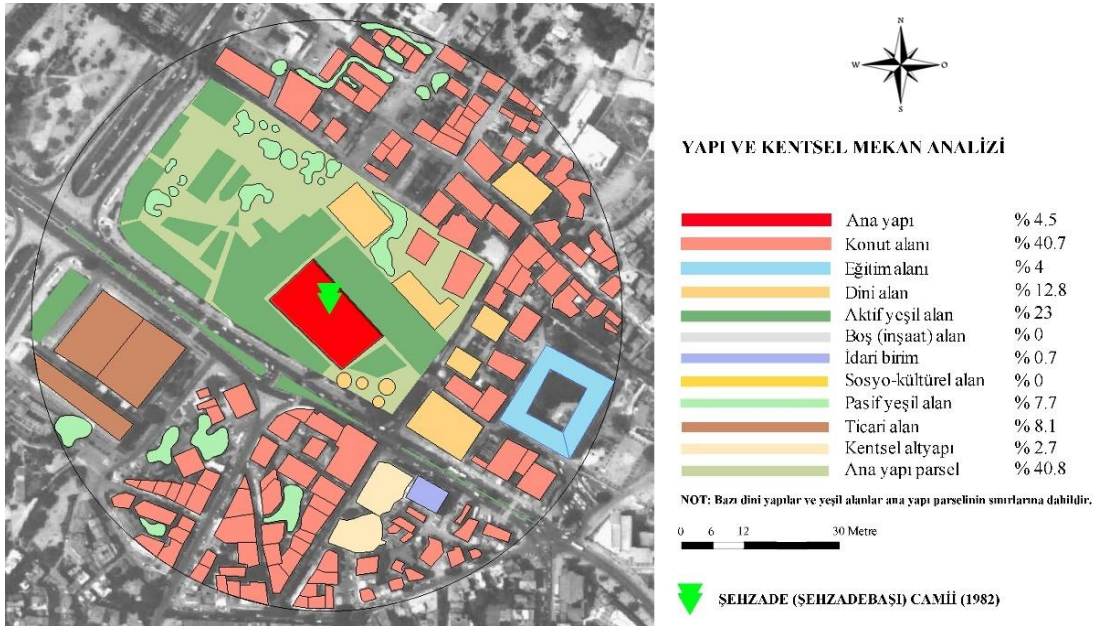
Hava fotoğrafları Türkiye haritası altlığına coğrafi referans yöntemiyle yerleştirilmiştir. Referans noktalarının daha net belirlenebilmesi için birden fazla hava

fotoğrafi kullanılmış ve yerleştirme buna uygun bir şekilde yapılmıştır (Şekil 4.38). Bu kullanım her yapı analizi için kullanılmıştır.

Şekil 4.38: Şehzade Camii Türkiye haritası altlığı üzerinde coğrafi referansı.

Şehzade Camii Tarihi Yarımada'nın en önemli yapılarından biridir. Mimar Sinan'ın çıraklık eserim dediği camii, adını kendi isminden almış olan Şehzadebaşı Caddesi üzerinde yer alır. Şehzade Camii için önce 1982 yılı analizi (Şekil 4.39) yapılmıştır.

Şekil 4.39: Şehzade Camii 1982 yılı bölge analizi.

Şehzade Camii için 1982 yılı analizi:

- Şehzade Camii parsel olarak oldukça büyük bir alanı kaplamaktadır. Bölgenin %40.8'lik bir kısmını oluşturan yapı parselinin içerisinde Şehzade Camii dışında aktif yeşil alanlar, bazı konut alanları ve dini alanlar da bulunmaktadır.
- 1982 yılında yapı parseli dışındaki alanda konut alanları %40'ı kaplayan belirgin bir alana sahiptir.
- Şehzade Camii'nin 1900'lü yıllarda çekilen fotoğrafına (Şekil 4.40) da bakıldığında çevresinde konut alanlarının fazlalıkla yer kapladığını görebiliriz. Ayrıca yine farklı dini alanlar da Şehzade Camii çevresinde konumlanmıştır.

Şekil 4.40: Şehzade Camii 1900'lü yıllar (Url 10).

- Yine bölgedeki dini alanlar ve aktif yeşil alanlar da %12.8 ve %23'lük bir alan kaplamaktadır.
- Bu dönemde ticari alanlar %8'lik bir alana sahiptir.

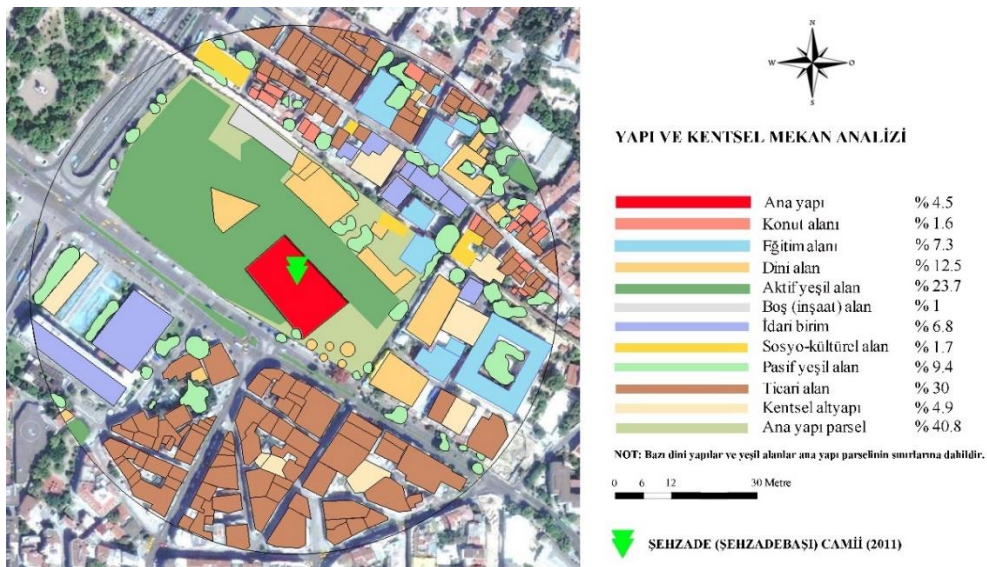
- Pervititch haritasına (Şekil 4.41) bakıldığında yapı parseli ve yapılar net bir biçimde görülmektedir. Parsel içerisinde Şehzade Camii dışında yoğun bir yeşil alan ve Şehzade Medresesi bulunmaktadır.

Şekil 4.41: Şehzade Camii Pervititch haritası (Url-11).

- Yine Pervititch haritasında çevredeki alanların konut alanları ve birkaç adet de yurt olduğu görülmektedir.

Şehzade Camii için 1982 yılından sonra 2011 yılı analizi (Şekil 4.42) yapılmıştır.

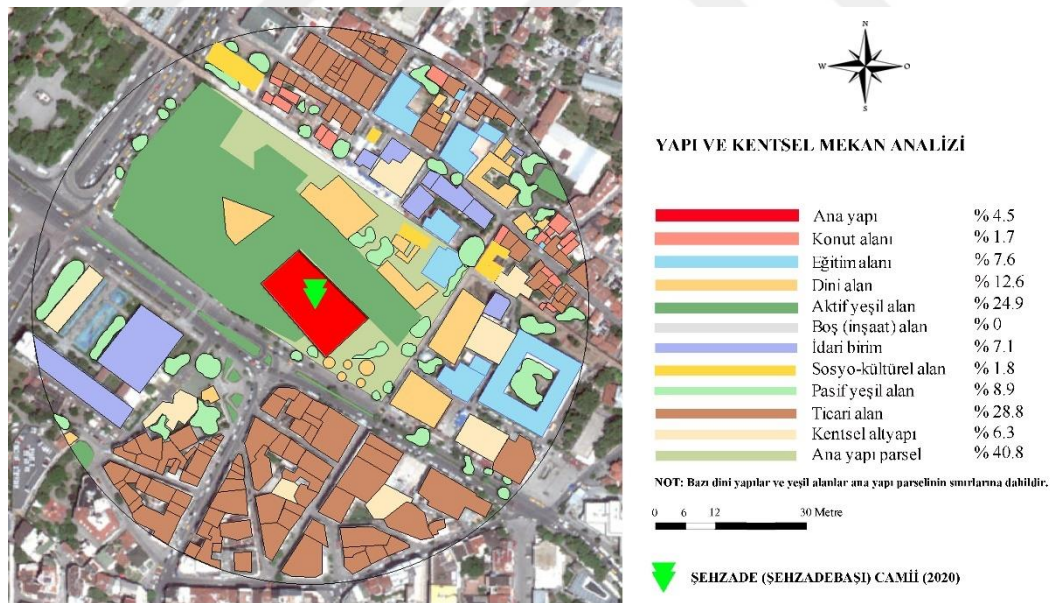
Şekil 4.42: Şehzade Camii 2011 yılı bölge analizi.

Şehzade Camii için 2011 yılında şu gibi değişimler yaşanmıştır:

- Bölgede 1982 yılına oranla büyük bir değişim yaşanmıştır. Bölgede tarihi yapıların fazlalığı nedeniyle kent ağırlıklı olarak ticarete yönelmiştir.
- Konut alanlarının neredeyse tamamı değişim göstermiş ve ticari alanlar yoğun bir artışla %30'a yükselmiştir. Şehzade Camii çevresinde genellikle ticari alan olarak oteller sıralanmıştır.
- Bölgedeki kentsel peyzaj alanları hemen hemen aynı kalmıştır.
- Yine bölgedeki eğitim alanları da 1982 yılına oranla %3'lük bir artış göstererek %7.3 oranına yükselmiştir.
- Genel olarak baktığımızda konut alanlarının değişime uğrayıp ticarileşme sonucunda ticari yapıya çevrildiğini görmekteyiz.

2020 yılı (Şekil 4.43) için değişimler şu şekildedir:

- Yapılan analizlerde 2011 ve 2020 yılları arasında bölgede yaşanan değişimin pek fazla olmadığı görülmektedir.

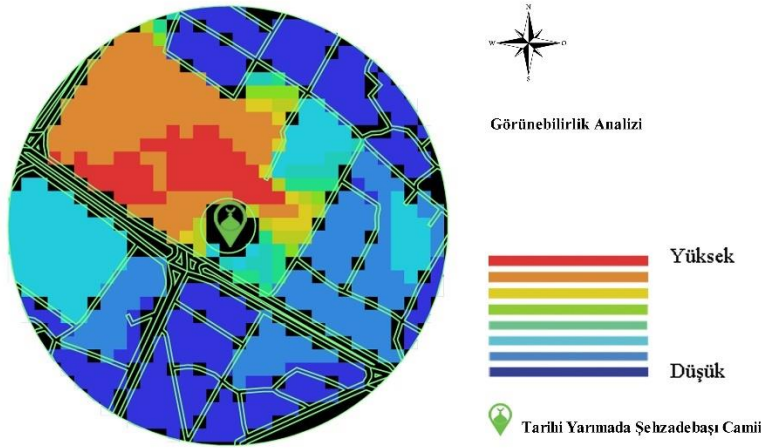
Şekil 4.43: Şehzade Camii 2020 yılı bölge analizi.

- Kentsel altyapı ve idari birimlerde bir artma aynı zamanda da ticari alanlarda düşük bir azalma miktarı belirlenmiştir.

4.3.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

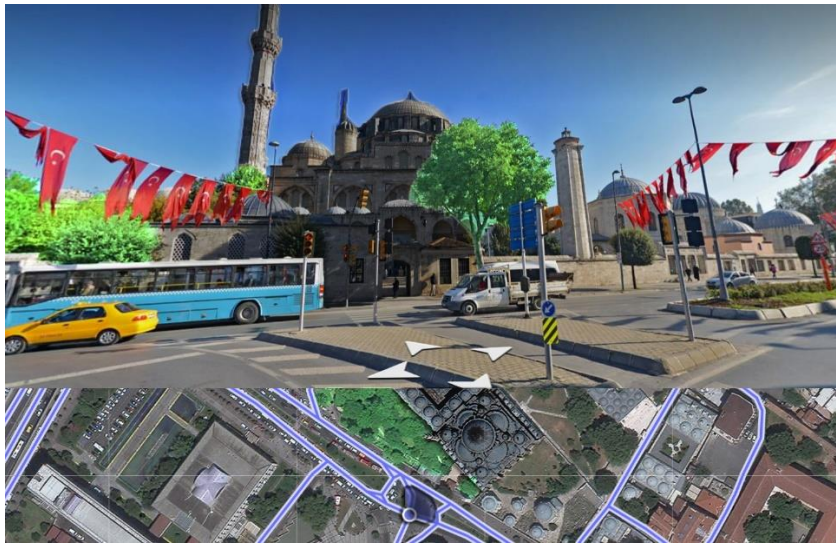
Fatih'te bulunan Şehzade Camii için yapılan görünebilirlik analizi (Şekil 4.44) sonucunda şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Yapı, Fatih bölgesinin önemli alanlarından birinde bulunmaktadır ve parsel alanı olarak da oldukça büyük bir alanı kaplamaktadır.

Şekil 4.44: Şehzade Camii görünebilirlik analizi.

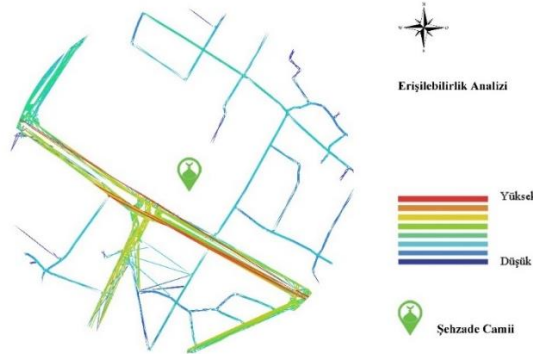
- Bölgede Süleymaniye Camisi ile beraber semtin önemli çekim noktalarından olan Şehzade Camii, kentin silüetine de önemli derecede etki etmektedir (Şekil 4.45).

Şekil 4.45: Şehzade Camii panoramik görünüm (Yandex Panorama).

- Yapı ve çevresinin görünebilirliği turuncu ve kırmızı renklerden de anlaşılabilirliği üzere yüksek seviyededir. Dikkat çekici bir noktada bulunan yapı, merkezilik ve çekim noktası olma açısından da önemli bir yer taşımaktadır.

Yapının erişilebilirlik analizi Şekil 4.46’da gösterilmiştir.

Şekil 4.46: Şehzade Camii erişilebilirlik analizi.

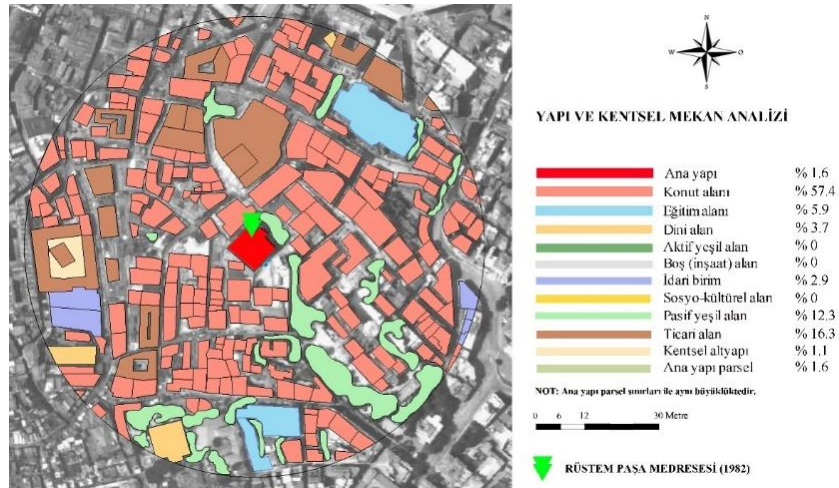
Yapıya erişilebilirlik açısından baktığımızda:

- Yapı, Şehzadebaşı Caddesi üzerinde yoğun denebilecek bir bölgede bulunmaktadır ve erişim buradan yapılabilir. Dolayısıyla analizlerde de bu yapı için erişilebilirlik seviyesi yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Yine aynı şekilde orta seviye erişim de sağlanabilmektedir.

4.3.2 Rüstem Paşa Medresesi

4.3.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Rüstem Paşa Medresesi için öncelikle 1982 yılı bölge analizi (Şekil 4.47) yapılmıştır.

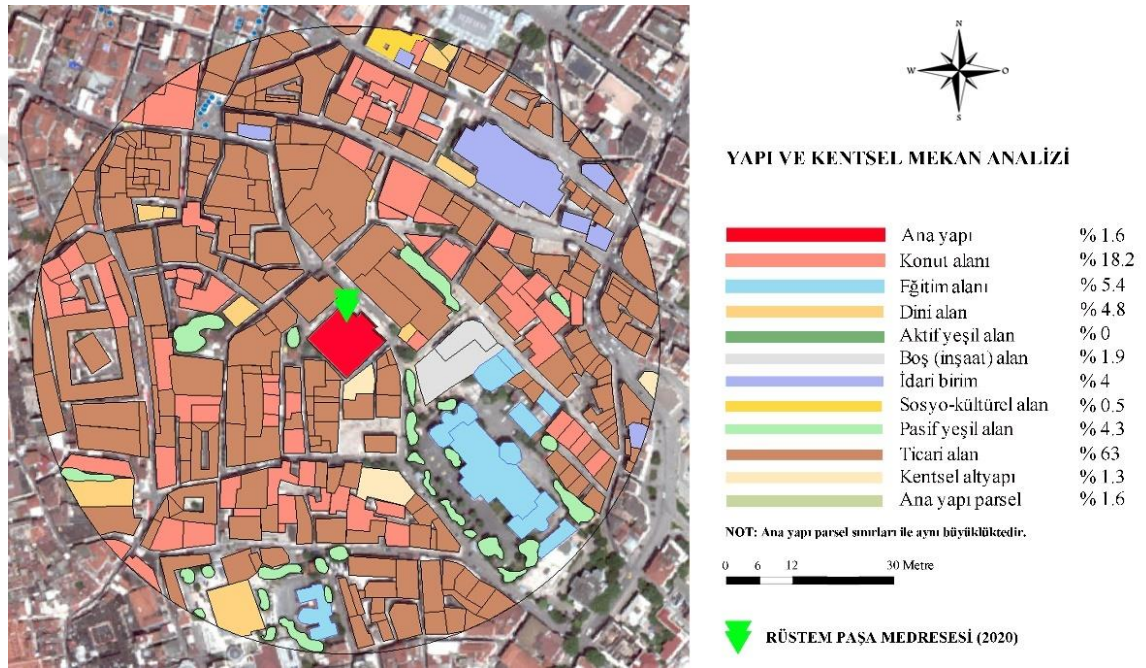

Şekil 4.47: Rüstem Paşa Medresesi 1982 yılı bölge analizi.

- Ticari alanlar dışında bir miktar artış da pasif yeşil alanlarda görülmüştür.
- Konut alanları, ticari alanlar ve pasif yeşil alanlardaki değişimin dışında diğer alanlar hemen hemen aynı kalmıştır.

Rüstem Paşa Medresesi için 2020 yılı (Şekil 4.49) bölge analizi:

- 2011 yılındaki ticari alan artışından sonra 2020 yılında da ticari alanlardaki artış az da olsa devam etmektedir. Bu dönemde ticari alan yüzdesi %59.6'dan %63'e yükselmiştir.

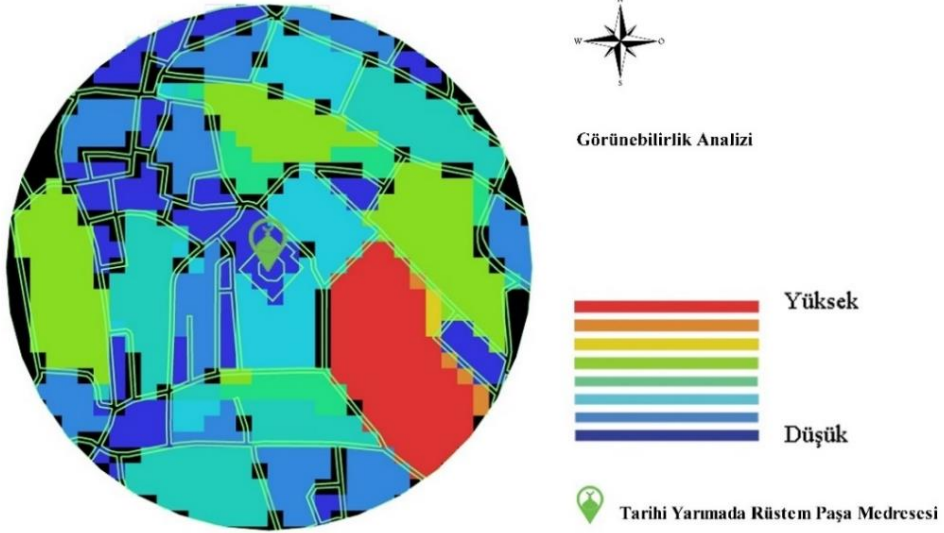
Şekil 4.49: Rüstem Paşa Medresesi 2020 yılı bölge analizi.

- Diğer birimler hemen hemen aynı kalmış olup boş alanlar ve idari birimler bir miktar artış göstermiştir.

4.3.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Rüstem Paşa Medresesi görünebilirlik (Şekil 4.50) analiz verileri:

- Medrese, konum olarak Fatih ilçesinin iç kısımlarında bulunmaktadır ve yapının parsel ve sınırları da çok fazla alanı kaplamamaktadır.

Şekil 4.50: Rüstem Paşa Medresesi görünebilirlik analizi.

- Tarihi bir semtte yer almasına rağmen bir cadde veya anayol üzerinde bulunan bir yapıya oranla görünebilirlik seviyesi düşüğe yakın orta seviyededir.
- Panoramik görünümüne (Şekil 4.51) bakıldığında Rüstem Paşa Sokağı'nda bulunan yapı, çevresindeki görünebilirlik oranı orta seviyeye yakın bir şekilde oluşmuştur.

Şekil 4.51: Rüstem Paşa Medresesi panoramik görünüm (Yandex Panorama).

Rüstem Paşa Medresesi erişilebilirlik (Şekil 4.52) analizi:

- Yapı, bulunduğu konum itibarıyla iç kısımlarda yer almaktadır ve bölge parselinin ortasındadır. Yapıyı çevreleyen sokaklar yapıya erişilebilirlik üç farklı yoldan sağlanabilmektedir.

Şekil 4.52: Rüstem Paşa Medresesi erişilebilirlik analizi.

- Bir yoldan erişim yeşil ve sarı çizgilerin gösterdiği üzere yükseğe yakın bir seviyede yapılabilmektedir. Diğer yollardan erişim ise daha çok mavi yani düşüğe yakın olarak göze çarpmaktadır.

4.3.3 Süleymaniye Camii

4.3.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Süleymaniye Camii, Tarihi Yarımada bölgesinin en önemli yapılarından biridir. Sadece bu bölgenin değil Mimar Sinan'ın da yapmış olduğu en büyük eserlerden biridir.

Süleymaniye Camii'nin geçmiş dönem analizleri sırasında 1982 – 2011 ve 2020 haritaları kullanılmıştır. Yine her analiz sırasında yapıldığı gibi hava fotoğrafları Türkiye haritası altlığı üzerine ArcMap programı ile coğrafi referans yöntemi kullanılarak yapılmıştır (Şekil 4.53).

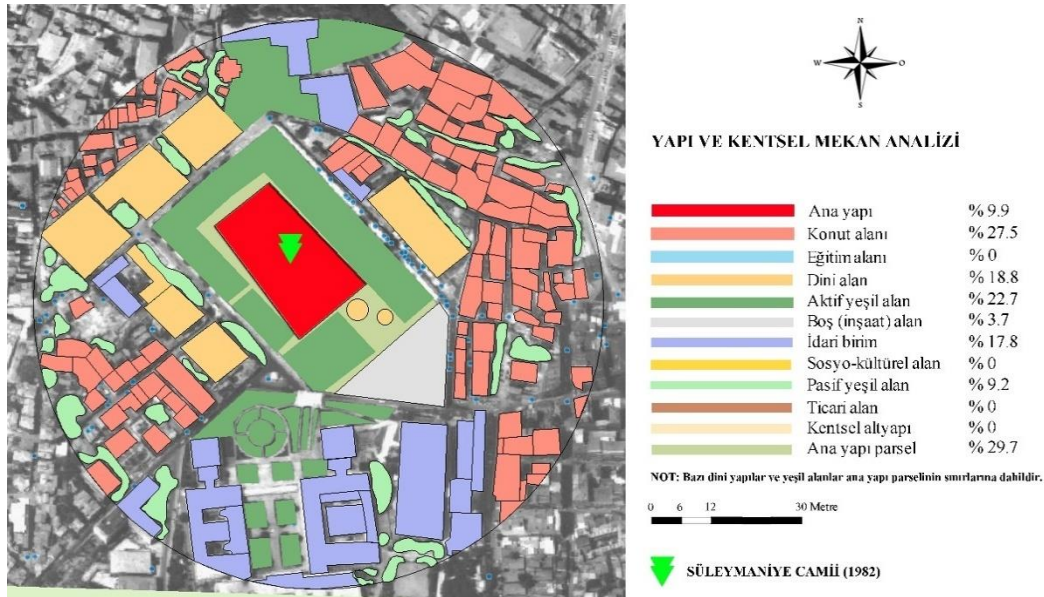

Şekil 4.53: Süleymaniye Camii coğrafi referans yöntemi.

Süleymaniye Camii analizi sırasında geçmiş dönem Alman Mavileri haritaları ve eski fotoğraflardan da gerektiğinde faydalanılmıştır.

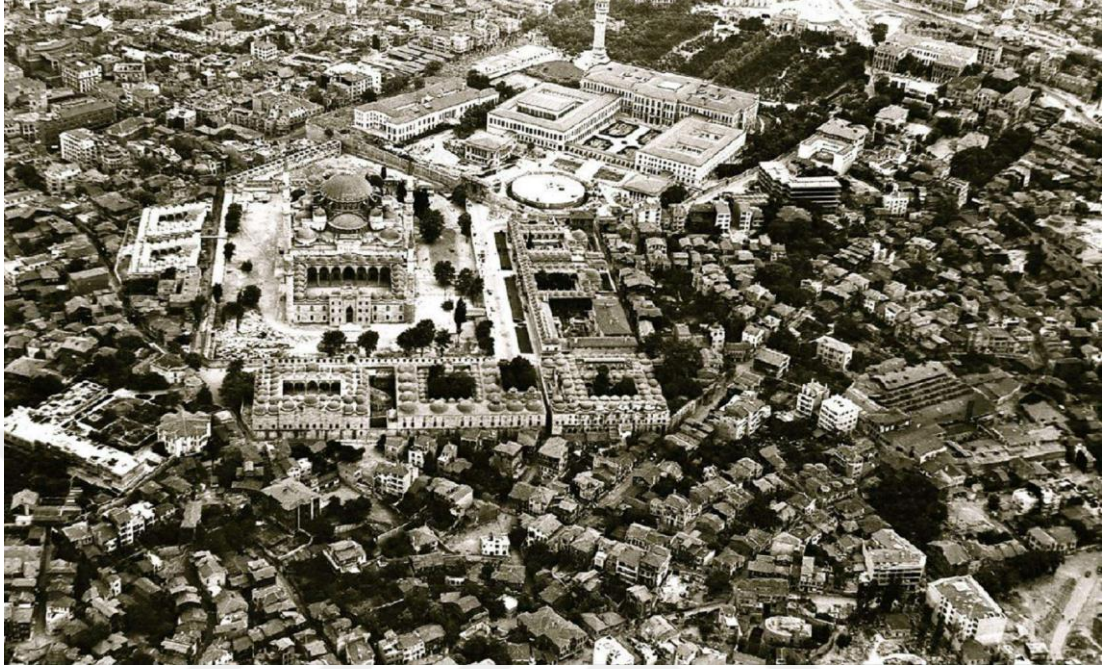
1982 yılı (Şekil 4.54) Süleymaniye Camii analizi:

- Süleymaniye Camii ana parseli bölge alanının %29.7'lik büyük bir bölümünü kaplamaktadır.

Şekil 4.54: Süleymaniye Camii 1982 yılı bölge analizi.

- Bölgedeki eski tarihli fotoğraflar (Şekil 4.55) da incelendiğinde bölgede bulunan konutlar ve diğer yapılar görülebilmektedir. Yapı çevresinde %17.8'lik idari birim alanı bulunmaktadır.

Şekil 4.55: Süleymaniye Camii hava fotoğrafı 1900'lü yıllar (Url-10).

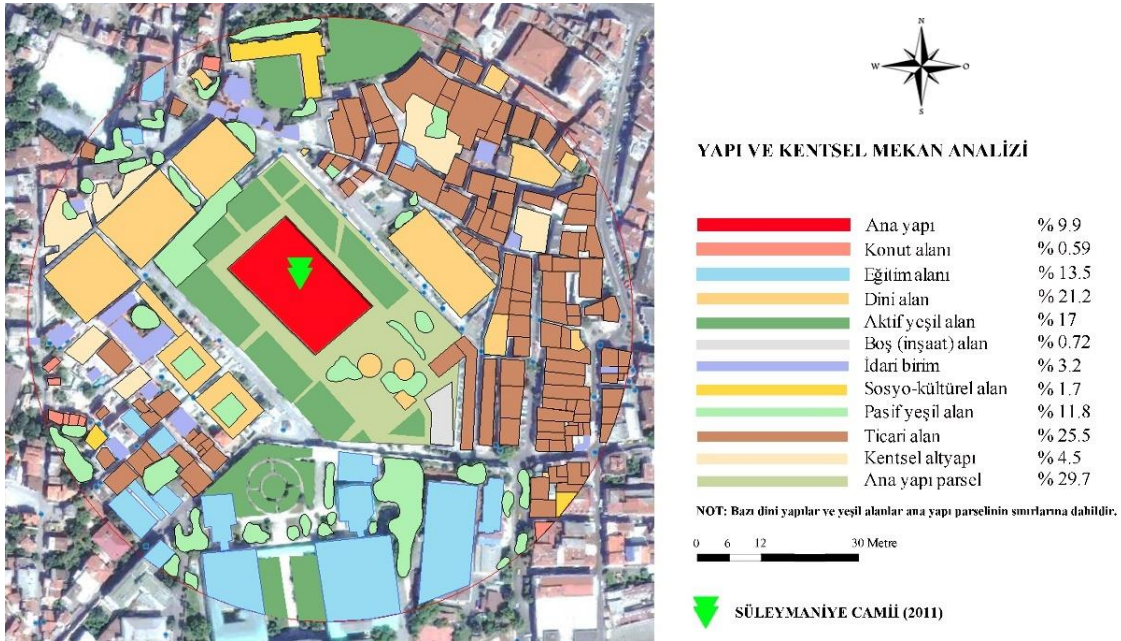
- Ana parsel alanı içerisinde Camii yapısı dışında aktif yeşil alanlar ve diğer dini alanlar da bulunmaktadır. Bu diğer bulunan yapı alanları ana parsel yapının alanına dahil edilmiştir.
- 1982 yılında Süleymaniye çevresinde %27.5'lik bir konut alanı bulunmaktadır.
- Konut alanlarının arasında pasif yeşil alanların varlığı 1982 yılı itibariyle kentsel peyzaja önem verildiğini de bir kez daha göstermektedir. Bu dönemde pasif yeşil alanlar %9.2, aktif yeşil alanlar %22.7 gibi yüksek sayılabilecek yüzdelere sahiptir.
- Bu dönemde bölgedeki dini alanlar bölgenin %18.8'ini kaplamaktadır.
- %3.7'lik bir kısmı da boş bırakılan alanlar oluşturmaktadır.

Süleymaniye'ye ait Alman Mavileri haritasına (Şekil 4.56) baktığımızda Camii parseli çevresinde medreseleri bulunduğunu görüyoruz. Yine güney kısımda yönetim ve belediye alanlarının bulunduğu idari birimler görülmektedir.

Şekil 4.56: Süleymaniye Camii Alman Mavileri haritası (Fatih Bld.).

Süleymaniye Camii için 1982 yılı analizinden sonra 2011 yılı analizi (Şekil 4.57) yapılmıştır.

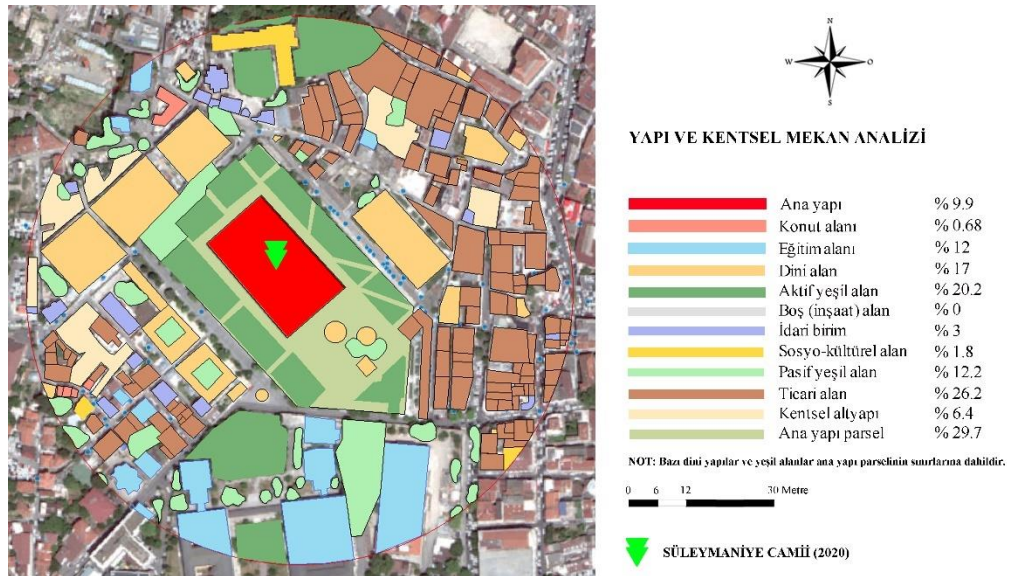
Şekil 4.57: Süleymaniye Camii 2011 yılı bölge analizi.

Süleymaniye Camii 2011 yılı için yapılan analiz:

- Bölgede 1982 yılında %27 olan konut alanı yılların geçmesi ve ticaretin gelişmesiyle ticari alanlara dönüşmüştür.
- Ticari alanlar %25.5'e kadar yükselmiştir. Bunun yanında konut alanları büyük bir düşüşe geçmiştir.
- Yine güney kısımdaki idari birimler eğitim birimlerine dönüşerek eğitim birimlerini %13.5'e yükseltmiş, dini alanlar da %21'e kadar artış göstermiştir.
- Kentsel peyzaj alanları ufak tefek azalma gösterebilir de hemen hemen aynı kalmışlardır.
- Geçmişte bölgedeki kentsel altyapı yüzdesi 0 iken 2011 yılı itibarıyla %4.5 olarak artış göstermiştir.
- Bu dönem için boş/inşaat alanı yüzdesi ise neredeyse yok denecek kadar az olarak %0.72 olarak belirlenmiştir.

Süleymaniye Camii 2020 yılı (Şekil 4.58) analizi:

- 2011 ile 2020 arasındaki değişimlere baktığımızda büyük çaplı bir değişim yaşanmadığını görüyoruz.

Şekil 4.58: Süleymaniye Camii 2020 yılı bölge analizi.

- Dini alanlarda %4'lük bir artış gözlemlenmekte yine aktif yeşil alanlar üzerinde de %3'lük bir artış yaşanmaktadır.

- 1982 yılından günümüze genel bakıldığında zaman içerisinde ticaretin gelişim göstermesiyle birlikte tarihi bölge içerisinde yer alan Süleymaniye Camii çevresi de buna uygun bir şekilde ticari yapıların bulunduğu bir alana dönüşmüştür.

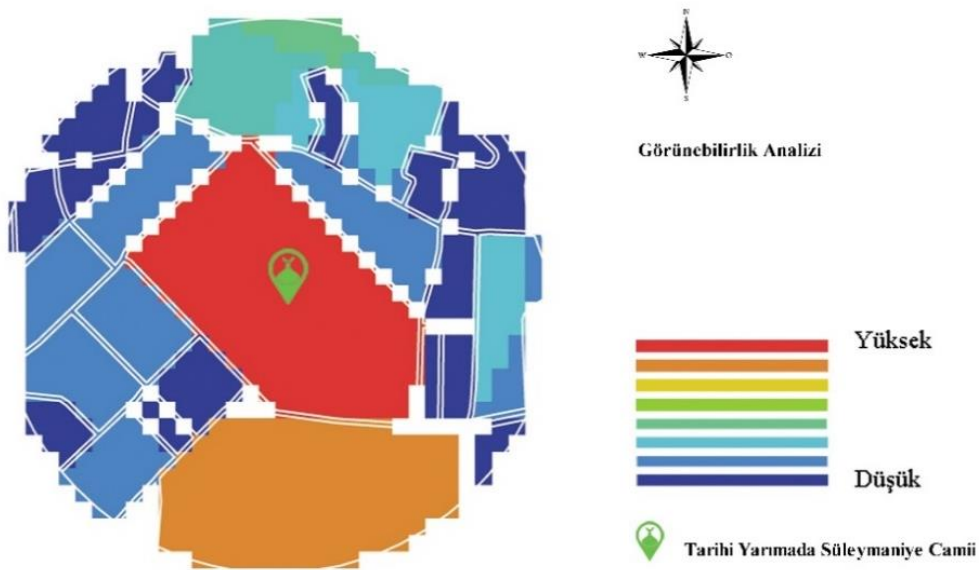
4.3.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Süleymaniye Camii İstanbul'un silüetine en büyük etkiyi yapan yapıların başında gelmektedir. Silüetten görünebilirliğe yaptığı katkı kaydedilen fotoğraflardan (Şekil 4.59) da rahat bir şekilde görülebilmektedir.

Şekil 4.59: Süleymaniye Camii silüetten görünebilirlik.

Süleymaniye Camii için görünebilirlik analizi Şekil 4.60'da gösterilmiştir.

- Süleymaniye Camii bulunduğu konum dolayısıyla merkezi bir çekim noktası olma özelliğini taşımaktadır. Yapılan analiz sonucunda Süleymaniye Camii'nin kapladığı alanın kırmızı renkle kaplandığı görülmüş ve bu doğrultuda görünebilirliğinin yüksek olduğu ortaya konmuştur.

- Yapının kapladığı parsel çok büyük olduğundan farklı yollar kullanılarak yapıya erişebilmek mümkündür. Bu doğrultuda üç farklı yoldan erişilebilirlik kırmızı, turuncu ve sarı yani yüksek değerde gösterilirken, diğer yol mavi yani orta seviyede olarak gözükmektedir.

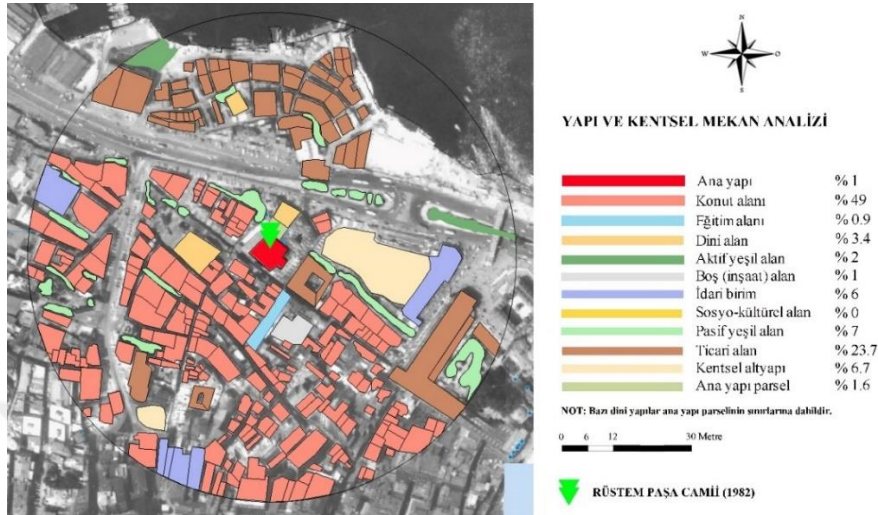

- Süleymaniye Camii hem erişilebilirlik hem de görünebilirlik açısından önemli bir çekim noktası olma özelliğini taşımaktadır. Kent silüetine de etki eden bu yapı, çevresindeki değişimlerin önemli nedenlerinden biridir.

4.3.4.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

99

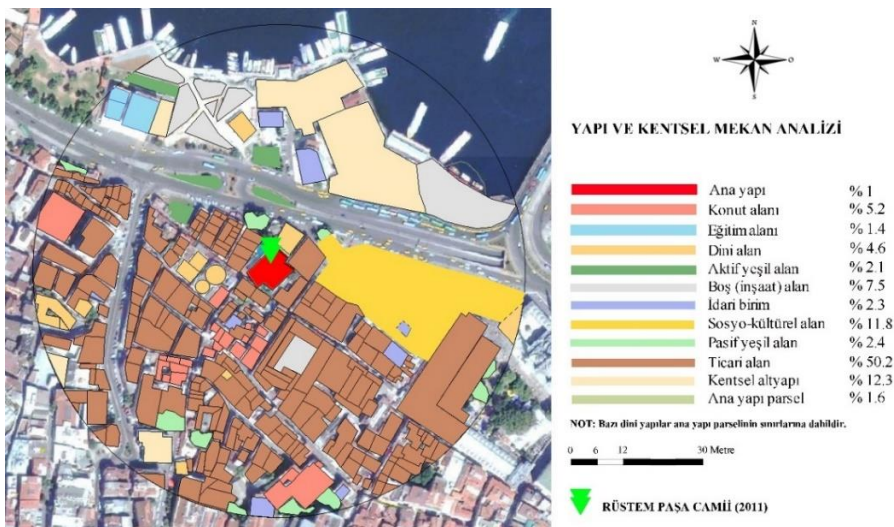
- Ana yapı parseli bölge içerisinde %1.6'lık bir alan kaplamaktadır. Parsel içerisinde Rüstem Paşa Camii'nin dışında başka bir dini yapı da bulunmaktadır.

Şekil 4.62: Rüstem Paşa Camii 1982 yılı bölge analizi.

- 1982 yılına bakıldığında bölgede %49'luk bir konut alanı bulunduğu görülmektedir.
- Denize yakın kısımda %23.7'lik alanı tersane ve fabrika alanlarının bulunduğu ticari alanlar kaplamaktadır.
- Bu alanlar dışında kalan kısımda %6.7 kentsel altyapı, %3.4 dini alanlar, toplam %9 yeşil alanlar ve %6 da idari birimler bulunmaktadır.

Yapı için 1982 yılının ardından 2011 yılı bölge analizi (Şekil 4.63) yapılmıştır.

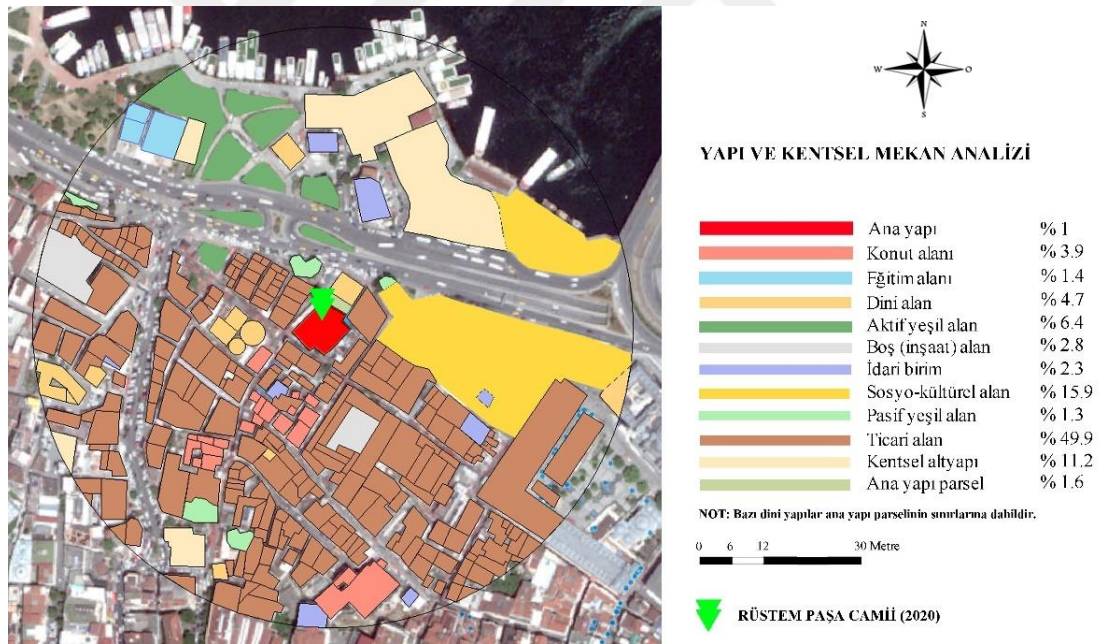
Şekil 4.63: Rüstem Paşa Camii 2011 yılı bölge analizi.

2011 yılı için gözlemlenen değişimler şu şekildedir:

- Hemen hemen her Tarihi Yarımada yapı çevresinde gördüğümüz ticarileşme Rüstem Paşa Camii'nde de gözlemlenmektedir.
- Konut alanların çoğu zaman içerisinde ticaretin ilerlemesiyle ticari alanlara evrilmiş ve ticari alan yüzdesi %50'ye kadar yükselmiştir.
- 2011 yılı itibariyle sosyo-kültürel alanlarda da %11.8'lik bir artış gözlemlenmiştir. Bu alanda bulunan meydan sosyo-kültürel alanların artmasında önemli bir etkindir.
- Yine kentsel altyapı olarak görülebilen otoparklar da iki katı bir artış göstermiştir.

Rüstem Paşa Camii 2020 yılı (Şekil 4.64) değişim analizi:

- 2011 yılında boş alan olarak görünen denize yakın alan 2020 yılında sosyo-kültürel bir alana dönüştürülmüştür. Bu da oranı %15.9'a çıkarmıştır.

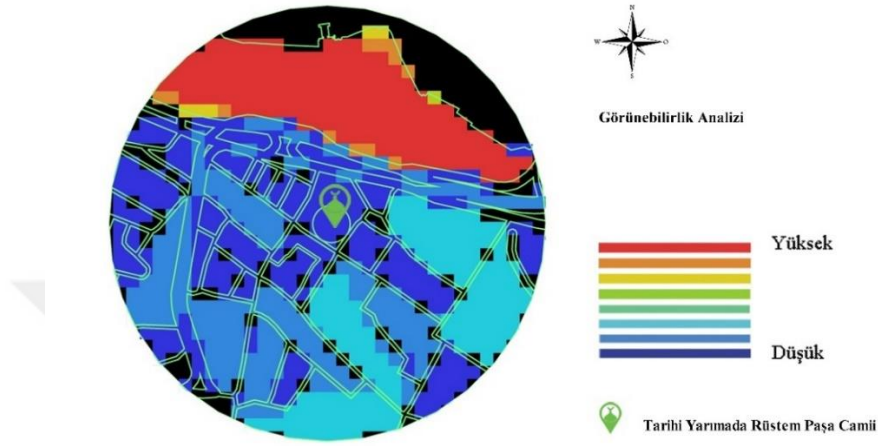
Şekil 4.64: Rüstem Paşa Camii 2020 yılı bölge analizi.

- Diğer alanlarda da gözle görülebilecek çok fazla değişim olmamakla beraber aktif yeşil alanlar %4 oranında artış göstermiştir.

4.3.3.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Rüstem Paşa Camii görünebilirlik (Şekil 4.65) analizi:

- Harita incelendiğinde denize yakın kısımların yüksek derecede görünebilir olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4.65: Rüstem Paşa Camii görünebilirlik analizi.

- Yapının konumuna bakıldığında kıyıdan biraz uzakta olduğunu ve daha iç kısımda konumlandığını görmekteyiz. Bu da yapının görünebilirliğini azaltmaktadır. Lacivert rengin de belirttiği üzere görünebilirliği düşüktür.
- Panoramik görünüme (Şekil 4.66) bakıldığında yapı merkezi bir konumda olmasına rağmen yürüyerek görünebilirliği çok da yüksek bir seviyede değildir.

Şekil 4.66: Rüstem Paşa Camii panoramik görünüm (Yandex Panorama).

Yapının erişilebilirlik (Şekil 4.67) analizi:

- Yapının ana yol üzerindeki erişilebilirliğine bakıldığında yeşil ve sarı renkleri görüyoruz bu da erişilebilirliğin yükseğe yakın bir seviyede olduğunu belirtmektedir.

Şekil 4.67: Rüstem Paşa Camii erişilebilirlik analizi.

- Ara yollar üzerinden bakıldığında ise yeşil renkleri görüyoruz. Bu da orta seviyede bir erişilebilirlik sağlandığını anlatmaktadır.

4.4 Üsküdar

Üsküdar ilçesinde analiz yapılacak üç yapı: Mihrimah Sultan Camii, Atik Valide Sultan Camii ve Şemsi Ahmed Paşa Camii.

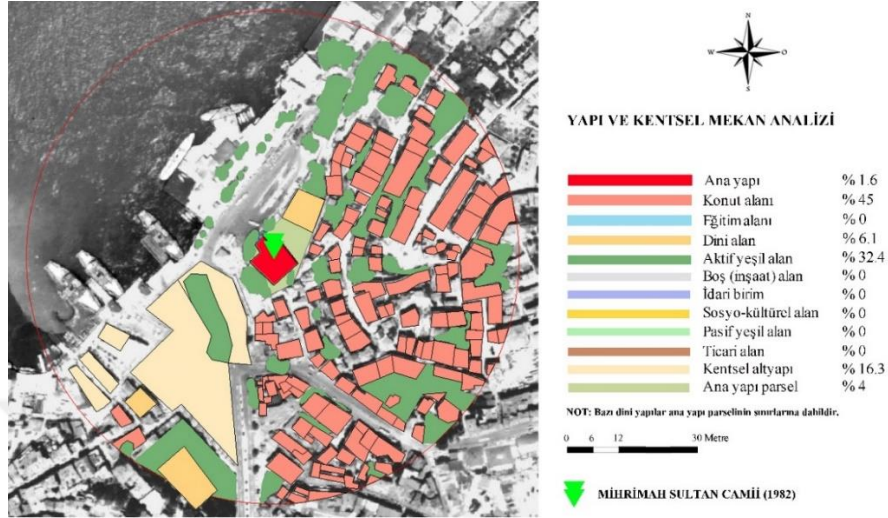
4.4.1 Mihrimah Sultan Camii

4.4.1.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Üsküdar'da bulunan Mihrimah Sultan Camii için 1982 – 2011 ve 2020 yılları hava fotoğrafları kullanılmıştır. Analiz sırasında haritalar georefencing yöntemiyle ArcMap programında incelenmiştir.

Mihrimah Sultan Camii için 1982 yılı (Şekil 4.68) analizi:

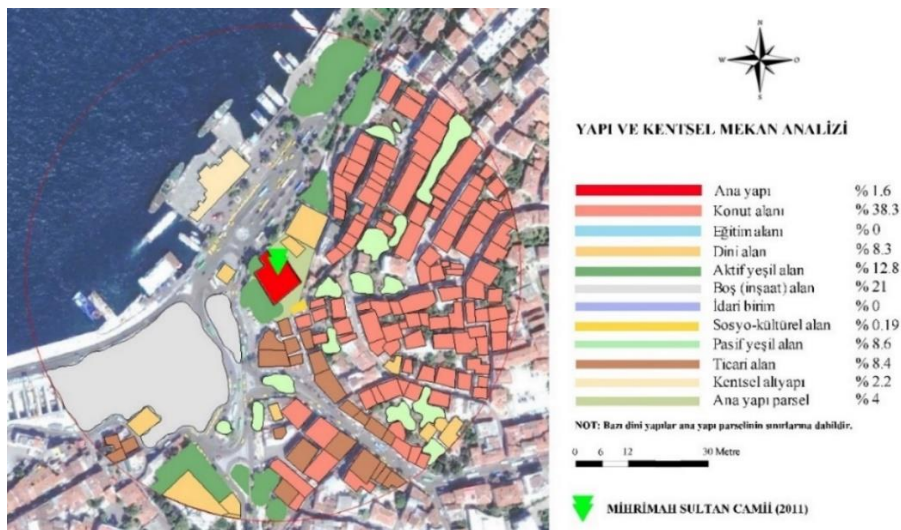
- Mihrimah Sultan Camii parseli içerisinde Camii dışında bir dini yapı daha bulunmaktadır. Ana yapı parseli bölgenin sadece %4'lük bir alanını kaplamaktadır.

Şekil 4.68: Mihrimah Sultan Camii 1982 yılı bölge analizi.

- 1982 yılında %45 gibi büyük çaplı bir alanı konut yapıları oluşturmaktadır.
- %32.4'lük dilimle aktif yeşil alanlar bölgede konut alanlarından sonra en yüksek yüzdeye sahip kısımlardır. Kentsel peyzaj açısından önemli olan yeşil alanlar bu dönemde genellikle konut aralarında ve kıyıya yakın bölgelerde bulunmaktadır.
- Kıyıya yakın olan kısımda %16.3'lük bir kentsel altyapı alanı da bulunmaktadır.

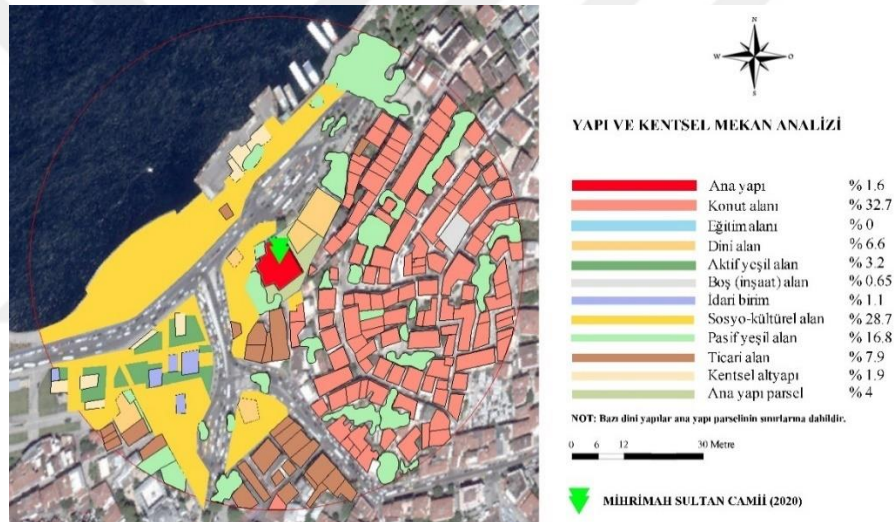
Mihrimah Sultan Camii için 1982 yılının ardından 2011 yılı bölge analizi (Şekil 4.69) yapılmıştır.

Şekil 4.69: Mihrimah Sultan Camii 2011 yılı bölge analizi.

- Tarihi Yarımada bölgesine kıyasla Üsküdar bölgesinde konut alanları %38'lik dilimi korumuş ve yalnız %7'lik bir kayıp yaşamıştır.
- Ticari alanlar %8.4 artmış, 1982 yılında kentsel altyapı olarak değerlendirilen alan 2011 yılında boş inşaat alanı olarak bulunmaktadır.
- Aktif yeşil alanların yüzdesinde %20'lik bir düşüş gözlemlenmektedir. Buna karşın pasif yeşil alanlar %8 artmıştır.

- Konut alanları %38'den %32'ye gerilemiştir. Buna karşın ticari alanlar ise %0.5'lik bir alan kaybetmiştir.

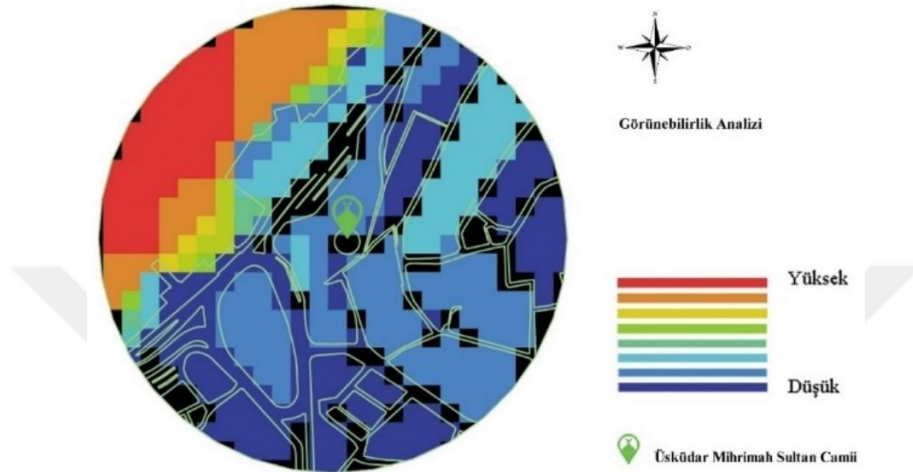
Şekil 4.70: Mihrimah Sultan Camii 2020 yılı bölge analizi.

- Denize yakın kısma bakıldığında kıyı şeridi genişletilmiş ve bu bölgedeki bazı kentsel altyapı alanları sosyo-kültürel alanlara dönüştürülmüştür. Kıyı şeridinin genişlemesiyle oluşan alanlar da yine bu sosyal alanlara dahil edilmiştir.
- 2011 yılında boş inşaat alanı olarak görünen bölüme metro inşaatı yapılmış ve kentsel altyapı sosyal ve yeşil alanla entegre edilerek bölge halkının kullanımına sunulmuştur.
- Genel olarak değişime bakıldığında 2020 yılında yapılan metro inşası ve kıyı şeridi genişlemesi sebebiyle bölgede sosyo-kültürel alanların arttığı ve bu alanların aktif yeşil alanlarla entegre edildiği gözlemlenmiştir.

4.4.1.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Mihrimah Sultan Camii görünebilirlik (Şekil 4.71) analizi:

- Yapı, deniz kıyısına yakın bir bölgededir. Kıyı kenarında kalan kısımların görünebilirlikleri yüksek seviyededir. Fakat Mihrimah Sultan Camii kıyı yapılarına oranla görünebilirliği orta seviyededir ve mavi renkle gösterilmiştir.

Şekil 4.71: Mihrimah Sultan Camii görünebilirlik analizi.

- Panoramik görünüme (Şekil 4.72) bakıldığında yapı, yürüyerek görünebilirlik açısından merkezi bir konumdadır ve çevresindeki kentsel yeşil alan miktarı orta seviyededir.

Şekil 4.72: Mihrimah Sultan Camii panoramik görünüm (Yandex Panorama).

- Yapıya erişim ana yol üzerinden yüksek ve orta seviyede yapılabilir. Ara yollardan ise düşük seviyeye yakın bir erişilebilirlik seviyesi olduğu gözlemlenmektedir.

4.4.2.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

YAPI VE KENTSEL MEKAN ANALİZİ

Ana yapı	% 6,4
Konut alanı	% 28,8
Eğitim alanı	% 2,5
Diini alan	% 7,7
Aktif yeşil alan	% 30
Boş (inşaat) alan	% 18,1
İdari birim	% 0,46
Sosyo-kültürel alan	% 0
Pasif yeşil alan	% 11,7
Ticari alan	% 0,37
Kentsel altyapı	% 0
Ana yapı parsel	% 6,4

NOT: Ana yapı ve aktif yeşil alan yapı parselinin tamamını kapsamaktadır.

0 6 12 30 Metre

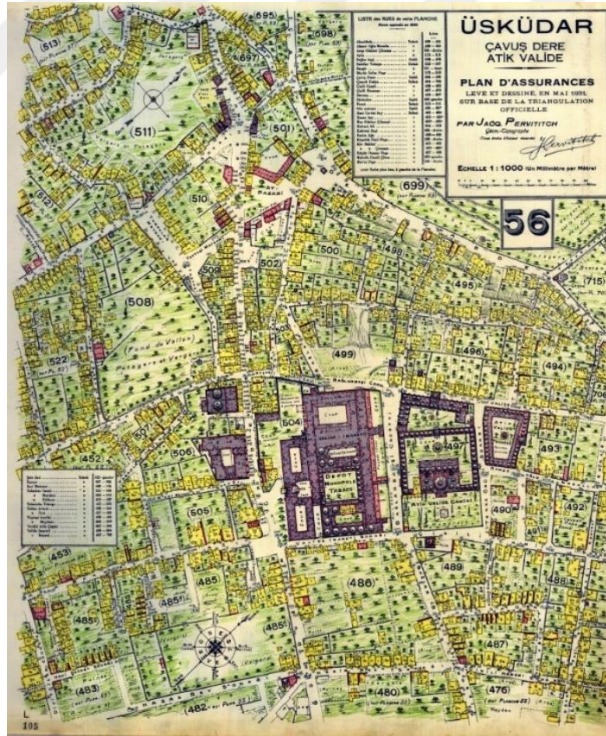
ATIK VALİDE (VALİDE-İ ATIK) CAMİİ (1666)

Şekil 4.74: Atik Valide Sultan Camii 1966 yılı bölge analizi.

Atik Valide Sultan Camii 1966 yılı analizi:

- Camii parsel sınırları içerisinde yapının dışında aktif ve pasif yeşil alanlar ve diğer bazı dini yapılar da bulunmaktadır. Parsel, seçilen bölgenin %6.4'lük bir kısmını kaplamaktadır.
- 1966 yılı dağılımına bakıldığında konut alanlarının %28.8 ile aktif yeşil alanlarla birlikte en çok alana sahip olduğunu görmekteyiz. Aktif yeşil alanların yüzdesi ise 30.
- Konumu itibariyle iç kesimde bulunan Atik Valide Camii'nin kuzey kesimlerine bakıldığında aktif yeşil alanların ve ortada kalan alanın da boş arazi alanı olduğunu görmekteyiz. Bu boş alanın hemen ilerisinde birkaç idari birim bulunmakla birlikte daha ileride yerleşim alanları başlamaktadır.
- Toplamda dini alanlar %7.7, eğitim alanları %2.5, boş alanlar %18.1, idari birimler %0.46 ve ticari alanlar ise %0.37 orana sahiptir.

Atik Valide Sultan Camii için eski Pervititch haritalarına (Şekil 4.75) bakıldığında;

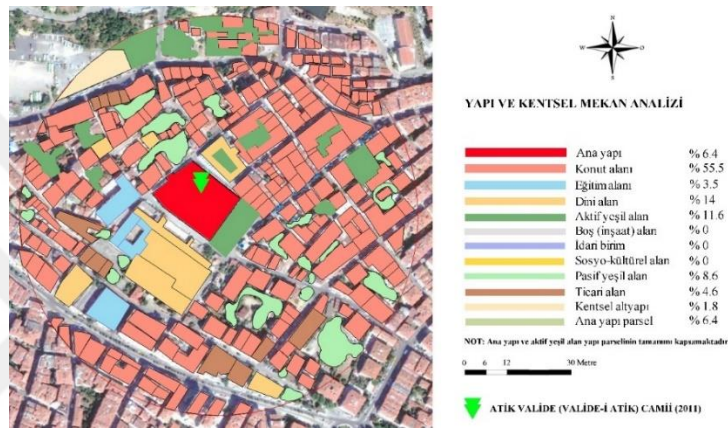
Şekil 4.75: Atik Valide Sultan Camii Pervititch haritası (Url-11).

- Atik Valide Sultan Camii çevresinde bulunan dini yapıları ve bol miktarda bulunan yeşil alanları görmekteyiz.

- Yine caminin bulunduğu sokak üzerindeki ve güney kısımdaki konut alanlarını ve kuzey kısımda 1966 yılında da görebildiğimiz yeşil alanların çokluğunu görmemiz mümkün.
- Yine kuzey kısımda ‘At Pazarı’ diye belirtilen bölümde kırmızı ile işaretlenmiş ticari alanları görebilmek mümkündür.

Atik Valide Sultan Camii için 2011 yılı (Şekil 4.76) analizi:

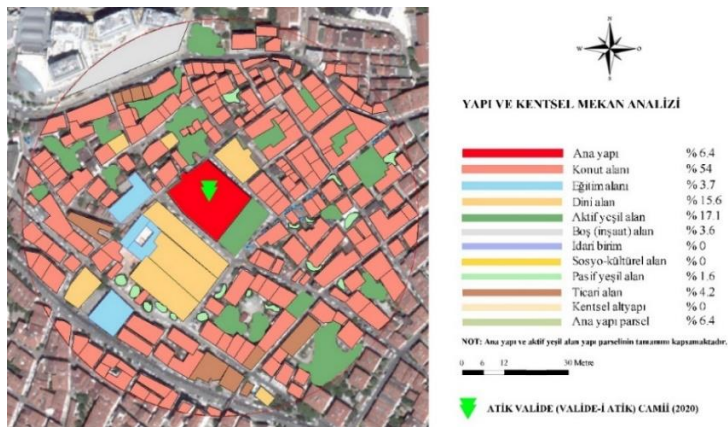
- 2011 yılına baktığımızda 1966 yılına oranla konut alanlarının %28.8’den %55.5’e kadar yükseldiğini görmekteyiz.

Şekil 4.76: Atik Valide Sultan Camii 2011 yılı bölge analizi.

- 1966 yılında kuzeyde bulunan geniş yeşil alanlar 2011'de yerlerini konut alanlarına bırakmıştır. Bu da kentin peyzaj oranına büyük bir darbe vurmuştur. Bu dönemde aktif yeşil alan yüzdesi %30'dan %11.6'ya kadar gerilemiştir.
- Ticari alanlar geçmiş döneme oranla %4'lük bir artış göstermiştir.

Atik Valide Camii için daha sonra 2020 yılı analizi (Şekil 4.77) yapılmıştır.

Şekil 4.77: Atik Valide Sultan Camii 2020 yılı bölge analizi.

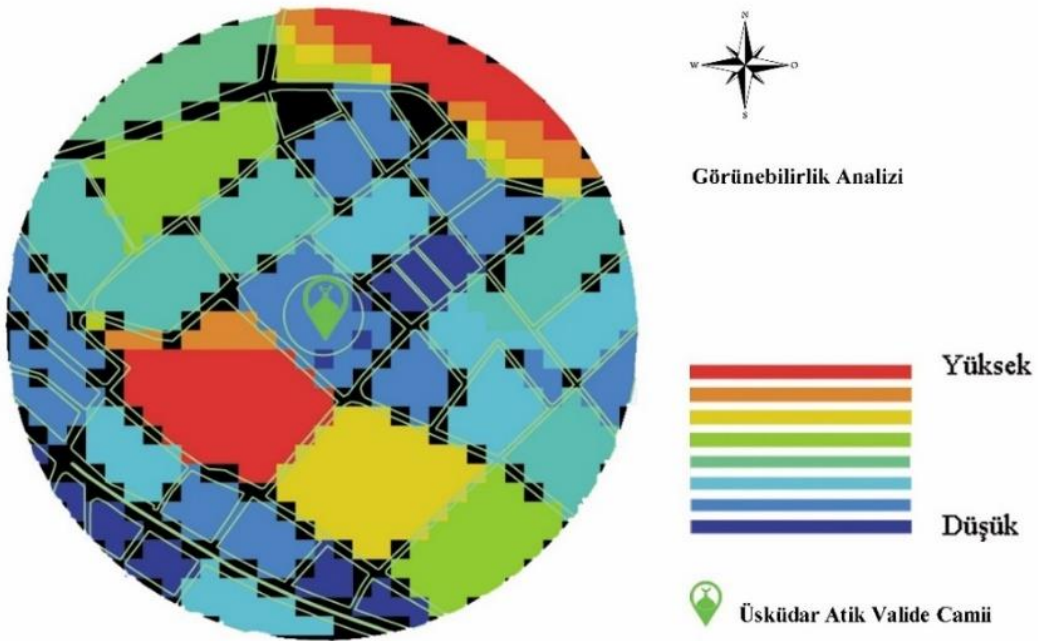
Atik Valide Sultan Camii'nin 2020 yılı analizi için şu bilgiler verilebilir:

- Bu dönemde gözle görülebilir en büyük artış aktif yeşil alanlarda görülmektedir. Aktif yeşil alanlar %11'den %17'ye yükselmiş buna karşın pasif yeşil alanlar %8.6'dan %1.6'ya gerilemiştir.
- Geçmiş dönemlerde kuzey kısımda görülen değişimler yine az da olsa bu dönemde de görülmektedir. 2011 yılında kentsel altyapı ve yeşil alan olan bu kısımlar, 2020'de boş, inşaat alanı olarak göze çarpmaktadır.

4.4.2.2 Harita çizimleri ile mekansal analizlerin oluşturulması

Atik Valide Sultan Camii için görünebilirlik analizi (Şekil 4.78) şu şekilde oluşmuştur:

- Atik Valide Sultan Camii konumu itibariyle Üsküdar bölgesinin iç kesimlerinde, ana yoldan biraz uzak bir kısımda yer almaktadır.

Şekil 4.78: Atik Valide Sultan Camii görünebilirlik analizi.

- İç kesimde yer almasından görünebilirlik seviyesi ana yola daha yakın yapılardan daha azdır. Mavi renkle belirtilen kısma bakıldığında görünebilirlik seviyesinin düşüğe yakın olduğu görülmektedir.

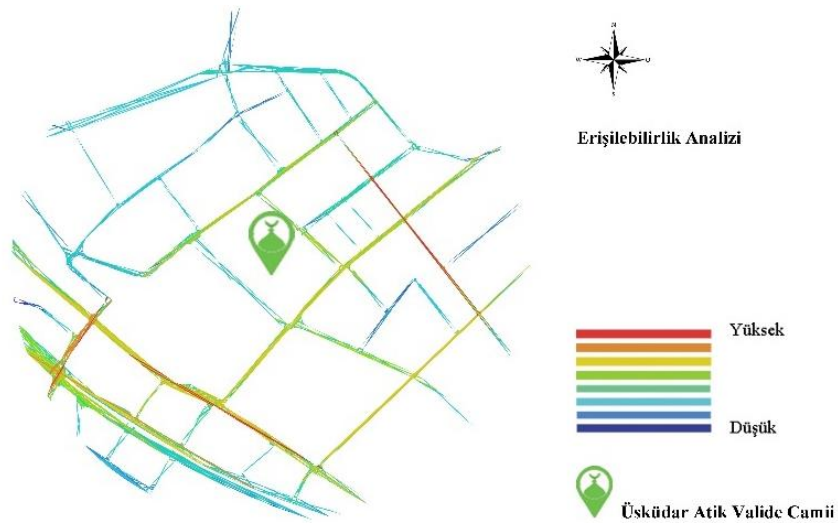
- Panoramik görünümde (Şekil 4.79) ise ara sokaklarda bulunan Atik Valide Camii'nin yürüyerek görünebilirliğinin orta seviyede olduğunu ve çevresinde az da olsa peyzaj alanı bulunduğunu görmekteyiz.

Şekil 4.79: Atik Valide Sultan Camii panoramik görünüm (Yandex Panorama).

Atik Valide Sultan Camii için erişilebilirlik (Şekil 4.80) analizi:

- Üsküdar'da iç kesimlerde yer alan Atik Valide Sultan Camii için genellikle ulaşım ara sokaklar kullanılarak yapılmaktadır. Bu da erişilebilirliğin orta seviyeye biraz daha yakın olmasına neden olmaktadır. Genellikle yeşil ve sarı çizgilerin bulunduğu erişilebilirlik analizinde, dört farklı yoldan biri de mavi renktedir. Oradan yapılan ulaşım biraz daha düşük seviyededir.

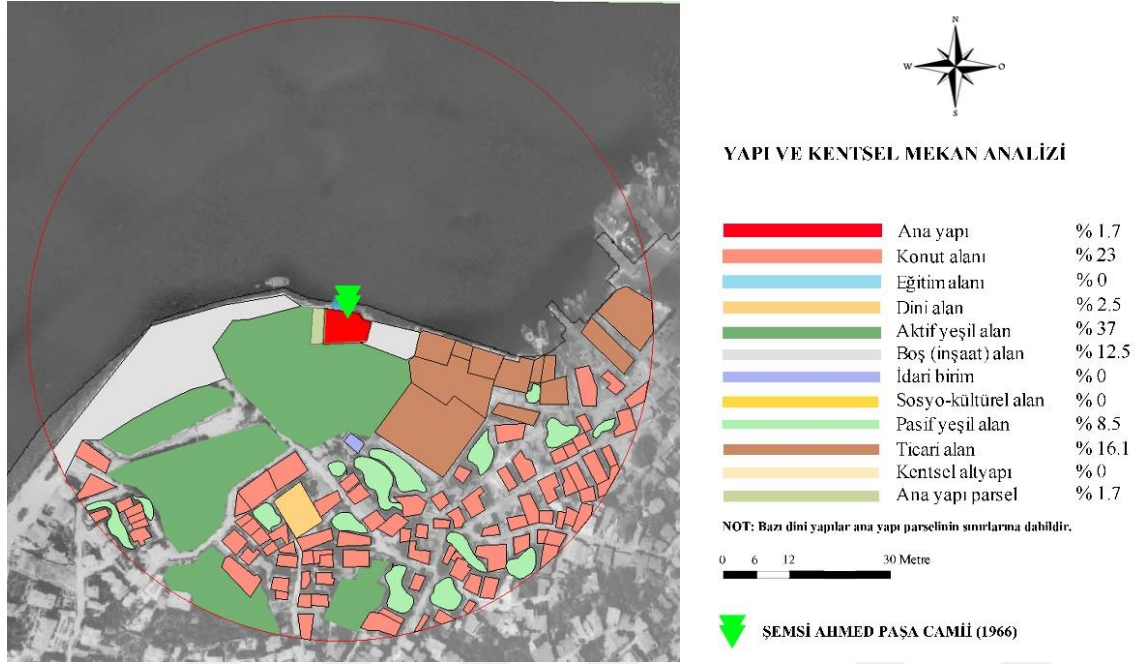

Şekil 4.80: Atik Valide Sultan Camii erişilebilirlik analizi.

4.4.3 Şemsi Ahmed Paşa Camii

4.4.3.1 Hava fotoğrafları ile yapı çevresi değişiminin gözlemlenmesi

Şemsi Ahmed Paşa Camii için öncelikle 1966 yılını baz alan bir analiz (Şekil 4.81) yapılmıştır.

Şekil 4.81: Şemsi Ahmed Paşa Camii 1966 yılı bölge analizi.

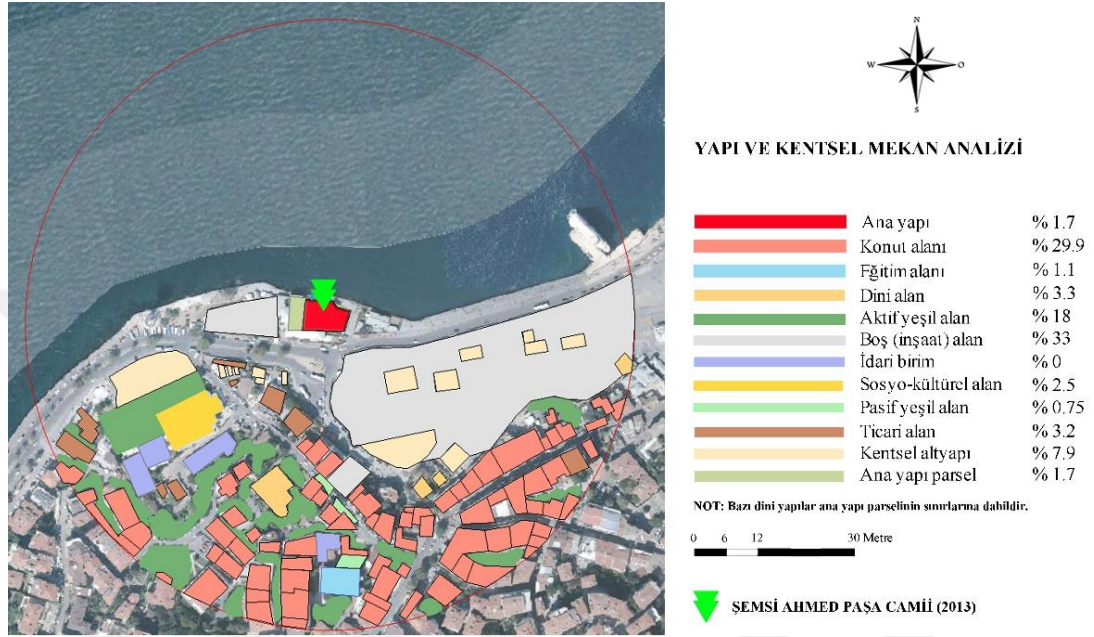
Şemsi Ahmed Paşa analizi için 1966 – 2013 ve 2020 yılı hava fotoğraflarından faydalanılmıştır.

Şemsi Ahmed Paşa Camii 1966 yılı analizi:

- Şemsi Ahmed Paşa Camii, Üsküdar ilçesinde denize yakın bir konumda yer almaktadır. Parsel alanı seçilen bölgenin %1.7'sini kaplamaktadır.
- 1966 yılı dağılımına bakıldığında konut alanları %23'lük bir alan kaplamaktadır.
- Yapı çevresi yoğun bir aktif yeşil alanla çevrilidir. Aktif yeşil alanlar bölge genelinin %37'sini oluşturmaktadır. Yine yapı etrafındaki bazı bölümleri boş alanlar (%12.5) ve ticari alanlar (%16.1) oluşturmaktadır.

Şemsi Ahmed Paşa Camii 2013 yılı (Şekil 4.82) için yapılan analiz sonuçları:

- 2013 yılında yapı parselinin bulunduğu Harem Sahil Yolu Caddesi üzerinde metro yapım çalışması yapılmaktadır. Bu yüzden o bölge inşaat alanı olarak işaretlenmiştir. Bu alan ve camii yanındaki boş alan dahil olmak üzere inşaat alanı yüzdesi bu dönem için %33 olarak oluşmuştur.

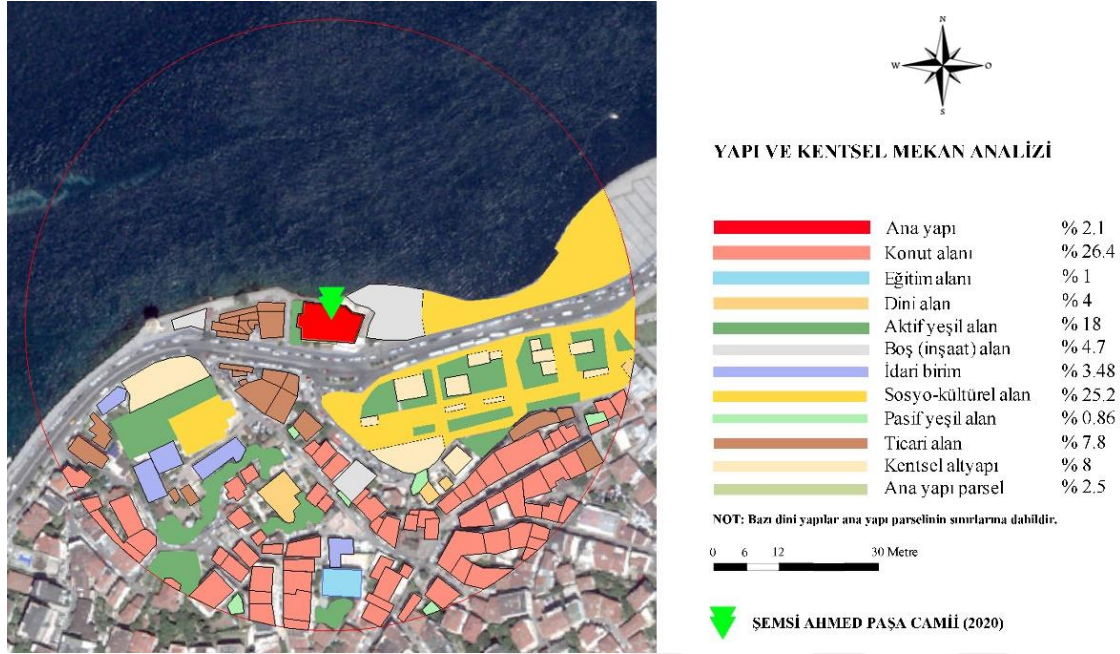

Şekil 4.82: Şemsi Ahmed Paşa Camii 2013 yılı bölge analizi.

- Bu dönem için konut yapıları %29.9 olurken, aktif yeşil alanların bir kısmı konutların aralarında oluşturulmuştur ve yüzdesi 18 olarak belirlenmiştir.
- Kentsel altyapı yüzdesi 7 olarak belirlenmiş yapılacak olan metro inşaatında tamamlanmış kısımlar da bu yüzdeye dahil edilmiştir.
- 2013 yılı için pasif yeşil alanlar çok az bir yer kaplayarak %0.75'lik bir yüzdeye sahiptir.
- Yine sosyo-kültürel alanların yüzdesi de %2.5 olarak belirlenmiş olup, inşaat bölgelerinin bu alana dahil edilme amacı bulunmaktadır.

Şemsi Ahmed Paşa Camii için 2020 yılı (Şekil 4.83) analizi:

- 2013 yılında Harem Sahil Yolu Caddesi üzerinde yapılan metro yapım çalışması tam olarak tamamlanmış ve bu alan sosyo-kültürel alanların kentsel peyzaj ve kentsel altyapıyla entegre olduğu bir mekan haline getirilmiştir.

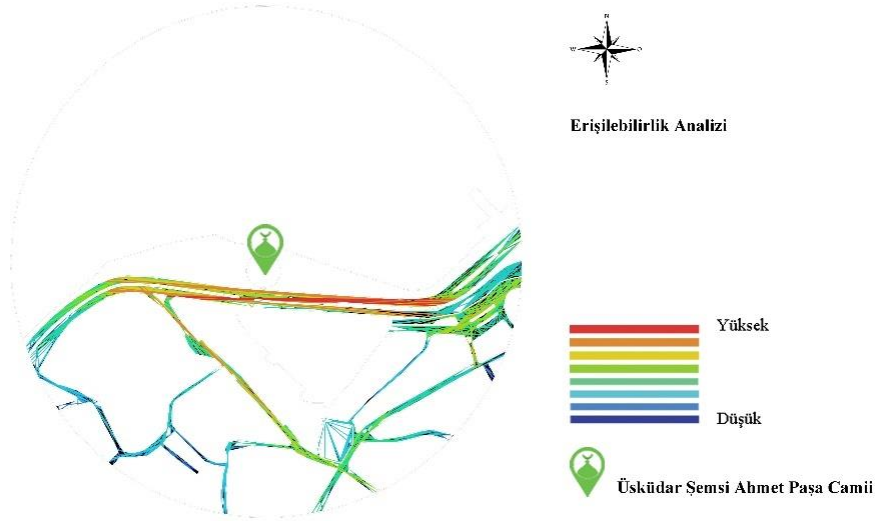

Şekil 4.83: Şemsi Ahmed Paşa Camii 2020 yılı bölge analizi.

- Yine Şemsi Ahmed Paşa Camii etrafındaki inşaat alanları ticari alanlara dönüştürülmüş, camiinin doğusunda yer alan kıyı şeridi genişletilmiş ve burada kent halkının kullanabileceği alanlar oluşturulmuştur.
- Yapılan bu değişiklikler sonucunda bölgedeki sosyo-ekonomik alanlar %2.5'den %25.2'ye yükselmiştir.
- Ticari alanlar 3.2'den 7.8'e yükselirken, yapılan metro inşaatının tamamlanmasının ardından bölgedeki boş/inşaat alanı yüzdesi %33'den %4'e düşmüştür.
- 2020 yılında idari birim yüzdesi 2013 yılına oranla %3.48'e yükselmiştir. 2013 yılında bu oran 0 idi.

Şemsi Ahmed Paşa Camii için yapılan erişilebilirlik (Şekil 4.86) analizi:

- Denize yakın bir alanda yer alan Şemsi Ahmed Paşa Camii, Harem Sahil Yolu Caddesi üzerinde açık bir konumda yer almaktadır. Bu da erişilebilirliğin diğer yapılara göre daha kolay olabilmelerini sağlamaktadır.

Şekil 4.86: Şemsi Ahmed Paşa Camii erişilebilirlik analizi.

- Erişilebilirlik analizinde turuncu ve kırmızı çizgilerin bulunması yapıya erişilebilirliğin yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Bunun da en önemli nedeni kuşkusuz denize yakın ve işlek bir cadde üzerinde olmasıdır.

5. SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında Mimar Sinan'ın İstanbul kentinin 4 farklı ilçesinde bulunan toplamda 13 adet yapı ve çevresinin geçmişten günümüze detaylı incelemesi yapılmıştır. Bu incelemenin amacı Mimar Sinan'ın tarihi yapılarının ve çevrelerinin aktif kent yaşamı içindeki yerlerini belirlemek, geçmişten günümüze olan değişimleri ortaya koymak, yine yapı çevrelerinin kentsel peyzajdaki yerlerini ortaya çıkarabilmektir.

Bu bağlamda Beşiktaş bölgesinden Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, Sinan Paşa Camii ve Hüsrev Kethuda (Ortaköy) Hamamı, Eyüp bölgesinden Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi, Zal Mahmud Paşa Camii ve Siyavuş Paşa Türbesi, Tarihi Yarımada bölgesinden Şehzade (Şehzadebaşı) Camii, Rüstem Paşa Medresesi, Süleymaniye Camii ve Rüstem Paşa Camii, Üsküdar bölgesinden ise Mihrimah Sultan Camii, Atık Valide Sultan Camii ve Şemsi Ahmed Paşa Camii seçilmiştir.

Her yapı çevresi alınan 250 metrelik buffer üzerinden incelenmiş ve geçmişten günümüze detaylı hava fotoğraflarıyla analizleri yapılmıştır. Ayrıca yapıların kentsel mekân ve kentsel peyzaj açısından değerlendirilebilmesi için erişilebilirlik, görünebilirlik gibi pek çok analiz de yapılmıştır.

Elde edilen veriler ışığında her bölge için birer tablo hazırlanmış ve sonuçlar bu tablo üzerinde gösterilmiştir.

Beşiktaş bölgesi için yapılan tablo Çizelge 5.1'de gösterilmiştir.

PARAMETRELER	1 DÜŞÜK	2 ORTA	3 YÜKSEK	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA TÜRBESİ	HÜSREV KETHUDA HAMAMI	SİNAN PAŞA CAMİİ
ERİŞİLEBİLİRLİK				3	3	3
GÖRÜNEBİLİRLİK				3	3	3
YÜRÜYEREK GÖRÜNEBİLİRLİK				3	3	3
TOPOGRAFYA				1	1	1
SİLÜETTEN GÖRÜNEBİLİRLİK				1	1	1
GÖRÜNEBİLİR ALANDA YEŞİL ALANIN VARLIĞI				3	1	3
GÖRÜNEBİLİR ALANDA KAMUSAL AÇIK ALAN VARLIĞI				3	2	3
MERKEZLİK				3	2	3
YAPI İŞLEVİ DEĞİŞİMİ (-)				0	3	0
ÇEVRE DEĞİŞİMİ				3	2	3
ÇEKİM NOKTASI				1	1	1
ULAŞIM NOKTALARINA YAKINLIK				3	3	3
DOĞAL ÇEVREYE YAKINLIK				3	1	3
TİCARİ ALANLARA YAKINLIK				1	3	1
EĞİTİM ALANLARINA YAKINLIK				3	2	3
SOSYAL ALANLARA YAKINLIK				3	1	3
KENT YERLEŞİMİNE YAKINLIK				3	3	3
NOT: 0 puanı yalnızca eksi değeri olan bir kriter için verilmiştir.						
TOPLAM				40	29	40

Çizelge 5.1: Beşiktaş bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu.

- Bölgede belirlenen üç yapının da erişilebilirlik ve görünebilirlik analizi olumludur. Hemen hemen bütün yapılar kent içinde ve kalabalık bölgelerde konumlanmıştır.
- Topografyası eğimli veya topografyası görünebilirliğe etki edebilecek bir yapı yoktur.
- Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Camii görünebilirliği peyzaj alanlarıyla entegre edilmiş şekilde konumlandırılmıştır. Bu da yapıların doğal çevreye yakınlık derecelerini arttırmaktadır. Bu yapıların dışında kalan Hüsrev Kethuda Hamamı bölgede kentsel peyzaj ve kamusal açık alanlardan bölgedeki diğer yapılara göre bir nebze uzak bir şekilde konumlanmıştır.
- Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Türbesi, Beşiktaş Meydanı'na yakın bir konumda bulunduğundan merkezi bir lokasyona sahiptir.
- Hüsrev Kethuda Hamamı günümüzde yapılış amacı dışında kullanılan tek yapıdır. Yapı, hamam olarak inşa edilmiş fakat şu anda belediye tarafından organizasyon ve davetlerin düzenlendiği bir mekan olarak işletilmektedir.
- Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Camii, eğitim alanlarına ve sosyo-kültürel alanlara yakın bir konumdadır. Aynı zamanda kent yerleşimi ve ulaşım noktalarına yakın olan bu yapılar ticari alanlara uzak konumlandırılmıştır.
- Hüsrev Kethuda Hamamı ticari alanlara yakın tek yapıdır. Bütün yapı çevreleri büyük ölçüde değişime uğramıştır.

Eyüp bölgesi için elde edilen veriler Çizelge 5.2'de gösterilmiştir.

PARAMETRELER	1 DÜŞÜK	2 ORTA	3 YÜKSEK	DEFTERDAR MAHMUD ÇELEBİ MESCİDİ	ZAL MAHMUD PAŞA CAMİİ	SİYAVUŞ PAŞA TÜRBEİ
ERİŞİLEBİLİRLİK				3	3	3
GÖRÜNEBİLİRLİK				2	3	2
YÜRÜYEREK GÖRÜNEBİLİRLİK				3	3	2
TOPOGRAFYA				1	3	1
SİLÜETTEN GÖRÜNEBİLİRLİK				1	2	1
GÖRÜNEBİLİR ALANDA YEŞİL ALANIN VARLIĞI				3	3	3
GÖRÜNEBİLİR ALANDA KAMUSAL AÇIK ALAN VARLIĞI				3	3	3
MERKEZİLİK				3	3	3
YAPI İŞLEVİ DEĞİŞİMİ (-)				0	0	0
ÇEVRE DEĞİŞİMİ				3	3	3
ÇEKİM NOKTASI				1	2	1
ULAŞIM NOKTALARINA YAKINLIK				3	3	3
DOĞAL ÇEVREYE YAKINLIK				3	3	3
TİCARİ ALANLARA YAKINLIK				1	1	3
EĞİTİM ALANLARINA YAKINLIK				2	1	1
SOSYAL ALANLARA YAKINLIK				3	3	3
KENT YERLEŞİMİNE YAKINLIK				3	3	3
NOT: 0 puanı yalnızca eksi değeri olan bir kriter için verilmiştir.						
TOPLAM				38	42	38

Çizelge 5.2: Eyüp bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu.

Eyüp bölgesi için yapılan bütün analizlerin değerlendirilmesi şu şekildedir:

- Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi, Zal Mahmud Paşa Camii ve Siyavuş Paşa Türbesi erişilebilirliği yüksek üç yapı olmakla birlikte Siyavuş Paşa Türbesi ve Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi'nin görünebilirliği Zal Mahmud Paşa Camii'ne oranla düşüktür. Buna karşın bu yapıların yürüyerek görünebilirliği orta ve yüksektir.
- Üç yapı için de görünebilirlik ve kentsel peyzajın entegre olduğu görülebilmektedir.
- Topografyanın eğimli olduğu bölgede Zal Mahmud Paşa Camii inşa edilmiştir. Sinan bu yapıyı son derece zeki bir şekilde tasarlayarak eğimi çok iyi bir şekilde kullanmıştır.
- Üç yapı için de merkezi bir konumda olduğu söylenebilir ve yoğun bir şekilde çevre değişimi yaşanmıştır. Özellikle tarihi Feshane-i Amire yapısının değişimi Eyüp bölgesi için önemli yapı taşlarından biri olmuştur.
- Üç yapının da kent yerleşimine, sosyal alanlara ve doğal çevreye yakın olduğu söylenebilir.
- Yapılar üzerinde herhangi bir işlev değişikliği yaşanmamıştır. Yapıların günümüzde camii ve türbe olarak kullanımına devam edilmektedir.
- Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi dışında hiçbir yapının eğitim alanlarına yakınlığından bahsetmek mümkün değildir.

Fatih bölgesi için elde edilen veriler Çizelge 5.3'de gösterilmiştir.

PARAMETRELER	1 DÜŞÜK	2 ORTA	3 YÜKSEK	ŞEHZADE CAMİİ	RÜSTEM PAŞA MEDRESESİ	SÜLEYMANİYE CAMİİ	RÜSTEM PAŞA CAMİİ
ERİŞİLEBİLİRLİK				3	2	3	2
GÖRÜNEBİLİRLİK				3	2	3	2
YÜRÜYEREK GÖRÜNEBİLİRLİK				3	2	3	2
TOPOGRAFYA				1	1	3	1
SİLÜETTEN GÖRÜNEBİLİRLİK				3	1	3	1
GÖRÜNEBİLİR ALANDA YEŞİL ALANIN VARLIĞI				2	1	3	1
GÖRÜNEBİLİR ALANDA KAMUSAL AÇIK ALAN VARLIĞI				3	2	3	3
MERKEZİLİK				3	1	3	3
YAPI İŞLEVİ DEĞİŞİMİ (-)				0	0	0	0
ÇEVRE DEĞİŞİMİ				3	3	3	3
ÇEKİM NOKTASI				2	1	3	1
ULAŞIM NOKTALARINA YAKINLIK				3	1	3	3
DOĞAL ÇEVREYE YAKINLIK				3	1	3	1
TİCARİ ALANLARA YAKINLIK				3	3	3	3
EĞİTİM ALANLARINA YAKINLIK				2	3	3	1
SOSYAL ALANLARA YAKINLIK				1	1	3	3
KENT YERLEŞİMİNE YAKINLIK				3	3	3	3
NOT: 0 puanı yalnızca eksi değeri olan bir kriter için verilmiştir.							
TOPLAM				41	28	48	33

Çizelge 5.3: Fatih bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu.

Yapılan analizler doğrultusunda Fatih bölgesindeki değerlendirmeler şu şekilde oluşmuştur:

- Mimar Sinan'ın ıraklık eserim dediği şehzade Camii ve kalfalık eserim olarak tanımladığı Süleymaniye Camii bölgede erişilebilirliği ve görünebilirliği son derece yüksek olan iki yapıdır. Bu iki yapının yürüyerek görünebilirliği ve silüetten görünebilirliği de bir hayli yüksektir. Kent silüetine son derece olumlu etki eden bu iki yapı, merkezi konumdadır ve yapılar arasında bölgenin çekim noktalarından başlıcalarıdır. Ancak Süleymaniye Camii'nin şehzade Camii'ne oranla çekim noktası daha fazladır. Sinan, bu camileri tasarlarken Osmanlı içerisindeki hiyerarşiyi göz önünde bulundurmuş ve Kanuni için yapmış olduğu Süleymaniye'yi Kanuni'nin oğlu için yaptığı şehzade Camii'nden daha büyük ve şatafatlı inşa etmiştir.
- Rüstem Paşa Camii ve Medresesi ise diğer iki yapıya oranla erişilebilirlik ve görünebilirlik seviyesi düşük olan iki yapıdır. Yürüyerek görünebilirliği biraz daha yüksek olan bu iki yapı, ulaşım, eğitim, ticari alanlara ve kent yerleşimine yakındır.
- Eğimli bir yolda kusursuz bir şekilde inşa edilen Süleymaniye Camii, bu bölgede topografyanın iyi kullanıldığı bir yapı olarak göze çarpmaktadır.
- Rüstem Paşa Medresesi ticari ve eğitim alanlarına aynı zamanda da kent yerleşimine yakınlığıyla dikkat çekmektedir.
- Dört yapı çevresinde de geçmişten günümüze değişimlere bakıldığında her yapı çevresinde değişim gözlemlenmiştir. Özellikle ticaretin gelişmesiyle konut alanları yerlerini ticari alanlara bırakmışlardır. Bu değişimin yaşanmasında özellikle Süleymaniye Camii'nin tarihi önemi ve konumunun da büyük etkisi olmuştur. Turistlerin yoğun ilgisini çeken Süleymaniye Camii, bölgedeki ticari alanların artmasında ve ticaretin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.

Üsküdar bölgesi için elde edilen veriler Çizelge 5.4’de gösterilmiştir.

PARAMETRELER	1 DÜŞÜK	2 ORTA	3 YÜKSEK	MİHRİMAH SULTAN CAMİİ	ATIK VALİDE SULTAN CAMİİ	ŞEMSİ AHMED PAŞA CAMİİ
ERİŞİLEBİLİRLİK				3	2	3
GÖRÜNEBİLİRLİK				3	2	3
YÜRÜYEREK GÖRÜNEBİLİRLİK				3	2	3
TOPOGRAFYA				1	1	1
SİLÜETTEN GÖRÜNEBİLİRLİK				3	1	3
GÖRÜNEBİLİR ALANDA YEŞİL ALANIN VARLIĞI				2	2	3
GÖRÜNEBİLİR ALANDA KAMUSAL AÇIK ALAN VARLIĞI				3	2	3
MERKEZİLİK				3	1	3
YAPI İŞLEVİ DEĞİŞİMİ (-)				0	0	0
ÇEVRE DEĞİŞİMİ				3	3	3
ÇEKİM NOKTASI				3	1	3
ULAŞIM NOKTALARINA YAKINLIK				3	1	3
DOĞAL ÇEVREYE YAKINLIK				3	2	3
TİCARİ ALANLARA YAKINLIK				2	1	3
EĞİTİM ALANLARINA YAKINLIK				1	3	1
SOSYAL ALANLARA YAKINLIK				3	1	3
KENT YERLEŞİMİNE YAKINLIK				3	3	3
NOT: 0 puanı yalnızca eksi değeri olan bir kriter için verilmiştir.						
TOPLAM				42	28	44

Çizelge 5.4: Üsküdar bölgesi değerlendirme kriterleri tablosu.

İncelenilen son bölge Üsküdar bölgesidir. Bu bölge için yapılan değerlendirmeler sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir:

- Atik Valide Sultan Camii dışında diğer iki yapının da erişilebilirliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Atik Valide Sultan Camii, görünebilirlik ve yürüyerek görünebilirlik açısından da diğer iki yapıya nazaran daha düşük seviyede kalmıştır.
- Topografyanın üç yapı üzerinde de herhangi bir etkisi olmamıştır.
- Mihrimah Sultan Camii ve Şemsi Ahmed Paşa Camii, merkezi konumda olup çekim noktası olabilecek özellikler taşımaktadır. Bu iki yapı ulaşım noktalarına, doğal çevreye, sosyal alanlara ve kent yerleşimine yakındır.
- Atik Valide Sultan Camii ise doğal çevreye, eğitim alanlarına ve kent yerleşimine yakındır.
- Her üç yapı çevresinde de değişimler yaşanmış olup, yapılan metro çalışmaları bölgedeki altyapı konusunda ilerleme yaşanmasını sağlamıştır.
- Üsküdar bölgesinde Şemsi Ahmed Paşa Camii belirlenen kriterler doğrultusunda öne çıkan yapı olmuştur. Bu yapı, deniz kenarında başarılı bir şekilde konulandırılmış olup aynı zamanda kent silüetine de olumlu yönde katkı vermiştir.

Yapılan 4 bölge incelemesi sonucunda elde edilen veriler ışığında en çok öne çıkan yapının Fatih bölgesinde bulunan Süleymaniye Camii olduğu belirlenmiştir. Süleymaniye Camii belirlenen kriterlerin hepsinde öne çıkmıştır. Süleymaniye Camii hem tarihi doku hem de kentsel peyzajı son derece iyi bir şekilde yansıtan bir yapıdır. Bu yapı aynı zamanda kentin silüetinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Dört ilçede de yapılan araştırmalar doğrultusunda (Çizelge 5.5) elde edilen verilere göre Süleymaniye Camii'nin çevresindeki konutlar geçmiş dönemden bugüne bakıldığında büyük bir değişim göstererek ticari alanlara dönüşmüştür.

PARAMETRELER	1 DÜŞÜK	2 ORTA	3 YÜKSEK	SÜLEYMANİYE CAMİİ (FATİH)	ŞEMSI AHMED PAŞA CAMİİ (ÜSKÜDAR)	MIHRİMAH SULTAN CAMİİ (ÜSKÜDAR)	ZAL MAHMUD PAŞA CAMİİ (EYÜP)
ERİŞİLEBİLİRLİK				3	3	3	3
GÖRÜNEBİLİRLİK				3	3	3	3
YÜRÜYEREK GÖRÜNEBİLİRLİK				3	3	3	3
TOPOGRAFYA				3	1	1	3
SİLÜETTEN GÖRÜNEBİLİRLİK				3	3	3	2
GÖRÜNEBİLİR ALANDA YEŞİL ALANIN VARLIĞI				3	3	2	3
GÖRÜNEBİLİR ALANDA KAMUSAL AÇIK ALAN VARLIĞI				3	3	3	3
MERKEZLİK				3	3	3	3
YAPI İŞLEVİ DEĞİŞİMİ (-)				0	0	0	0
ÇEVRE DEĞİŞİMİ				3	3	3	3
ÇEKİM NOKTASI				3	3	3	2
ULAŞIM NOKTALARINA YAKINLIK				3	3	3	3
DOĞAL ÇEVREYE YAKINLIK				3	3	3	3
TİCARİ ALANLARA YAKINLIK				3	3	2	1
EĞİTİM ALANLARINA YAKINLIK				3	1	1	1
SOSYAL ALANLARA YAKINLIK				3	3	3	3
KENT YERLEŞİMİNE YAKINLIK				3	3	3	3
NOT: 0 puan yalnızca eksik değeri olan bir kriter için verilmiştir.							
TOPLAM				48	44	42	42

Çizelge 5.5: Dört ilçede öne çıkan yapıların değerlendirme kriterleri tablosu.

Ticaretin gelişmesi ve Süleymaniye Camii'nin tarih kokan özelliklerinin yurtdışından gelen turistlerin ilgisini çekmesinden dolayı bu çevredeki çoğu yapı ticari alanlara dönüşmüştür. Bu da yapıların kent yaşamı içerisine ne denli etki ettiğinin en önemli göstergelerinden biridir.

Yine bir başka öne çıkan yapı da Üsküdar bölgesindeki Şemsi Ahmed Paşa Camii'dir. Denize yakınlığıyla dikkat çeken bu yapı, bölgede bulunan diğer yapılara ve aynı zamanda araştırma yapılan tüm alanlardaki yapılara oranla kriterlerden daha olumlu notlar almıştır. Şemsi Ahmed Paşa Camii'nin kentsel peyzaj ve aktif kent yaşamı içerisindeki yeri yadsınamaz bir seviyededir ve yüksek bir potansiyele sahiptir.

Yine Üsküdar'da bulunan Mihrimah Sultan Camii de Şemsi Ahmed Paşa gibi semt silüetini yansıtan önemli yapıların başında gelmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı adına yapılan bu yapı Üsküdar bölgesinde kıyıya ve sosyal alanlara yakınlığıyla dikkati çekmektedir.

Kentsel peyzaj açısından elde edilen verilere bakıldığında yalnızca Eyüp bölgesinde bulunan yapıların tümü kentsel peyzaj ile entegre olmuş bir konumdadır. Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi, Zal Mahmud Paşa Camii ve Siyavuş Paşa Türbesi doğal alanların fazlalığıyla araştırma genelinde dikkat çekmiştir.

Zal Mahmud Paşa Camii, Süleymaniye Camii ile birlikte topografyanın kullanıldığı bir diğer deyişle eğimli bir yüzeyde yapılan iki yapıdan biridir. Sinan, bu iki yapıda da topografyayı son derece akılcı bir şekilde kullanmıştır. Külliye olarak inşa edilen Zal Mahmud Paşa kentsel peyzaj ile entegre olması dolayısıyla da yüksek bir potansiyele sahiptir ve kent yaşamına katkısı son derece yüksek seviyededir.

Beşiktaş bölgesinde bulunan Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Camii, Beşiktaş Meydanı'na olan yakınlıklarıyla dikkat çeken iki yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki yapı da kentsel peyzaj ve sosyal alanlarla son derece entegre bir şekilde görülmektedir. Bu iki yapının da kentsel bellekteki yerleri ve potansiyelleri yadsınamaz seviyededir.

Beşiktaş'ta bulunan Hüsrev Kethuda Hamamı ise yapılarımız arasında işlevi değişen tek yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu özellik yapıya olumlu değil tam tersine olumsuz bir nitelik kazandırmaktadır. Yapı, şu anda merkezi sayılabilecek bir konumda bulunmakta fakat kentsel peyzaj ile herhangi bir bağı bulunmamaktadır. İşlevi neticesinde de aktif kent yaşamına katkısı olumsuz yöndedir.

Dört ilçede elde edilen veriler (Çizelge 5.6) ışığında yine geri planda kalan yapılardan biri Üsküdar'da bulunan Atik Valide Sultan Camii'dir. Bu camii, bölgenin iç kısımlarında bulunmaktadır ve merkezi olmayan bir konumdadır. Erişilebilirlik konusunda da herhangi bir ana yol etrafında değildir. Bu da yapının geri planda kalmasının en önemli etkenlerinden biridir.

PARAMETRELER	1 DÜŞÜK	2 ORTA	3 YÜKŞÜK	ATIK VALİDE SULTAN CAMİİ (ÜSKÜDAR)	RÜSTEM PAŞA MEDRESESİ (FATİH)	HÜSREV KETHUDA HAMAMI (BEŞİKTAŞ)
ERİŞİLEBİLİRLİK		2		2		3
GÖRÜNEBİLİRLİK		2		2		3
YÜRÜYEREK GÖRÜNEBİLİRLİK		2		2		3
TOPOGRAFYA		1		1		1
SİLÜETTEN GÖRÜNEBİLİRLİK		1		1		1
GÖRÜNEBİLİR ALANDA YEŞİL ALANIN VARLIĞI		2		1		1
GÖRÜNEBİLİR ALANDA KAMUSAL AÇIK ALAN VARLIĞI		2		2		2
MERKEZİLİK		1		1		2
YAPI İŞLEVİ DEĞİŞİMİ (-)		0		0		3
ÇEVRE DEĞİŞİMİ		3		3		2
ÇEKİM NOKTASI		1		1		1
ULAŞIM NOKTALARINA YAKINLIK		1		1		3
DOĞAL ÇEVREYE YAKINLIK		2		1		1
TİCARİ ALANLARA YAKINLIK		1		3		3
EĞİTİM ALANLARINA YAKINLIK		3		3		2
SOSYAL ALANLARA YAKINLIK		1		1		1
KENT YERLEŞİMİNE YAKINLIK		3		3		3
NOT: 0 puanı yalnızca eksi değeri olan bir kriter için verilmiştir.						
TOPLAM				28	28	29

Çizelge 5.6: Dört ilçede geri planda kalan yapıların değerlendirme kriterleri tablosu.

Fatih'te bulunan Rüstem Paşa Medresesi de tıpkı Üsküdar'daki Atik Valide Sultan Camii gibi geri planda kalmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri yapının kapladığı alanın az olması olarak gösterilebilir. Yine bu yapı bir sokak üzerinde bulunmaktadır bu da erişimi zorlaştırmaktadır. Bulunduğu konum itibarıyla de pek çok kentsel mekâna uzak bir lokasyondadır.

Öne çıkan bu yapıların ve çevrelerinin tarihi değerlerinin korunması için gerekli stratejilerin belirlenmesi son derece önemlidir. Kent dokusuna ve kent yaşamına olumlu yönde etki eden yapıların kentsel bellekteki yerlerinin belirlenmesi bu stratejilerin belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Yapılar ve yapıları çevreleyen açık alan kurgusunun yitirilmemesi son derece büyük bir önem taşımaktadır. Yapıların bölgelere yaptığı katkıların yanı sıra çevresindeki peyzaj etkisinin de arttırılması, bu açık alan sistemlerinin korunması ile olabilecektir. Çevredeki açık ve kapalı sistemlerin bütünlüklerinin korunması, gerek tarihi yapılar gerekse kentsel peyzaj için büyük önem taşımaktadır. Bu bütünlüğün sağlanması ve korunması, yapıların bulunduğu bölgeye de yoğun katkı sağlayacaktır. Yapı-peyzaj arasındaki ilişkinin bir bütün olarak sürdürülebilmesi, kentsel doku ve kent tarihiyle doğru orantılı bir biçimde şekillenmektedir. Bu bağlamda açık alan ve yapı kurgusunun etkisini kaybetmemesi ve bu iki sistemin birbiri ile uyum içerisinde çalışması son derece önemlidir.

Çalışma kapsamında incelenen 4 bölge ve toplamda 13 yapı için elde edilen veriler değerlendirilmiş ve sonuçlar detaylı olarak aktarılmıştır. Yapı ve çevrelerinin aktif kent yaşamı içindeki yerlerinin belirlenmesi, kentsel bellek ve kentsel peyzaj için yapılarının önemlerinin saptanması için yapılan bu çalışma sonucunda hangi yapı veya yapıların kent yaşamı ve peyzajına etki ettiği belirlenmiştir.

Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler gelecek çalışmalara ışık tutabilecek nitelikte olup, tarihi yapıların ve çevrelerinin kentsel peyzaj üzerindeki etkilerinin görülebilmesi açısından kritik bir özellik taşımaktadır. Çalışma kapsamında İstanbul kenti üzerinden yapılan bu analizler gelecekte yapılacak bu tür çalışmalar için bir veri altyapısı oluşturacak niteliktedir.

KAYNAKLAR

- Necipoğlu, G.** (2005). *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*, Princeton University.
- İnan, A.** (1968). *Mimar Koca Sinan*, Ankara.
- Kuran, A.** (1986). *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 48-52.
- Saatçi, S.** (2015). Mimar Sinan ve İstanbul'un Silueti.
- Erçağ, B.** (1989). Mimar Sinan'ın İnşa Ettiği Türbeler." *Vakıf Haftası Dergisi*, 6: 213-252.
- Kuban, D.** (1994). İstanbul Yazıları, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* s. 108-110.
- Develi, H.** (2000). Sai Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l Bünyan ve Tezkiretü'l Ebniye (Mimar Sinan'ın Anıları)*, *Yapılar Kitabı* çevirisi.
- Atlı, S.** (1990). "Mimar Sinan Hamamları Konusunda Bir Araştırma" Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ergin, N.** (2012). *Anadolu Medeniyetlerinde Hamam Kültürü: Mimari, Tarih ve İncelem.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Necipoğlu G.** (2014). *Osmanlı Mimarlık Kültürü*, s. 32-33.
- Cebioğlu, G.** (2013). *İstanbul'da Yeniden İşlev Verilen 16. Yüzyıl Çarşı Hamamlarına Yönelik Bir Araştırma: Ağa Hamamı-Samatya, Ortaköy Hamamı-Beşiktaş, Büyük Yeşil Direkli Hamam-Üsküdar*, T.C. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı. s. 48.
- Kuran, A.** (1986). Mimar Sinan, İstanbul, s. 329.
- Demiriz, Y.** (1989). Eyüp'de Türbeler, Ankara 1989, s. 68-71.
- Kurtbil, Z. H.** (2009) "Siyavuş Paşa Türbesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*.
- Kuban, D.** (1996) İstanbul Bir Kent Tarihi, Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1996, s. 14 -15.
- Tuncer, F.** (1996) *İstanbul Tarihi Yarımadasında Yapıların Biçimleri ve Koruma Önerileri*, YTÜ.
- Mülayim, S.** (2010). "Süleymaniye Camii ve Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*.
- Orman, İ.** (2020). "Mihrimah Sultan Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*.
- Senem, G.** (2019). Ağırnas'tan İstanbul'a Mimar Sinan'ın İzleri, *Düşünen Şehir Dergisi*, s. 190-193.
- Yakarçelik, N. D.** (2020). Beşiktaş'ta Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi ve Hazinesi.

- Önköl, H.** (1989). "Sinan'ın Türbe Mimarisi", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 61-105.
- Genim, S.** (2016). "Mimar Sinan'ın Yapıları", *Mimar Sinan'ın İstanbul'u*, Türkiye Turing Otomobil Kurumu s. 68-71.
- Erçağ, B.** (1989). "Mimar Sinan Türbelerinin Estetiğı Üzerine", *İlgi*, 58 (1989), s.7-14.
- Konuk, N.** (2010). Süleymaniye Camii, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Katkak, B.** (2016). *Mimar Sinan'ın İstanbul'u*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Tekin, B. H.** (2018). *İstanbul'daki Mimar Sinan Eseri Olan Yeniden İşlevlendirilmiş Medreselerin Mimari Analizi ve Değerlendirmesi*, Gebze Teknik Üniversitesi.
- Baştemur, C.** (2013). *Mimar Sinan Rotasının Doğal ve Kültürel Peyzaj İzleri*, Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, B.** (2016). *Mimar Sinan'ın Çinili Bir Eseri: Eminönü Rüstem Paşa Camii*, Ankara Üniversitesi.
- Ertuğrul, Ö.** (1992). Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Erdem, B.** (2011). *Mimar Sinan'ın Eseri Olan Üç Önemli Caminin Mekansal Özelliklerinin İrdelenmesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Artam, Över R. A.** (2012). *Mimar Sinan'ın İstanbul Camilerinde Açık Alanlar ve Sınırlayıcı Öğeler*, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ertuğrul, A. D.** (2002). *Mimar Sinan'ın İstanbul'daki Mevcut Hamamları*, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Yavuzer, M. N.** (2016). *Zal Mahmut Paşa Camii Yapısal Davranışı ve Geçmiş Hasarların İncelenmesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Sezgin, B.** (2001). *İstanbul'daki Tezkerelere Kayıtlı Mimar Sinan Eserlerinin Günümüzdeki Durumları ve Genel Gözlemler*, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Tokay, Z.H.** (2008). Rüstem Paşa Külliyesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kuban, D.** (1996). İstanbul, bir kent tarihi: Bizantion, Konstantinopolis. İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Karakaya, E.** (2010). "Şemsi Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*.
- Altınıyıldız, N.** (1997). *Tarihsel Çevreyi Korumanın Türkiye'ye Özgü Koşulları*, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Sekitmez, M. K.** (2019). *İstanbul Mimar Sinan Dönemi Medreseleri ve Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Koruma ve İşlev Sorunları*, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Sevindik, B. M.** (2010). *Koruma Planı Bulunan Kentsel Sit Dokularında Fiziki Mekan Değişimi - Eyüp Örneğı*, İstanbul Teknik Üniversitesi.

- Derman, U.** (2005). Defterdar Nazlı Mahmud Camii'nin Minaresindeki Kaybolan Hokka ve Kalem, *Eyüpsultan Sempozyumu IX*.
- Dağ, A.** (2005). *Mekansal Dizim ve Görünür Alanın Mimari Mekan Algısına Etkisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Şalgamcıoğlu, M. E.** (2013). Examining Space Transformation in Apartment-Based Housing Units in İstanbul Using Space Syntax Parameters, *Ninth International Space Syntax Symposium*.
- Coşkun B. S.** (2019). Türkiye’de Anıtsal Yapıların Korunmasında Uygulama Boyutunda Yaşanan Sorunlar: Ayasofya Müzesi ve Fatih Camii Örnekleri, *Sanat Tarihi Dergisi*.
- Erdönmez, E., Gümüş, İ.** (2021). *Impact of Spatial Configuration to Spatial Quality: Venice and Istanbul*.
- Kubat, A. S.** (2018). İstanbul Tarihi Yarımada: Morfogenetik Yapısı ve Değişim Süreci. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, (II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul), 17–33.
- Koçu, R. E.** (1958). *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul.
- Url-1:** <http://www.edirne.gov.tr/mimar-sinan>
- Url-2:** <https://tr.wikipedia.org/wiki/Beşiktaş>
- Url-3:** <http://www.besiktas.bel.tr/besiktas-tarihi>
- Url-4:** https://tr.wikipedia.org/wiki/Barbaros_Hayreddin_Paşa_Türbesi
- Url-5:** <https://tr.wikipedia.org/wiki/Eyüpsultan>
- Url-6:** <http://www.eyupsultan.gov.tr/ebu-eyyub-el-ensari-turbesi-tarihi>
- Url-7:** <https://sinanasaygi.org/eserler.asp?action=eserDetay&ID=26>
- Url-8:** <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276793/tarihi-yarimada.html>
- Url-9:** <http://www.uskudar.gov.tr/tarihcemiz>
- Url-10:** <http://www.eskiistanbul.net/>
- Url-11:** <https://www.istanbulium.net/>
- Url-12:** <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/rustem-pasa-medresesi/>
- Url-13:** <http://fatih.gov.tr/sehzade-camii>
- Url-14:** <http://fatih.gov.tr/suleymaniye-camii>
- Url-15:** <https://www.camilerveturbeler.com/rustem-pasa-camii/>
- Url-16:** <http://dunyacamileri.blogspot.com/>
- Url-17:** <https://www.dunyabizim.co>
- Url-18:** <https://www.eyupsultan.bel.tr/pages/zal-mahmut-pasa-camii-ve-kulliyesi/957>
- Url-19:** <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyavus-pasa-turbesi>
- Url-20:** <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinan-pasa-kulliyesi--istanbul>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Necdet DEMİR

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Ön lisans** : 2013, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimari Restorasyon Bölümü
- **Lisans** : 2015, Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Konaklama İşletmeciliği Bölümü
- **Lisans** : 2017, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2013 yılı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimari Restorasyon Bölümü bölüm ikinciliği.
- 2013 yılı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimari Restorasyon Bölümü onur belgesi.
- 2012 yılı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kayseri Çalıştayı Başarı Plaketi
- 2012 yılı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İzmir Çalıştayı Başarı Sertifikası
- 2017 yılı İstanbul Aydın Üniversitesi onur öğrencisi olarak mezuniyet.